ایکنجی قسم

مشروطیت قرائتی

آثار منتخبه‌دن مرکب قرائت کتابیدر

منتخبی

علی نظیما

مشروطیت قرائتی وطنك امید استقبالی اولان منتهی شاکردان ایله شبان عثمانیه‌نك توسیع افکار وتنویر اذهانه خادم اولمق ومشروطیت ومقتضاسنی، حقوق اجتماعیه‌یی، وطن ومحبت وطنیه‌یی، عدالت، حمیت، وجدان کبی فضائل اخلاقیه‌یی تلقین وبعض علوم وفنونه، بلاغت لسانیه وادبیات عثمانیه‌یه، برطاقم معلومات لازمه ونافعه‌یه کسب وقوف ایتدرمك اوزره علما وادبای حاضره وسالفهٔ عظامك آثار جدیده وعالیه‌لرندن بالانتخاب جمع وترتیب ایدلمش ومشارالیهمدن بعضلرینك تصویرلرینی دخی حاوی بولنمشدر.

طابع و ناشری

٣٦,٣٨

وزیر خانده ٤٨ نومرولی قصبار مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت — ١٣٢٨

مشروطيت قرائتنك (دمير كتاب) بوايكنجى قسمى يوزيتمش يدنجى صحيفه‌دن اعتباراً باشلامشدر .

— هنر ودها —

هنر صاحبی اولمه‌نك بر درجه‌سی واردرکه اوکا دها (ژه‌نی) تعبیر اولنور . بو ایسه حسن طبیعتك فوقنده اوله‌رق حق تعالانك ابنای جنسمزدن پك آزلرینه احسان بیوردیغی بر مزیت جلیله‌در .

عادی لسانده ، بر نوع علم وفنده پك بیوك فطانت وفکر درینلکی اثبات ایدنلره صاحب دها دینیلیر . فنده دها ، بالخاصه ابداع قوتیدر وحسن طبیعت ایله هنر بوقوتله بربرندن تفریق اولنور . ذاتاً فن صاحبنك اڭ باشلی خاصه‌سی ، کوردیکی وایشتدیکی شیدن چارچابوق وپك زیاده‌وبر صورت مخصوصه‌ده متأثر اولمق وبونکله برابر آثار فنیه‌نك حصولیچون لازم اولان شرطلری‌ده بیلمکدر . فنده ، دها صاحبنك جهت تفوقی حسیات وتأثراتی اڭ زیا شدتله وطوغریجه قلبه ایشلیه‌جك یولده اظهار ایتمك ایچون بر استعداد فوق العاده ایله اویله‌جه تأثیر ایده‌جك شکل وصورتلر ایجاد ایتمك اقتداریدرکه آکسزین ذهننه طوغمسیله بر نوع الهامه تشبیه اولنمشدر . حسن طبیعت وهنر آثاری آنجق محظوظیت وتلذذی موجب اولور . دها آثاری ایسه چوق کره شمشك کبی بردن بره ذهنه چارپار وهیچ بکلنلمین صورتده بر تأثر وحیرته دوشورر . عموماً فن اربابنه مخصوص اولان اوحساسلق دها اصحابنده غایت قوتلیدر وبونلر حسن طبیعت وهنر صاحبنه

او جهتله‌ده تفوق ایدرلر. حتی اڭ کوزل اثرلرنده بعضاً دقتسزلك کبی کورینن قصورلرده کذلك بوجهتدن نشأت ایلر .

هنر ، البته طبیعی بر استعداده متوقفدر . لکن چالشمه وتحصیل ایله کوندن کونه اصلاح اولنور وایلریلر . فنه ادنی درجه‌ده استعدادی اولان بر آدم ، اوصانمق وجداً دوام واقدام ایتمك فضیلتنی حائز اولور وکندیسنه بر یول کوسترنده بولنور ایسه هنر صاحبی اوله‌بیلیر .

دها ایسه بو یولده کسب اولنمق قابل اوله‌مز وطوغشدن اولمدقجه مطالعه وتحصیل ایله قزانلماز. ایستك ، چالشمه، ثبات اولمینجه هنر اولماز . فقط صاحب دها بونلره او درجه محتاج دکلدر . اونك آثارنده کویا زحمتسزجه و آرامقله بولنمش دکل. کندیلکندن پیدا اولمش کبی بر ساده‌لك ، بر تناسب ، بر بیوکلك واردرکه اکثر دها آثارنده مشاهده اولنور وتماشاسیله طویلماز . لکن ظن اولنمسون که دها ، مطالعه وتفکردن مستغنیدر. دها صاحبی ده کندی اصولنی،قاعده‌لرینی ایشلمه‌سنك طرزینی تبدیل واصلاح ایده‌بیلیر شو قدرکه اونده‌کی اقتدار صکره‌دن ایدینلمز . فرانسه‌نك مشهور طبیعیوننددن بوفون دیمشدرکه «دها» صبر دیمکدر . جاذبیت قانون طبیعیسنی نصل کشف ایتدیکی نوتوندن صورلدقده « دوشنه دوشنه بولدم » دیمشدر . ایتالیانك اڭ بیوك رساملرندن لیوناردو دی وینجی

«ژه قوند» دینلمکله مشهور اولان قادین تصویرینی درت سنه‌ده تکمیل ایتمش و آثار سائره‌سندن بعضلرینه دها زیاده امك ویرمشدر. واقعا دها صاحبلرینك جمله‌سی اودرجه امك و وقت

ساقز اوغلی پاشا

صرف ایتمز. ایچلرنده پك چابوق ایش کورنلرده اولمشدر. لکن بونده اصلا آرانیله‌جق شی وقت مسئله‌سی دکل. آثار فنیه‌نك اجراسنده اتخاذ اولنان اصولدر. بیوك فن اربابنك هر دورده اعتبارینی صاقلامش اولان اثرلرینه دقتله باقیلیر ایسه

بونلرك نه قدر علم وقاعده اوزرینه یاپلمش اولدیغنی آ كلاشیلیر وهر بر جزئی فنه كمال وقوفلرینه شهادت ایدر . اصحاب دهانك اكثری وجوده كتیردكلری اثری نه‌قدر كرمی ایله ایجادوترتیب ایتمشلر ایسه‌اونك اجرا آننده‌ده‌اوقدر صبر وهمت ابراز ایلمشلردر . ایشته بوده سزه بیوك مثال وعبرت اولسون .

فن قاعده‌لری لایقیله بیلنمدكجه . مطالعه‌وتحصیل اولنمدقجه‌دقته شایان براثر حاصل ایتمه‌نك امكانی یوقدر . نیجه فن اربابی واردركه یالكز طبیعتدن آز چوق مالك اولدقلری اقتداره كووه‌نه‌رك وقتسز وحاضرسزلقسز بوله چیقدقلرندن تقدیره شایان برشی حصوله كتیرمه‌مشلردر . نیجه‌لری‌ده عادتدن خارج براستعداده مالك اولمدقلری حالده اڭ بیوك فن صاحبلرینك بیله‌اعتبار ایتمش اولدقلری اصوله رعایت ایتمش ، یعنی هیچ بر اورنكه اسیر كبی باغلانمیه‌رق جسارتله وسربستجه ایجاد و آغر آغر اجرا ایتمك یولنه كیتمش اولسه‌لر مدحه شایان اثرلر وجوده كتیره بیلیرلر ایدی . اقتدار وجرأتلری بو كبی قاعده‌لره غالب كلن بعض دهاصاحبلری مستثناطوتلدیغی حالده دینیله بیلیركه فنون‌نفیسه‌ده موفقیت اكثریا شو شرطه ، یعنی سربستجه وجسورانه‌تصور اولنان فكری علمه موافق وقصورسز بر شكله دوكمك ایچون جداً اوغراشمغه متوقفدر .

(ساقز اوخانس پاشا)

آبا واجداد عظامك ابو البشره قدر برر برر تعداد اولنسه کوریلورکه هر بری بر عالی مسند نشین ، هر بری بر تاجدار عدالت قریندر .

« برزمانلر دنیا آبا واجدادیکك وجودلریله فخر ایلشدر . شمدی ایسه جهانك یکانه مدار افتخاری سنسك . شمدی‌یه قدر پیرایهٔ سریر جلال اولان پادشاهان ایچنده سنك کبی کسب فضل وکمال ایتمش کیم واردر ؟ مشکلات حکمتی، مجملات معرفتی سوزلرك حل وایضاح ایدر . راه مشائیونی بیلیر ، بیلدیررسك . نو اشراقیونی کورر ، کوسترسك ، برقهرمان ایچون لازم اولدیغی قدر آتشین‌طبیعتسك. طبعاً فهامهٔ غوامض حکمتسك .

« قلبکه نور الٰهی اویله پرتوبار اولمشدرکه آنده ظلمت ملاهی‌یه میل اثری قالمامشدر . فکر نقادك ریاضیاته مائلدر . بوندن ناشیدرکه ممالکك ریاض خلده دونمشدر .

« شاهراه شریعت سالکیسك، شریعت همت بلندکله قوّت بولور . نیجه دارالاصنام مجاهداتکله معبدالاسلام اولمشدر .

« مراسم اشفاقه محب ، ذمائم اخلاقدن مجتنبسك . خدا حکمتی ، عفتی ، شجاعتی ، سخاوتی ــ ارباب حسدك رغمنه ــ سنده جمع ایتمشدر .

« آسمان وخاکدان مداوم آیین دوران اولدقجه روش آسمان

رایکه موافق اولسون ، شرف خاکدان خاك پایکله متزاید بولنسون ! »

ای نسیم ! اخلاص ودعامی حضور شاهانه یه عرض ایلدکدن صکره سکا ترفیق ایتدیکم شو بر قاچ پارچه نظم غریبی ـ که حافظه پیرای هوشمندان اوله‌جق شیلردر ـ اونوتمه ، نظرگاه پادشاهی‌یه تقدیم ایتده دی‌که :

« برقارنجه سائقهٔ اخلاص ایله بارکاه سلیمانی‌یه باریم چکرکه آیاغی اهدا ایلمشدر . ایشته بنم‌ده الدن حضور خسروانه‌یه بو قدرجق برشی تقدیم ایتمك کله‌بیلدی. برهدیه‌نك ذکر صاحبنك قدریله متناسب اولمق طبیعی دکلیدر ؟ »

بونی سویلدکدن صکره طبع همایونه ملال کتیرمه‌مك ایچون یالکز تکرار عرض تعظیم ایله اکتفا ایده‌رك ختم کلام ایله .

(مترجمی : مرحوم معلم ناجی افندی)

ابو بکر الصدیق — [*]

عبدالله بن ابی قُحافهٔ عثمان بن عامر القرشی التیمی درلرکه خلیفهٔ رسول الله اولان حضرت صدیق اکبر افندمزدر . اصل نام عالیلری عبداللهدر. پدرلری (عثمان بن عامر) حضرتلریدر.

[*] الحقائقدن اجمالاً آلنمشدر .

(ابو قحافه) کنیه‌سیله معروفدر . والده‌لری (ام‌الخیر سلمی) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلریدر . سلطان الانبیا علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینی تصدیقه مبادرتلری وصدق طویّت وپاکیزکیٔ طینتلری جهتیله (صدّیق) لقب عالیسیله ملقب اولمشلردر. دیکرلقب عالیلری (عتیق) اولوب بونکله تلقبلری حقنده کتب لغت وسیرده مسرود اولان وجوه میاننده قبوله احق اولانی والده‌سی رقوب یعنی اولادی یاشاماز برخاتون اولمغله حین ولادتنده :« یارب بونی موتدن آزاد ایدوب بکا باغشله » مآلنده اولمق اوزره « یارب أعتق هذا من الموت فهبه‌لی » دیو مشارالیهانك حضور بیتده نیازده‌بولنمش اولمه‌سیدر. بیت‌المعظمه صفت اولان (عتیق) قدیم معناسنه اولوب حضرت صدیقه‌لقب اولان (عتیق) ایسه آزادلی معناسنه‌در .

القاب سنیه‌لرندن بری‌ده (ذوالخلال) اولوب بونکله سبب تلقبلری فی‌سبیل‌الله صرف وانفاق ایله اسکی لباسلر ایچنده‌قالمش اولمه‌لریدر. ولادت سنیهٔ نبویه‌دن ایکی سنه وبر قاچ آی صکره طوغمشلر وبعثت سنیه‌ده هرکسدن اوّل اسلامه کلمشلردر . کندیلری قبیلهٔ قریش آراسنده قبل‌الاسلام دخی صاحب وقع ورياست ومظهر محبت اولدقلرندن دلالت ووساطتلریله برچوق کیمسه‌لر دولتمند اسلام اولمشلردر .

حضرت صدیقك باق صدیقیتنه‌که جمله‌دن اوّل داخل

دائرهٔ اسلام اولوب برچوق ذوات کزینی‌دخی اول دائرهٔ فاخره‌یه آله‌رق آنلرك‌ده ایکی جهانده سبب سلامت وسعادتلری اولمش ومعراج نبی‌یی هرکسدن اوّل تصدیق ایدوب اولبابده کندیلرینه تعریض ایدن ایمانسزلره: «بتون کون خبر سماویسنی تصدیق ایتمکده اولدیغم بر ذات والاشانك سیر ملکوت ایتدیکی خبرینی نیچون تصدیق ایتمه‌یم.» دیو جواب ویرمشدر. هجرت سنیه وقوعنده عیال واطفالنی ترك ایله مهاجرته حضرت سلطان الانبیاء ایله برابر چیقمش وغار شریفده وبتون یولده اول سلطان کونیندن آیرلمامشدر. یوم بدرده اشجع ناس اولوب تحت العریش ملازم باب نبی وحارس پیغمبری اولمشدر. یوم حدیبیه‌ده سائرلرینه مشتبه اولان تأخر دخول مکه امری بر وفق فرمودهٔ نبی کندیلرینه منکشف وجلی اولمغله متحیر آمراجعت ایدنلرك شبهه‌لرینی حل وحیرتلرینی ازاله ایله‌مشدر. [اذا جاء] سوره‌سنك نزولنده وحضرت نبیّ أکرمك: «جناب حق بر قولی دنیا ایله آخرت بیننده تخییر ایتدی اوقول ایسه آخرتی اختیار ایله‌دی» بیورمه‌لرنده ارتحال نبوی وقوع بوله‌جغنه بالانتقال بکا بیورمش و وفات سنیه وقوعنده ثبات ایدوب أستعیذ بالله [وما محمد الا رسول الله] الخ آیت کریمه‌سنی تلاوت ایده‌رك برنطق بلیغ ایرادیله هرکسك دهشتنی تسکین ایتمشدر. تمشیت مصلحت مسلمین ایچون بالاجماع احراز مقام خلافت

ایدوب طرف رسالتدن اوّلجه تهیئه بیورلمش اولان جیش جناب اسامه‌یی شــام جهتنه بعثه اهتمام ایله‌مشدر . مرتدلر ظهورنده آنلرله مقاتله امرنده مخالف رأیده بولنان کبار اصحابی ایراد براهین ایله الزام ایدوب مســلمینی تفرقه‌دن وعظیم برتهلکه‌دن قورتارمش وآندن صکره شام فتوحنه متشبث وموفق اولمش وخاتمهٔ عمر عزیزنده دخی مصلحت مسلمینی درپیش ایده‌رك مقام خلافته حضرت عمر کبی برفاروق اعظمی انتخاب بیورمشدر . مناقب جلیله‌لری بی حدّ وبی احصا وفضائل جمیله‌لری لایعدّ ولایحصادر .

ایمان واسلام ادعاسنده بولنان برکیمسه حضرت صــدیقه (حاشا) نصل بغض ایده‌بیلیرکه حضرت خاتم الانبیانك صاحبی ویار غاری اولدیغی نصّ قرآن ایله ثابتــدر . سورهٔ توبه‌ده‌کی أستعیذ بالله : [الا تنصروه فقد نصره الله اذ أخرجه الذین کفروا ثانی اثنین اذ هما فی الغار اذیقول مصاحبه لاتحزن انّ الله معنا] آیت جلیله‌سی جمیع مفسرینك متفقاً بیانلری اوزره حضرت صدیقی وآنك فضلنی ناطقدر . مفهوم نظم جلیل : « سز جهادده تهاون ایله پیغمبره نصرت ایتمزسه‌گزده بأس یوقدر . حق آکا یاردیمجیدر . چونکه کفار آنك مکه‌دن خروجنه سبب اوله‌رله کندیسی ایکینك دیکری اوله‌رق یعنی رفیقی بر کشــیدن عبارت بولنه‌رق مکه‌دن چیقوب غارده اولدقلری

وآرقداشنه: (سن خزن چکمه جناب حق البته بزم ایله برابردر) دیدیکی وقت حق آکا نصرت ایتمشدر . » دیمکدر . ایشته بو آیت جلیله حضرت رسول اللهك (صلی الله تعالی علیه وسلم) مکه‌دن خروجلرنده وداخل غارده بولندقلرنده یالکز بر صاحبی (آرقداشی) اولدیغنی ناطقدرکه اوده جمیع اهل سیر وتفاسیرك اتفاقلری اوزره حضرت صدیقدر .

حضرت نبی اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزه حضر وسفرده ملازمتدن حضرت صدیق اصلا انفکاك ایتمه‌دکلری کبی خدمات دینیه‌ده دخی برابرلك شرفندن آیرلمامشلردر .

پیغمبرمز افندمز حضرتلری رحمةً للعالمین اوله‌رق مبعوث بالحق بیورلدقلرنده رجالدن اوّل باوّل حضرت صدیقه عرض اسلام ایله مشار الیه مسلم اولدقدن صکره کیدوب حضرت عثمان وطلحه وزبیر وسعد بن ابی وقاص وعبدالرحمن بن عوف رضی الله تعالی عنهم حضراتنی دین مبینه دعوت ایله اوذوات کزینك دخی سبب اسلاملری اولمش وکندیلرینك یوم ایماننده همان بر قاچ کون صکره آنلری مؤمن موحد اوله‌رق آلوب حضور همایون حضرت رسول الله‌ه کتورمشدر . هر هانکی غزوه‌ده حضرت سلطان الکونین هانکی نقطه‌ده بولندیلر ایسه حضرت صدیق برابر بولنمشدر یانلرندن آیرلمامشدر . سید الکونین افندمزك کیفسزلکلرنده کندیلرینه خلافت ایدوب جماعت

مسلمینه نماز قیلدرمشدر . داربقایه تشریف سعادت وقوعنده دخی دین ودولت محمدیه‌یه بحق خلافت ایتمشــدر . وفاتلری وقوعنده حضرت سیدالانام علیه‌الصلاة‌والسلام افندمزك قدم سعادتلری اوجنه دفن اولنمشدر. دیمك‌که‌حضرت صدیق کرك دعوت حقنده‌وکرك‌خدمت‌وملازمتده ومنصب‌امامت وخلافتده وأك صکره مدفن مقدســده حضرت پیغمبر ایله ثانی اثنین ونعم‌الرفیق اولمشدر . شرفیاب اسلام اولدیغی کون خانه‌سنده قرق بیك درهم نقدی اولوب‌مالاً وبدناً خدمات‌دینیه‌ده بولنمق جهاد اعظمیله مشــغول اولدیغندن حین مهاجرتده بش بیك درهمی قالمش ایدی . بالجمله وارنی‌دین مبین‌اغورنده فدا ایتمش وأك نهایت بالاده بیان اولدیغی وجهله (ذوالخلال) عنوانی آلمشدر . کندیلری قالباً نحیف وقلباً عشق ربانی ایله حزین واسیف بولندقلری وحتی حضرت رسول‌اللهك کیفسزلکلرنده امرهمایون جناب نبوتماً به‌امتثالاً نمازه‌کچدکده بکاسی ســببیله جماعته سس یتشــدره‌مز اولدقلری حالده قوتلیلرك قاچدیغی ویوركلیلرك شاشیروب قالدیغی یرلرده حضرت صدیق ثبــات وشجاعت وتمکین ومتانت ابراز ایتمشدر .

ارتداد غائله‌سنك ازاله‌ســنده درحال سیفه مراجعته‌کی اصابتی واولبابده‌کی فوق‌العــاده همتی کندینك نه بیوك آدم اولدیغنه ونه مرتبه‌لرده جسارت ومتانت وقوهٔ قدسیه وکرامته

مالك برذات بولندیغنه بشقه‌جه بردلیل جلیل اولمغله ملت محمدیه ایله علاقه‌دار اولمایه‌رق مجرد صحف تواریخی نظر امعاندن کچیرن اهل مطالعه‌نڭ کمانتنده بیله حضرت صدیق « دین محمدینڭ مؤیدو مجددی » دیو تبجیل اولنمغه لائق کورینور .

حضرت صدیق آلتمش اوچ یاشنده اولدیغی حالده اون اوچ سنه‌سی جمادی الآخره‌سندن سکز کون قاله‌رق برصالی کیجه‌سی اقشامنده وفات ایتمشدر . مدت خلافتلری ایکی سنه واوچ آیدر . بعضلری درت آیدن درت کون اکسیك اولمق اوزره حسابه ایتمشلردر . سن عالیلرینڭ سن حضرت رسول اللهدن اکثر اولدیغنه دائر اولان سوز افواهیدر . سن حضرت رسول اللهی حضرت صدیق مدت خلافتلریله استکمال ایله‌مشلردر .

ایلك خطبه‌لرینڭ ترجمه‌سی :

(بعداز حمد خدا) « ای ناس ! بن سزڭ افضلکز اولمادیغم حالده سزه ولی الامر اولدم بز نزول قرآن وسنت سنیهٔ جناب فخر دوجهان ایله تعلیم اولنه‌رق علم پیدا ایتدك . معلومکز اولسونکه کیاست فاضـله ورع وتقوادر . حماقت مفرطـه فسق وفجوردر . سزڭ نجه‌اڭ قویکز ضعیف وبی‌معینکز درکه آنڭ حقنی کندیسنه آلیویرردم . ونجه ضعیفکز سزڭ اڭ قوی ومقتدرکز درکه حق غیری آندن اخذ ایلرم . ای ناس ! بن آنجق متبعم . یعنی اثر رسوله تابعم . مبتدع یعنی باب دینده

یکی برشی واضع دکلم . اکر بن استقامت ایدر ایسەم بکا معین اولك واکر اعوجاج اوزره بولنورسەم بنی طوغرولتك ».

آخر عمرلرنده حضرت عمرالفاروقی استخلاف ایچون املابیوردقلری (سویلەیوب یازدردقلری) عهدنانك ترجمەسی :

« بو اول عهد ووصیتدر که خلیفهٔ رسول‌الله اولان ابوبکر آنی دنیاجه أڭ صوڭ وآخرتجه أڭ اوڭ اولان زماننده که اوآنده کافر ایمانه وفاجر اتقایه کلیر اجرا ایتمشدر . بن سزه کندمدن صکره خلیفه اولمق اوزره عمر بن‌الخطابی انتخاب ایتدم. اکر أیيلك وعدالت ایدر ایسه فبها ؛ بنم آکا ظنم وحقنده‌کی رایم‌ده بودر . واکر ظلم وجور وتبدیل امر ایدر ایسه بن آنی بیلمم که غیبدر . سزڭ بن آنجق خیر کزی ایستەمشمدر . هر کسڭ وبالی کندینه‌در . ظالملر کندیلرینڭ حالی نه‌یه منجر اوله‌جغنی یاقینده بیلیرلر . »

بوعهد نامه‌دن صکره حضرت خلیفه ولی عهدی حضرت فاروقی حضورلرینه آله‌رق : « والله اویومادم که رؤیا کوره‌یم ، طوق اولمادم که اوهامه طالایم . بن یول اوزرنده بولندم وصاپمادم، چالشمقده قصور ایتمه‌دم . سکا بن تقوای توصیه ایدرم . یاعمر! سنی کندی نفسکدن تحذیر ایدرم . چونکه نفس ایچون بر آرزو واردر. او آرزو نفسه ویریلور ایسه نفس دائما آرزوده اولور . » بیورمشدر .

مرویدر که سیدنا صدیق رضی الله عنه وارضاه حضرتلری خاتمهٔ عمرلرنده حضرت غائشه‌یه خطاباً : یاعائشه ! سودینی ایچدیکمز دوه وایچنده حنا یوغوردیغمز جفنه وکیدیکمز احرامکه بر زمان خلافتده یعنی مصالح مسلمین ایله اشتغالده آنلرله انتفاع ایدر ایدك بیت المالکدر بن اولدیکمده آنلری عمره کوندر . دیو بیورمشلر ایمش . وفاتلری وقوعیله حضرت عائشه آنلری حضرت عمر الفاروقه کوندردکده حضرت عمر : الله سکا رحمت ایله‌سون یا ابابکر ! کندکدن صکره کلنلره کوچ مثال براقدك بیورمشدر . رضی الله تعالی عنهم ونفعنا بشفاعتهم .

(حاجی ذهنی افندی)

— آثار ادبیه‌ده کوزللك —

آثار ادبیه‌ده وبالخاصه شعرده اوچ نوع کوزللك تقدیر اولنور که برنجیسی محاسن فکریه‌یه ، ایکنجیسی بدایع خیالیه‌یه ، اوچنجیسی‌ده سنوحات قلبیه‌یه مخصوصدر . بوکوزللکلردن روحه نافذ اولان سنوحات قلبیه‌یه مخصوص کوزللك اولدیغی ایچون دیکرلرینه تقدم ایدر . بوندن صکره کلن بدایع خیالیه‌در . محاسن فکریه اوچنجی درجه‌ده کوزل عد اولنورلر .

محاسن فکریه لطافت حسیه ایله قاریشیرسه طبیعیدر که اثرك

كوزللكی برقات دها آرته‌جغی كبی كنديلرنده لطائف حسيه ايله بدايع خياليه‌نك آهنك امتزاجی بولنان آثار لطافتجه بر مرتبهٔ عال العاله واصل اولور . مثلا شناسی مرحومك :

«ضيای عقل ايله تفريق حسن وقبح اولنور،
كه نور مهردر الوانی ايلين تشهير . »

سوزی يالكز فكراً كوزل اولان آثاردن معدوددركه بونی فكر تقدير ايدر . نديمك برساحلخانه وصفنده‌كی نشيده‌سندن :

« كوه‌ودريا ايكی جانبدن دراغوش ايلمش ؛
صانكه دريا دايه‌سی ، كهسار ايسه لالاسيدر.
كوه‌صاقنمقده رخسارين‌طوغاركوندن‌اونك،
بحر ايســه آيينه‌دار طلعت زيباسيدر . »

بيتلری خيالاً كوزل اولان آثاردندركه‌بونی‌ده‌ذوق‌تقدير ايدر .

« ذوق‌سودا طويمدك ،عاشق پرستاراولمدك ؛
اول‌قدرسودم‌ده عشقمدن خبر دار اولمدك .
بختيار اولمقدی سودادن مرامی طبعمك ؛
بختمه دشمن كسلدك طبعمه يار اولمدك . »

بيتلری سنوحات قلبيه‌دندركه بونلرده حس ايله آكلاشيلير . حال‌بوكه محمد بك مرحومك :

« ای يادی‌بكا انيس وغمخوار
ای يادی بكا رقيبسز يار !

یادڭ کبی دل بولورمی دلدار ؟
یادگده وفاسزم وفا وار ! »

قطعه‌سنده ظرافت فکر ایله رقت حس ایکی یار موافق کبی ممتزج کورندیکندن قطعه حقیقةً پك دلنشین ایکن :

« سورم بعض بن شب تاری ،
ویریرم صبح نو بهاری آکا !
دوش نازنده زلف زرتاری
کورینور یاریمڭ خیالی بکا !
یتیشوب حال اضطرابمده
یوزیمه نور حسنی سرپر ؛
صانیرم بر پری زرین پر
طولاشیر کلبهٔ خرابمده ! »

منظومهٔ منتخبه‌سی أڭ لطیف بر حس ایله أڭ نازك بر خیالڭ حجله‌کاه وصالی عد اولنمغه لایق اولدیغی ایچون فکر حقیرانه‌مه کوره یوقاریکی سوزلرڭ جمله‌سندن دها دلبر ، دها روح استیناسدر ؛ واوقوندقدن صکره انسانی بر مدت تفکره دوشورمك ده بو یولده‌کی نفایس نادره‌یه مخصوص بر مزیتدر .

(اکرم بك افندی)

— (وفا) ایله (صفا) بیننده مشاعره —

و — المده ساغر ایسترم
یانمده دلبر ایسترم
ترانه پرور ایسترم
یرمده کلشن اولملی

§

ص — خماری وار ، می ایستمم
اوزون کیدر ، نی ایستمم
خلاصه : بر شی ایستمم
فقط کوکل شن اولملی

§

و — جهانی طوتدی دودغم
کورنمیور حدود غم
آلای آلای جنود غم
نصل مظفر اولملی

§

ص — هجوم ایدنجه غم سکا
بنم کبی کورین آکا

طورومی قارشی باق بگا
ار اولملی ! ار اولملی !

§

و — زمانه خلقی بی وفا
نه در بو چکدیکم جفا
جهانده کورمدم صفا
او بشقه عالم اولملی

§

ص — سن آلت جفا ایکن
جفادن اشتکا نه‌دن
وفالی آدم ایستین
وفالی آدم اولملی

(مرحوم معلم ناجی)

— « وفا ایله صفا بیننده مشاعره » نام منظومه‌یه نظیره‌در —

و — نه‌در بو؟ خوش هوا دکل
ایشتدیکم نوا دکل
بو بر طربسرا دکل
محل شیون اولملی

§

ص — اولنجه سن اسیر غم
فغان کبی کلیر نغم

مرحوم اسماعیل صفا بك

شو سوزده یوق مبالغه‌م
بنم قدر شن اولملی

§

و — قولایمیدر غم فلك ،
آكا تحمل ایلمك ؟
بو جوره صبر ایدن یورك
دیرم كه مرمر اولملی

§

ص — نه لازم اویله قاعده ،
مبالغات زائده ؟
كدرده وارمی فائده ؟
نیچون مكدر اولملی ؟

§

و — كلنجه آدمه كدر
اراده محو اولور كیدر
سنك اوسوزلرك قدر
بو ده مسلم اولملی

§

ص — مرام ایدن آنی ینر
قورونتودن ایدر حذر
برادرم ! بو در هنر :
جهانده خرم اولملی

(مرحوم اسماعیل صفا بك)

— مروت —

همیشه بویله خوش اثر
قلوبی نشوه‌یاب ایدر
بزه قالیرسه خامه‌لر
بو طرزه پیرو اولملی

(مروت غزته‌سی)

— أیلك —

هندستانك جهان شهرنده فانی اسمنده بر آدم بولنیوردی . فانینك اوچ احبابی وار ایدی . محبتنی بیوك بر نعمت وقوّت بیلدیکی برنجیسنی پك سوردی . بر دقیقه خاطرندن چیقارمازدی ؛ اونی خشنود ایتمك ایچون هر شیئی فدا ایتمکه حاضر ایدی . ایکنجسنی اولدقچه سوردی : محبتیله افتخار ایدردی ؛ برمدت کورمیه‌جك اولسه آراردی . لکن اوچنجیسنی آز سوردی : تصادف ایتدیکی وقت بر آشنالق ایدر ، بعضاً ده بر ایکی کلمه تعاطی ایلردی . اوزون بر زمان هیچ کورمدیکی اولوردی . نه آرار ، نه صورارردی . اونك دوستلغنه اهمیت ویرمزدی . بر کون فانی ، حکومت طرفندن ید اداره‌سنه

توديع اولنمش اولان برايشك حسابنی ويرمك اوزره شهرك حاكمی حضورينه دعوت اولندی .

قارشيسنده بولنانلرك قلبنده اك خفی حسلری كشف ايده جك قدر نفوذ نظر صاحبی اولان حاكمدن برشی كيزله مك، كنديسنی هيچ برشيده آلداتمق ممكن دكل ايدی . واقعا أيیلر مرحمتندن اميد وار ايسه ده كوتولر عدالتندن تترر ايدی .

فانی حاكمك حضورينه يالكز كيتمك ايستمدی . برنجی محبنه مراجعتله حساب رؤيتنده معاونت واقتضا ايدر ايسه بر ايكی سوزله كنديسنی مدافعه ايتمك اوزره برلكده كلسنی رجا ايتدی.

او احبابی غايت بارد برطورايله ديدی كه :

— بو شهر خلقنك جمله سی بكا پرستش درجه سنده حرمت ايتديكی حالده حاكمك نظرنده هيچ قدر واعتبارم اولمديغنی بيلمز ميسكز . بو نكله برابر شو آنده بر بشقه سی طرفندن اكلنجه يه چاغيرلدم ؛ برابر كيتمه يه امكان يوقدر سزكله وداعه مجبورم .

فانی حيرتده قاله رق ايكنجی دوستنه مراجعت ايلدی . برابر كيتمك تكليفنی ايشيدنجه رنكنه تغير كلمش اولان بو دوستی برلكده يوله چيقديسه ده محكمه نك قپوسنه كلير كلمز توقفله :

— عزيزم ، ديدی ، بن سنی چوق سوه رم . لكن بو قپو بكا عجائب كورينيور ! بن بو قپودن عادتا قورقيورم ؛ بورادن

بورادن ایچری کیره‌مم . یاپه بیله‌جکم برشی وارسه اوده قپویی آچیویرمکدر . ایشته آچیورم ، سن کیر !

فانی یالکزجه کیرمکده مضطر ایدی . چونکه او شهرده بر ادمك حاکم طرفندن واقع اولان دعوته اجابت ایتمه‌مسی ممکن اوله‌مازدی . میت چهره‌سیله، تتره‌یه‌رك اوقورقنج قپودن کیردی.

حضور حاکمده ، کندیسنه تودیع اولنمش اولان ایشك — بر قیریق اقچه‌سی خارجده قالمامق اوزره — حسابی رؤیت اولندی .

معاملاتی قصوردن ، خطادن سالم اولمیان فانی دوچار جزا اوله‌جغنی تخمین ایده‌رك مأیوس برحالده‌ایکن — کندیسنی کوسترمکسزین بر طرفده طورمقده بولنان — اوچنجی محبی حاکمك مواجهه‌سنه کلدی ؛ اونی مدافعه وحقنده جلب مرحمت ایچون اوقدر بلیغ ، اوقدر مؤثر بر نطق ایراد ایتدی که نهایت حاکم فانینك هپ قصورلرینی ، هپ خطالرینی عفو ایله برابر بر بیوك مکافات احسان بیوردی .

***

هپ انسانلر او فانی‌یز . بزه تودیع اولنان ایش حیاتدر. حاکم ، رب ذوالجلالدر . مدهش محکمه قپوسی مزاردر . محکمه ، محکمهٔ کبرای عدالت آلهیه‌در . برنجی دوستمز ثروتمزدرکه صوك نفسمزك حلولیله برابر بشقه‌لرینه انتقال ایلر . ایکنجیسی

اقربامزدرکه بزی مزار کنارینه قدر تشییع وبرایکی داملە کوز یاشی فدا ایدەرك اوراجقدن افتراق ایدر . اوچنجیسی دنیاده یاپه بیلدیکمز أییلکدرکه بزدن اوّل حضور رحمتەشتابان اولور. مساویمزی کوچلدوب محاسنمزی بیولدەرك بزی مغفرت رحمانیەیه مظهر ایدنجەیه قدر چالیشیر .

(محمد عطا بك افندی)

— کورەنك —

عجبا بوعالمی ابنای بشره کرچکدن دارمحنت ایتمکه کورەنك دیدیکمز عقائد باطله خلاصەسندن بیوك خدمت ایتمش بر شی وارمیدر ؟

موت مدهشدر؛ فقط بر آنده کچر. کورەنك ایسه ابدی الحیاتدر. یأس الیمدر ، فقط عمره سورمز . کورەنك ایسه دائمی الاذادر.

انسان کورەنکدن چکدیکی مشقتی نەعلتدن کورر، نه قلتدن نه ضرورتدن چکر . نه اسارتدن .

بر کره کذران حیاتی دوشونەلم ، انسان دنیایه کلیر، زمان رشده قدر عمرینی هر درلو آلامدن مصون کچیریر . جهانی بر صبح صفای آسایشك انوار لطافتنه غرق اولمش، وبر هردم بهار سعادتك ازهار طراوتیله طولمش بولور. کللر کبی، هردم خندەریز

اولور . بلبللر کبی ، هر وقت بر اغاجك یاپراقلری آره‌سنده ویا بر دیوارك سایه‌سنده اکلنیر ، حاصلی یاشار .

(آه ! . . . بو معیشت احرارانه عاقل اولان انسانه لایق ایدی . نه‌چاره، که بولندیغمز دار امتحانده نصاب عقله مالك اولمیان صبیانه نصیب اولمش !)

برده زمان رشده بلوغ میسر اولنجه — کویا که انسان رشید اولورسه جنون کتیریرمش کبی — حریت افعالی درلو درلو نامرله اوقدر زنجیرلر تقیید ایدرکه ، هپسی بر بر پیش نظره کتیرلسه صحیحاً ذهنلره طوقنور .

کوره‌نك ایسه اوقیود بلانك أك قویسی الك آغیریدر .

کوره‌نك انسانك ییه‌جکنه قاریشیر ! مثلا بر آدم کندی سفره‌سنده علمادن بر ذات ایله بولنسه چتال ایله وفقط اوروپالی بر آدم ایله بولنسه أل ایله ییه‌مز ! یمك لازم کلسه بیك درلو تعریضلره اوغرار ! حالبوکه نه عقلاً نه‌ده نقلاً چتال ایله یمك بیان بر آدمله برسفره‌ده بولنمق علمایه ممنوع‌در؛ نه أل ایله یمك یمك انسانی اکرندیره‌جك قدر مستکرهدر .

کوره‌نك انسانك کییه‌جکنه قاریشیر ؛ مثلا علمادن برذات کندی فوقنده بولنان دیکرینك حضورینه ولو تموز اثنالری یمن‌ده اولسون ، — بینیشسز ویاخود کتابدن بر آمرینك مجلسنه ، ولو قیش اورته‌سی ارضرومده بولنسون ، بالتولی

کیره‌مز کیررسه قیامتلر قوپار . بیچاره مافوقنده‌کیلری تحقیرایله اتهام‌اولنور !

حال‌بوکه بنیشله تعظیم وپالتوایله تحقیر آره‌سنده هردرلو التباسك فقدانی انسانلرك‌دكل صولیجانلرك بیله‌ادراك ایده‌جکی بدیهیاتدندر .

کوره‌نك‌انسانك اوطوریشنه قاریشیر ! مثلا برآدم رسمی برمجلسده آیاغنك‌دیز قپاقلرندن آشاغیسنی آلتنه آلمیوبده اوکنه طوغری قوییویرسه ، اصحاب مجلسه بیاغی شتم ایتمش‌صاییلیر ! بیله‌مم ،که برآدم باغداش‌قورارکن آیاقلرینك بوکولیشیله‌بالطبع هواده حاصل اولان‌اهتزازدن‌شتم‌صداسی ایشدلدیکی وارمیدر ؟

کوره‌نك انسانك کزیشنه قاریشیر ! مثلا برآدم بربیوك مسنده کلدکدن‌صکره ، اسکی‌احبابندن برفقیری‌قولتغنه آلسه‌ده برابرجه یوریسه حیثیتنی اخلال ایتمش اولور ! آکلایه‌مم ، که عقلاً وانسانیةً صاحب مسند اولمق وفادارلقدن بیوك‌بر حیثیت‌میدر ؟

عقله کوره نصل توافق ایدر ،که برانسان أتدن اوّل پلاو یمك ، ویاخود فسنه پوسکول طاقمق ، ویاخود برمجلسه کلنجه یان اوطورمق ، کبی هیچ حکمسز برفعل اختیارایتمکله‌جنوننه حکم اولنسون ؟ أوت ؛ هیچ برصورتله توافق ایتمز . مع‌مافیه بویله برفعلده بولنان اولورسه « جف‌القلم » مجنوندر دییورلر !

کوره‌نك وجدانه غلبه ایتمش : أك متمدن مملکتلرده بر آدم اعدام اولنورکن ، سیرینه بش اون بیك کشی طوپلانیر! ظن ایدرمکه برظالم بربیچاره‌نك بورنی ، قولاغنی کسه‌رك ، براشکه ترس بیندیرسه وباشنه برچنقراقلی کلاه کیدیرسه ، فلاکتنه آجیانلردن قیافتنه کولنلر چوق بولنور .

تاریخ بشر نظر عبرتله مطالعه اولنسون! صحایفنده فکر ابداع ویاحب معالی ایله متحلی نه‌قدر اعاظم کوریلور ایسه یوزده طقسانی کوره‌نك بلاسنك یازنجیر اسارتی آلتنده ازیله‌رك ، ویاشمشیر قهرینه باش ویره‌رك ، دنیادن کیتمشدر .

انسان نه غریب مخلوقدر ، که شو ضعیف وجودیله برابر قوجه‌برکره‌یی قبضهٔ تصرفنده‌تدویره اقتدار حاصل ایتمش ایکن اشرف خواص اولان‌عقلك هیچ‌برمدخلی اولمقسزین وجوده کلمش بعض افعالندن کوره‌نك نامنده برواهمه حاصل اولیور ؛ اوده انسانی حکمنه اسیر ایدییور ! . . .

برجمعیت افرادینك بری ویا برقاچی برسبب ، هیچ برفائده دوشونمکسزین، باشنه‌قرمزی‌برشی کییر . ابتداءاقلیت، صوکره اکثریت ینه سبب وفائده ملاحظاتندن بری اوله‌رق ، اویوله تقلید ایدیویریرلر . باشنه‌قیرمزی برشی کیمك کوره‌نك اولور. آندن صکره بری مراق ایتسه‌ده باشنده‌کی شیئی سیاهه بویاتسه کفاره تقلید کبی ، شعائر ملیه‌یی تحقیر کبی ، خیال وخاطره

کلمدك سیئات ایله اتهام اولنور ؛ وبلکه اراذل واجلافدن عـد اولنمقدن قورتیله‌ماز ! حال بوکه ابتدا باشه‌کییله‌جك شی ایچون قیرمزی‌یی اختیار ایدنلر ، سیاهی اختیار ایتمش اولسه‌لر ایدی ؛ او سیئاتك هپسی قیرمزی کیمك ایستیه‌نلره اسناد اولنه‌جغنده شبهه یوق ایدی ! . . .

کندی وهمنك حاصل ایتدیکی خیالاتدن احترازایدن خسته‌لر کبی ، بالتصادف ظهور ایدن بعض افعالنك وجوده کتیردیکی کوره‌نك بلاسنك اوکنده تیتره‌مك طبیعت بشرده عجز ونقصانك اڭ بیوك آثارندن بریدر .

شوقدر وار، که تربیت عرفان ایله نفس ناطقه‌سی بیومکه باشلایان اقوام ایچنده ترقی نه‌قدر زیاده‌لشیرسه کوره‌نك اوقدر آزالمغه باشلار ؛ چونکه آلشمدیغی شیدن — ولو نه‌قدر فائدسز اولورسه اولسون؛ ففقدانندن متأثر اولمق چوجوقلق خواصندندر .

برملکك ترقیسنه صحیح بر مقیاس آرانیلیرســه افرادینك کوره‌نکه درجهٔ رعایتنه باقلسین؛ آرالرنده‌کی نسبت دائما مساویدر.

شــوراسنی‌ده مع التأسف اعترافه مجبورز ، که بز اکر ترقیمزك مقدارینی بومقیاس ایله تعیین ایتمك استرسه‌ك حاصل نسبتی آغلانه‌جق برحالده بولورز .

(مرحوم نامق کمال بك)

— چفتجی —

زنکین برچفتجی حال احتضارنده مخدوملرینی نزدینه جلب ایده‌رك دیدی‌که: « اجدادمزدن بزه انتقال ایدن اراضیٔ موروثه‌یی صاقین صاتیویرمیکز؛ زیرا بواراضی داخلنده بردفینه مختفیدر.»

دفینه‌نك مختفی اولدیغی محلی تعیین ایده‌مم. فقط پك آز برغیرت وجسارتله بودفینه‌یه دسترس اوله‌رق نائل فوزوسعادت اولورسکز! موسم حصادده آراضیکزی چاپالایك، قابل حفر وتحری اولان محللرنده أل طوقندرلمادق بر یر براقمایك.»

پدر مخدوملرینه بووصایایی ایفا ایتدکدن صکره وفات ایدر. وارثلر امر پدره امتثالاً سنه نهایتنه قدراراضینك هرجهتنی حفر وتحری ایدرلر، هیچ برطرفده آلتونه وکموشه بکزر برشی بوله‌مازلر. فقط عاقل پدر قبل الوفات سعیك برکنجینهٔ سعادت اولدیغنی مخدوملرینه تفهم ایلر.

اختیار مشقتله چالشکزکه، سعی واقدام انسانی هرحالده مظهر سعادت وکام ایلر.

(خلیل ادیب بك افندی)

— غروب شمس —

بعضاً اویله غروبلره تصادف اولنورکه انسان ، جناب حق مانع رؤیت بشر اولان سرادق غیبندن برینی کندی دست قدرتیله آچمش بربشقه رنکده ، بربشقه تجلیده برعالم دیکر لطافت کوستریبور ظن ایدر .

وقتا که زمان غروب حلول ایلر ، کونش افقه تقرب ایتدکجه اطرافنده‌کی بلوطلر یوکسلمکه باشلار . اوزمان سمانك همان یاریسندن بیوك برقسمی آتشین آل بر رنکه غرق اولور. کونش تحول ایتدکجه اورنك تبدل ایدر . سماده‌هر آن بر رنك دیکرلرله تزین ایلر .

اومنوّر، اوملوّن بلوطلر کاه پارچه پارچه آچیلیر انسان دنیاده نه‌قدر رنك وار ایسه اودقیقه همان هپسنی جامع کورینن کونش طاغلیور، ذراتی سمانك ایچنه‌یاییلیور ، کیدیورقیاس ایدر. کاه‌او بلوطلر افقك اوزرنده طوپلانیر . نوردن بر طاغ شکلنه کیرر . .

(سزایی بك افندی)

— عائله —

نعیب زماننا والعیب فینا
ومالزماننا عیب سوانا
لقدتهجوا الزمان بغیر جرم
ولو نطق الزمان به هجانا

بزده هرکسك عائله معاملاتندن آز چوق فکر حاصل ایتمك ایچون اورته حاللی بر افندینك خانه‌سنه کیریلسه ، جاری اولان احوا له نظر عبرتله باقلسه ، نه کوریلور ؟ طبیعتیله پیش نظره الك اول عائله نك پدری تصادف ایدر ؛ آنك معاملاتنه لایقیله دقت اولنورسه کوریلورکه وقتیله چوجق ایمش . هر درلو حاجات ولذائذینی حاضرلیه‌جق بر دادی یا بسلمه‌سی وارمش ؛ هر بلاسنی او چکرمش ، براز سننی آلمش ، اولندیرمشلر . دادی کیتمش ، یرینه باجی کلمش . افندینك مناسبتسز نه قدر مراقی ، نه‌قدر ارزوسی وار ایسه ولوکه هر بری بر قاچ کیجه اویقوسزلغی ، برقاچ کون خسته‌لکی ، بیك درلو مشاق جسمانی ، یوز بیك درلو عذاب روحانی‌یی موجب اولسون ؛ خانم آنلرك جمله‌سنی یرینه کتیرمدکجه بوغازندن راحتجه بر لقمه کچمك احتمالی یوقدر . افندی چوجقلغنده مثلا برده کدی بسله‌مش ؛ آنکله اکلنیرمش تأهلدن صکره کدی کیتمش ؛ یرینه بر ایکی

چوجق کلمش . اوّللری کدیسنه‌یاپدیغی کبی شمدیده تربیه‌نامیله کندیسنك نه‌قدر هوساتی‌و ار ایسه‌چوجقلرینك فکر ووجدانـنه انطباع ایتدیرمکه چالیشیور . خانم ایسه آلتی‌یدی یاشنده ایکن کندینی وصیسی بسلر کیدرمش . اون بش ، اون آلتی یاشنه کیرنجه وصی بر طرف اولمش یرینه بر زوج کلمش — وقتی اولسون اولمسون — خانمك اکر برکون سکزدرلو اوت وخمیر ایله معده‌سنی افساد ایتمز وایکی‌دوکونده برقات اثواب کیدیروبده اقران وامثالی آره‌سنده محجوب براقیر وزینت نامیله اوکوزله باشنه باراولمق ایچون برقاچ اوقه طاش وقالای پارچه‌سی تدارك ایلمز ایسه زوجیت ویا انسانیتدن چیقمش حکمنی آلیر !

خانمك‌ده چوجقلغنده بر سوکیلی ببکی وارمش ؛ اوده بیومش ، ببك نصل خانم افندینك امر ایتدیکی یرده یاتمغه مجبور ایسه‌ده قیزده اویله‌جه خانم افندینك آرزو ایتدیکی بکك قوینه کیرمکده مضطر اولمش . نهایت تورم ایتمش . بیچاره کاه ایتدیکنی وکاه جناب حقك مجازاتنی دوشونه‌رك ایکی النی بوکرینه قویمش ؛ راحت دوشکنك اطرافنی حزین حزین طولاشیر طورر . یاخود قیز اوقدر ایچلی بولنماز ؛ قوجه‌سنك قهرینی برچکر ، ایکی نهایت ایش محکمه‌یه طیانیر . اکر آره‌ده برده چوجق بولنور ایسه ، نکاح نفقه غوغالری ایکی خاندانك عمرینه سورر .

مخدوم بکلر ایسه بودار محنته هر درلو حفظ حیات اسبابندن محروم اولدقلری حالده کلمشلر ؛ قپوسی آچیق ، یمکی حاضر بر مهمانخانۀ احسانه قونمشلر . یرلر، ایچرلر ، کزرلر ، اکلنیرلر، او اسباب معیشت وسعادتی حاصل ایدن پدره وکیل خرج واداره وتربیتنه چالیشان والده یه کتخدا قادین نظریله باقارلر . عاقبت بر کون أوك بیوکلری ترك حیات ایدر ؛ توارث ایدن بر قاچ پارچه مال وملکی بر درلو پایلاشه مزلر . آنلر بر طرفدن یاقه یاقه یه ، محکمه محکمه طولاشیر . عاقبت ایکی آدمك فناسیله بر قوجه خاندان پریشان اولور کیدر .

بویله بر عائله نك حالنه حکیمانه نکاه ایدنلر ایچون بیوکلری حالا چوجق وفقط ایریلشمش ؛ کوچکلری حالا جنین وفقط رحم مادردن ساقط اولمش کبی کورینور .

ای زوج ! مسکنکده بر رفیقه پیدا اولمش ؛ نیچون عائله کك بارینی بتون بتون کندی اوزرینه یوکلنیرده یالکز کندی مشقتکی او بیچاره یه تحمیل ایدرسك .

ای بی نوا پدر ! سبب نه درکه کندك انسان ایکن دنیایه یادکار عمرك ونتیجۀ حیاتك اولادیکك یالکز معلم حیوان کبی قاشیکك کوزیکك اوینایشندن تصورات فکریه واردات قلبیه کی اوکرنمسی اوغرینه بتون زمان تحصیلکی اضاعه ایدرسك ؟

ای ام الهوس صاحبة البیت ! سکا خانه کده اهلکله ، اولادکله،

صحتکله کچنمك نعمتی ؛ کنجلککده حسن جمال ، وياشکی آلدقدن صکره اولاد وعيال زينتی يتشمزمی‌که ايکی لقمه يمك ويادرت آرشون بزپارچه‌سی ايچون دائما بر اضطراب وکشاکشی التزام ايدرسکده کرك کنديکه وکرك يانده اولانلره نعمتی زهر وراحتی حرام ايدرسك ؟

ای بختسز والده ! دردك نه‌که دها وجودکدن آيرلديغکه تأسف ايده‌جك قدر مبتلا اولديغك جکر پاره‌کی کندی ايستديککك و آنك ايسته‌مديکی بر اجنبينك ياتاغنه ويرمك ايچون خوابگاه آرامنی پاموق شلته‌لردن قاره طوپراقلره تحويل ايتمکه سبب اولورسك وياخود پدرينك يانده حالندن بحث ايتمکه حجاب ايدن بر مخدره‌يی محضرلره ، وقايع کاتبلرينه کوکلنك اك عزيز اولان سرائرينی فاش ايتمکه مجبور ايدرسك ؟

ای انصافسز اولاد ! سن وجوديکك مساعده‌سی ، کنجلککك قوتی وقتنده حجاب ايتمزميسك که بتون زمانکی ، کوکلکی اکلنديرمکه صرف ايدرسکده خاندانکك بتون مشاق معيشتنی اختيار پدريکك آغرمش باشنه وبوکولمش بوينه براقيرسك ؟

ای مروتسز برادر ! دنيايه کلديکك زمان والده‌کك رحمنی ، سودينی کمال قناعتله تقسيمه راضی اولديغك قرداشکله خانه‌نك طاشنی ، ديوارينی ، دکانك ملکنی ، ايرادينی نه‌دن پايلاشه‌مدك که

بو بیچاره‌یی جانی کبی حکومتکاهلرده سوروکلیه‌رك هم آنی، هم کندیکی، هم‌ده انسانیتی تذلیل ایدرسك؟

بشقه یرلرده زوجلر کوریبورزکه زوجه‌سنی روحنك نصفی عد ایدر. کندینك هردرلو لذائذ ومشاقنه آنی تشریك ایدرسه کندیده آنك هردرلو لذایذ ومشاقنه اشتراك ایلر.

پدرلر کوریبورزکه اولادینی کندی فکری دائره‌سنده حصر ایتمك دکل کندی فکرینك ایریشه‌مدیکی معالی‌یه ایصال ایتمدکجه بردرلو راحت ایده‌مز. اوینك أك بیوك مصرفی اوغلنك تربیه‌سی اوغرینه بذل ایلدیکی پاره‌در. کندینه فائق بر خلف کورمه‌دن وفات ایدرسه دنیادن کوزی آچیق کیدر. کندینك بر فکری، یتشمش اوغلنك بر فکرندن مستقیم چیقارسه حجابندن قان ترلره باتار. اولادینی غلبهٔ شیخوخته کوزلرینه عما کلدیکی زمان ألندن طوتوبده نیچون بسلر؟ سن تحصیل ختامه ایریشوب‌ده ذهن سکون وانحصاره مجبور اولدیغی زمان طریق ترقیده کندینه رهبر اولمق ایچون بیودر، استقبالك اقبالنی بیلیر خلفنك هرصورتله کمالنه چالیشیر.

زوجه‌لر کوریبورزکه زوجنی ازعاج ایدرسه اولادینك بعض قصورلرینی عفو ایتدیرمك ایچون ایدر. البسه‌سنی، تزییناتی زوجی کندینك استغنا وقناعتندن حجاب ایده‌رك تدارك ایلر.

کندیسی زوجنك محبت ومروتندن حجاب ایده‌رك قبول‌ایدر ؛ زوجنه حیات ثانیه ملك‌الصیانه کورینور .

والده‌لر کورییورزکه اولادی بر دقیقه کولمزسه کندی بر ساعت آغلار. اولادی برساعت آغلارسه کندی بر آی خسته‌لنیر. اولادی بر آی خسته‌لنیرسه کندی بر ییللق عمرینی غائب ایدر. کندی کوکلنی اولادینه اسیر ایدر. اولادینی انسان ایتمك‌ایچون کندی بیك درلو مجاهدات ایله ملك خصلتنده بولنمغه چالیشیر. اولادینی جانندن آیرمزکه اوده بشقه برشی ایسته‌سین .

اولاد کورییورزکه پدرینك ، والده‌سنك کومش دلکلی صاچلرندن بر تلنی خزینهٔ عالمه وبلکه جوهر جانه دکشمز . والدینك کوکللرینه فنای عالمدن تسلا بخش اولور . فکرلرینه بیك درلو تجارب ومدرکات ایله رونق ویرر. وجودلرینه‌شباب قدر قدرت ، وبر متکای ذی حیات کبی معاونت عرض ایلر. عائله‌نك نه‌قدر مشاقی وارسه غیرت وافتخار ایله درعهده‌ایدر، اقرباسنك کورر کوزی طوتار آلی اولور .

برادرلر واردرکه نسلاً بعد نسل ملاصق طوغان توأملر کبی کندیلرینك واولاد واحفادینك دنیاده اشترا که صالح هر نه‌لری وار ایسه مشترکدر . یارم خانه‌یه تملك ایچون دکل . بر قوجه ملکه تصرف ایچون‌بیله بربرینه برکره اکری بیله‌باقمازلر.

سعادت بختیارلق بو درلو عائله‌لر ایچوندر . حیات بویله یشامغه دیرلر . انسانیت بوانسانلرك حالیدر .

(مرحوم نامق کمال بك)

— بر وصف خیالی —

« بر دم غفلتده بیلدك تا زوال عالمی
« عالم رؤیاده چوق کوردك مثال عالمی
«خوابدر نسبتله ماضی صبح استقبالنه»
«بویله تعبیر ایلمشلردر خیال عالمی »

صفرك اون دردنجی کونی اقشام اوستی‌که بوغاز ایچنده دریایه ناظر برباغ کوشکنه کتمش وغریبانه نجره نك بر کوشه‌سنده اوتورمش ایدم خیالمه احوال عالم کوکلمه غریب برالم کلدی . تنزه ایچون اطرافه باقدم. کوردم‌که :

« یم اشك ادیبان کبی آهسته رو اولمش »
« باد آه غریبان کبی غمکین وجکرکاه »
«اشجارده برصورت حزین وارایدی‌کویا»
« کوکلم کبی ایلرلر ایدی حسرت ایله آه »

دریا او قدر لطیف وراکد ایدی‌که اوزرنده اولان اوفاق اوفاق موجه‌لر قوبی یشیل برچمنزاره قونمش بر بیاض کوکرجین

آلایی ظن اولنوردی . هوا او قدر آهسته وزان اولوردیکه یاپراقلرك حرکتی کیجه اویقولرندن محروم اولمش بر شفقتلی والده‌نك قلبی قلبی سویلدیکی ننیلردن طاغنیق صاچلرینه کلان اهتزازلر کبی فرق اولنور اولنمز درجه‌ده ایدی .

بوحالده کوزلرمك نوری آزالمغه باشلادی . تماشانك کوکلمه ویردیکی تعب سوداوی آثارندن ظن ایتدم .

برده سمایه باقدم که کونش اقبالنك أك رونقلی زماننده دامان و کریبانی پاره‌لیه‌رك انزوا خانهٔ عدمه چکیلان فلك پروازان دولت کبی اوزرنده‌کی بلوطلری ییرته ییرته مغرب استتاره یوریدی. یری قبرستان فنادن نشان ویرر وبر قورقنج طوپراق رنکی باغلادی. اطرافنده یتیملرك قانلی یاشندن نمونه اوله‌جق بر آتشی قزللقدن بشقه برشی قالمدی . کیده کیده هر طرفنه دهشت چوکدی . کائناته بر بهت وحیرت مستولی اولدی .

بهایم ایکله‌شه‌رك مغاره‌لرینه، قوشلر چاغریشه‌رق یووالرینه چکلمکه باشلادیلر .

آره‌سی براز دها کچر کچمز قاره‌ده برایکی بلبل نالنده‌دن، دریاده بر قاچ خوانده‌دن بشقه سس ایشیدیلور فرد آفریده قالمدی .

کوکلم بو عاشقانه تماشالرله کندندن کچمش ؛ نظرم ایسه اطرافه مستولی اولان محیط ظلمتك اعماق خفاسنده غائب اولمش

کیتمشدی . کیتدکجه سایه‌سنده اکلندیکم هر آغاج نظرمده بر غول بیابانی شکلی باغلادی . کویا که بر یوزی زیر زمینه‌چکمش وياخود ظلمات مقابر روی ارضه چیقمشیدی . کویا فیاض ازل شـو بر آووج خاکی عوالمندن عدم آباد نسیانه طرد ایتمش ایدی . کویا نیچه‌لریله سیف تعدی‌یه صاریلان شهدای حریتك هر دم جوشان اولان تازه خون سیاهی بردریای بیکران شکلنی آلمش وامواج طوفان خروشیله طاغلری ، طاشلری احاطه ایده‌رك هوای ظلمته قارشو قبارمش قبارمشده باغلادیغی شکل هائلده طوکه قالمشدی . اطرافمه باقمق استه‌دم . حالك دهشتیله نور بصر کرپکلرك آیرلمغه جسـارت ایده‌مز ایمش کبی هیچ بر شیئه تعلق ایده‌مدی . بن ایسه یارب بو پردهٔ ظلام ایچنده قاچ مظلومك قانی دوکولیورده سندن بشقه کیمسه بیلمیور . قاچ یتیم کوزلرندن اولوقلر کبی یاش آقیدیورده سندن بشقه کیمسه واقف اولمیور. قاچ دادخواه ظلم ألندن فریادایدیورده سندن بشقه کیمسه ایشیتمیور یوللو برطاقم خیالاته مستغرق ایکن بردن بره قیامت قوپدی . یانده اوتوردیغم نیچره محصور قلعه‌نك کله‌یه مقاومت ایده‌مامش قپولری کبی برطراقهٔ سـامعه چاك ایله آچلدی . یوزیمی چویرر چویرمز کوزیمه اعصـابه طوقونه‌جق قدر قوتلی، مملکتلر احاطه‌ایده‌جك درجه‌وسعتلی بر عمود نورانی کورندی . دقت ایتدم . مکرکه آفاقی آشـوب قیامتدن نشان ویره‌جك برفورتنه بلوطی قاپلامش . بدرمنور

ایسه بر بیضا کبی خارق‌العاده بر قدرتله او عمان ظلمتی ایکی‌یه بولمش . . . دکزه باقدم . هر موجنه برجبل سیال دنیلسه روا ایدی . امواج دکل کویا که کرد باد قیامت ، یکپاره یالچین قیادن خلق اولنمش اولو اولو طاغلری یرلرندن قوپارمش بربرینه چارپه چارپه ابعاد نامتناهی ایچنده سورر کیدردی . یاخودکه بر قوجه سنکسار زلزله‌یه اوغرامش متصل لرزناك اولور طورردی. عکس مهتاب دکل آره‌یه بر عظمتلی نهر شفاف تصادف ایلمشده قیالره چارپنه چارپنه چاغلدیسنی‌عیوقه چیقاره‌رق بر طرفدن بر طرفنه آقار کچر ایدی . فقط مهتابك ظهوریده بولمح بصره انحصار ایلدی. بر آچلدی برقپاندی. بردها کورنمسی میسر اولمدی .

« فکانه برق تائق بالحمی   ثم انطوی فکانه لم یلمع »

آنی متعاقب اورته‌لغی آه غریبانه‌دن شدتلی شمشکلر ، کریهٔ عاشقانه‌دن کثرتلی یاغمورلر قاپلادی روزکار اوردجه دهشتده زلزله‌یی اکدیردی. کوك کورلدکجه کرهٔ زمین ایکلیور. ظن اولنوردی . شمشك چاقدقجه هر سحاب کثیف شعله فشان اولمش بر ینار طاغ کبی کورینوردی .

بو عواطف طوفان‌انکیز یاریم ساعتدن زیاده سورمدی . فقط کرهٔ زمین بر سیلاب عظیمك شدتیله یرندن قوپاره‌رق کرداب کریانده طوتلمش برطاغ پارچه‌سی کبی امواج ظلمت

ایچنده یووارلنور طورردی . قرانلق او قدر اوزادی‌که خاطر اکتساب ابدیت ایلسندن اندیشه‌یه دوشسه ویاخود بوکیجه‌نك صباحی فردای قیامتدر ظن اولنسه روا ایدی . بن ایسه هنکامه‌نك اعصابمه ویردیکی اضطراب وکوکلمه کتوردیکی انقباض ایله بتون بتون محروم آرام اوله‌رق ایکی دقیقه‌ده بر کره امرئ القیسك :

« الا ایها اللیل الطویل الا تجلی »
« بصبح وما الاصباح منك بامثل »

بیتنی تکرار ایدردم . عاقبت یورغونلق وجودمه غلبه ایتدی . کوز قپاقلرم یاصدیغه طیانمش خسته‌لر کبی طوردیغی یرده اوکنه ییغلمغه باشلادی . اوطه‌نك بر کوشه‌سنه اوزاندم . درحال اویومش قالمشم .

تپه‌لرده یاریم آی بیوکلکنده انجولر دلنمش ؛ ایچنده نیجه بیك مرغ بوقلمون رنك آشیانه طوتمشیدی .

دره‌لرده طاغ پارچه‌سی قدر الماسلر اویولمش ؛ درونه نیجه بیك بهیمهٔ شینا التماع صغنمشدی .

صباحك فیضی بردرجه ایدی‌که انسان هر دقیقه کچدکجه کویا که وجودنده روحی بیویورمش وحیاتی بدنندن طاشه‌جق صورتده تزاید ایدییورمش کبی برحال حس ایدردی .

کویا که حیات اجزای عالمك عمومنه سرایت ایتمشیدی .

غنچه‌لر بلبل کبی دالدن داله اوچارق شـاقردی . سمنلر کبوتر کبی هواده پرنده آتارق دم چکردی .

اطرافه باقدم . ابنـای وطنك نصفندن زیاده‌سی اوراده اجتماع ایتمش ظن اولنه بیله‌جك قدر عظیم بر ازدحام موجود ایدی. قدرتك بویله فوق‌الطبیعه بر آرایش رنکا رنك ایله اظهار ایتدیکی بدیعهٔ اعجازی تماشادن هرکس لذتیاب صفا ایکن افقده غایت خفیف بر آتشین بلوط پیدا اولدی .

آغر آغر آچیلمغه باشلدی . آره‌سندن بت پرستلر نظرنده آلهةالحسن اعتبار اولنه‌بیله‌جك برنازنین کورندی . کیده کیده قیز طوغرلدی . ایچنده یاتدیغی بلوط دیز قپاقلرندن کوبکنك اوستنه قدر وجودینه صارلدی .

اوجنی صاغ اوموزندن آته‌رق ممه‌لرینك آره‌سنه ایندیردی. کندی اوزون بویلی ، تندرست ، مردانه یاپیلی بر قیز ایدی . برنورانی جماله ، برحسننده‌کی طراوته باقلسه برباقشده کونش برباقشده نوبهار انسان شکلنه تمثل ایتمش ظن اولنوردی . ینه وجودینه طاغیلان صرمه صاچلر فجر اوزرینه یایلمش حیـاط شعله‌دن فرق اولنمزدی . کوزلری هر باقشده کللرك أك مستور اولان اعماق خفاسنه کیرر ، تحری اسرار ایدر کبی کورینوردی. دهانه دقت اولنسه ابتسام صباح ، کردنندن کوکسنه طوغری نظر اولنسه عمود سحر جسمانی‌برر وجوده اطلاق اولنورمش

دنیلوردی . ممه دکل ، کویا که قرص قمر ایکی‌یه بولنمشده‌هر بری کوکسنك برطرفنه قونلمشیدی . جسمی اودرجه شفاف‌ایدی‌که بورندیکی بلوطـك هر طرفندن عکس الوانی کوزینـوردی . بلوطه صـاریـنور صـارنمز کیسولری اورپردی . ارسـلان صاچنه بکزه‌دی. جبهه‌سی پارلادی . برنور ال ایچنده قالدی . قاشلری‌بردرجه‌چاتلدی‌که « عشوه طوتمش دامنندن‌فتنه کیرمش آره‌یه . کلمش ابرولرینه مستانه خنجر خنجره » بیتنده اولان تصور شـاعرانه‌یی تصویر ایدردی . کوزلری نور نظریـنـك حدتندن باقدیغی یرلره شراره صـاچار کبی کورینوردی . بو حال ایله افقك منتهی اولدیغی طـاغدن قدم قدم آشـاغی‌یه اینه‌رك یانمزه کلمکه باشلادی .

(مرحوم نامق کمال بك)

— عائله ایچنده رمضان —

وقتا که ، هلال‌تابان رمضان ، بالای افقده ، انوارآلهیه‌دن استفاضهٔ پرتو ایتمشجه‌سنه نور افشـان اولمغه باشلار . کرهٔ ارضـك جهات مختلفه‌سـنی تنویر ایدن قلوب مؤمنینده بر جذبهٔ لاهوتی اویانیر . بوجهتله‌مرکز خلافت اسلامیه‌وپایتخت سلطنت سنیه اولان مملکتمزدخی‌اوجذبهٔ لاهوتیه‌نك مستغرقی اولور .

رمضان مغفرت نشانك فیض روحانیسی اخلاق اسلامیه اوزرنده پك بیوك برتأثیرمعنوی حاصل ایده‌رك قلوب‌مؤمنینی غرق انوار ایلر .

طاعات‌وعبادات ــ كه مستوجب فوزونجاتدر ــ هرزماندن زیاده افكار منوره‌یی تنویر ایده‌رك ، تحصیل رضای صمدانی ایچون برشهراه نورانی حاضرلار .

رمضــان برماه نورافشاندر : طلوعیله برابر ، شعاعاتنك ایریشدیكی هرجهتی نور قدسیت پیدا ایله همرتبهٔ سینا ایدر .

بو انوار نامتناهیدن بحق حصه‌یاب اولان مملكتمز ایسه رمضان اثناسنده ، كوندوزلری بر صباح عیدی ، كیجه‌لری بر لیلهٔ مسرتی تنظیره باشلار .

استانبولده رمضان ، ــ خصوصیله بویله چیچكلرله‌مزین بهاره تصادف ایدرسه :

« بكا قوقلادوب كل رخ اوروجم اوماه بوزدی »

« بوسنه زهی تصادف رمضان بهاره دوشدی »

كبی لطائفدن صرفنظر ــ پك خوش كچر .

كوندوزلری ، مطلع انوار خدا اولان جوامع ومساجد شریفه بیكلرجه اصحاب طاعاتك جلوه‌كاهی اولارق آراصیره :

« سرائر نغمات لطیف خیل قلوب »

« صــدای اشــهد ان لا آله الا الله »

اوعالی قبه‌لره، اورادن سمایه، بلکه قلوب قدسیانه عکس انداز اولور.

کیجه‌لری، وظیفهٔ مقدسهٔ اسلامیه‌یی ایفادن صکره شوق وسرور معنویه‌یی مادةً دخی اعلان ایچون، قندیللرله مزین اولان عالی مناره‌لرمز، دین مبین احمدیه‌یه شرفبخش کلمات جلیلهٔ نورانیه ایله عیون مؤمنین ومؤمناتی تنویر ایدرلر.

اوصافی خارج ازتعداد اولان بو کبی مناظر نورانیه‌نك تفصیلاتنی باشقه مقاله‌لره براقیه‌رده، شومقاله‌یی استانبولده اورته حاللی برعائله ایچنده رمضانك حاصل ایتدیکی احتساسات روحانیه وشوق آمیزی تصویره حصر ایده‌یم:

شن برخانه تصور ایدیکزکه برزوج، برزوجه، بری اون، بری اون درت یاشنده‌ایکی محصول حیات، برده خدمتجی قادین بوخانه‌نك شطارتنی اکمال ایدیور.

اون یاشنده‌کی چوجوق رمضانی سکز کوندنبری بکلیور. بیوك قارداشی‌ده بو انتظاره اشتراك ایدیورسه‌ده، کوچوکی قدر انهماك ایله دکل.

تقویمده نصل؟ رمضان نه وقت؟

کوچوکنك صوردیغی هپ بونلر.

نهایت غزته‌ده نشر اولونان براعلان چوجوغك چهره‌سی نور افشان ایدر. قلب معصومانه‌سنی ظلمات شبهاتدن قورتاریر.

صالی کونی هلال کوروتمزسه چهارشنبه کونی مطلق رمضان .
افندی ، ـ قدرتنك یتـدیكی مرتبـهده ـ رچللری ،
زیتونلری ، کلاجـلری آلمقله مشغول بولندیغی صـیرهده ،
رمضـاندن برقاچ کون اوّل اوروجه باشلامش اولان قادین
اوك انتظـامنه فوق العاده اهمیت ویرییور . بیوك چوجوق
برتسبیح اشتراسی ایچون بایزید جامعنك حولیسنده دولاشهرق ،
او اثنـاده نظر دقتنی جلب ایدن ومحتویاتی کتابلردن عبارت
بولونان سرکیلری نظر دقتندن آییرمیور . کوچوك ! اوخ
بو کوچوك ! او رمضان بکلیور . مینی مینی برقندیل آلمش .
براوجنی یوکسك بر آغاجه ربط ایتمش . اونی اوچورهجق
ختم ایندیرییور . بونکله براراوروجده طوتهجق . نهاعلا !
بو معصوم ، پازارایرتهسی کونی هنوز اویقوسنی آلامامش
اولدیغی حالده یاتاغندن قالقار . والدهسنه دیرکه :

ـــ آننه ! بواقشام رمضان اولاجق دکلی ؟

ـــ الله بیلیر یاوروم !

کوچوك مضطرب ! رمضان اولاجقمی ؟ اولمایاجقمی ؟
مسئله بوراده .

آقشـام اولور . چوجوق ، پنجرهنك کنـارینه دایانمش
اولدیغی حالده ، کوزلرینك ـ او آقشام ایچون ـ پك مدققانه
اولان نظرلرینی منارهلره عطف ایدر . خیر ! اومنارهلرك اوستنده

بو یاورونك قلبنی تنویر ایده‌جـك ، امیدلرینی پارلاته‌جق بر قندیل یوق . ینه آننه‌سنه صورار .

— رمضان یوقمی ؟

— بللی اولماز اوغلم ! رمضان کیجه ساعت آلتیده‌اولور. طاوول چیقار .

— اوف بوطاوول نه‌وقت‌چیقاجق .

چوجوغك هرآقشامکی معتادی اولان یاتمق وقتی‌کچیور . کوزینه بردرلو اویقو کیرمیور . قلبندن بعضاً کچیور : عجـبا طاوول چیقه‌جقمی ؟

زواللی امیدینك بوتون بوتون بوشه چیقدیغنی کوره‌رك جان صیقنتیسندن ، شو بو آقشام رمضان اولمادیغندن دولایی تحصل ایدن جان صیقنتیسندن اویقوسی قاچمش اولدیغی حالده یاتاغنه کیرر .

لـکن بر سس !

دیکلیور . عجبا یاکلشمی ایشتدی . دقت ایدییور . سس کیتدکجه یاقلاشمغه باشلادی . آرتق بونده یاکلشلق اولاماز . ایشته : بوم بوم ! بوم ! . . ،

خوابکاهندن ــ تعریفی نا قابل بر شوق وسرور ایله ــ فیرلار.اوطه‌نك‌ایچنده ، « اوخ ! رمضان ! رمضان اولدی ! » دیه بر قاچ کره صیچرادقدن صوکره ، آننه‌ســنه قوشار

چهره‌سنده‌نور سرور برق اوردیغی حالده « آننه ! دویدگمی طاوللری ؟ رمضان ! دکلمی ؟ » دیه ، والده‌سنك مقام تصدیقده ویره‌جکی جوابی دیکله‌مه‌دن پنجره‌یه قوشار ، پرده‌یی آچار . کوچوجوك پارماغنی اوزاتدقدن صکره « والله رمضان اولدی ! ایشته قندیللرده یانیور ! » دیرصوکره علاوه ایدر :

— یارین آقشام بنی جامعه کوتوروره‌یسین ؟

— کوتورورم .

— قوزوم آننه ! بنی یو آقشــام سحوره قالدیر . یارین اوروج طوته‌جغم .

— پکی ! اما چوجوقلر قوشلرله اوروج طوتارلرمش !

— یو ! بنی مطلق اویاندیر .

— اویاندیریرم .

معصومك بومسرت ملکانه‌سندن باشقه او خانه‌نك ایچنده هرکس شندر ، هرکس مسروردر . بشاشت ، شطــارت نور ایمان ایچنده لمعان ایدن اوچهره‌لره کویا سمادن عکس ایتمشدر .

لکن شوراده‌بومینی‌مینی‌یه‌شو قدر اهمیت ویروبده ، بیوکلری مختصراً کچیشم برفکر مخصوصه حمل اولنمامليدر . الواح معصومانه‌نك اك مزيننی تشکيل ايدن بو محصول حياتك ، شريعت غرّای اسلامیه‌نك بعض تکالیفندن معفو بولندیغی محقق اولدیغی حالده ، اوروج طوتمق ایچون کوستردیکی انهماك نه بیوك

برفیض جلیل جاودانیدن انبعاث ایتدیکنی عرض ایتمك ایسترم.
بو معصومی برازدها تعقیب ایتمك لازمدر : آقشام اوزری ، جامعدن عودت ایدن باباسنی قارشیلایه رق دیرکه :
— هانی نم فنه رم ؟
— نصل فنه ر ؟
— کاغد فنه ر !
— ها ! اونوتدم .
— نه لازم ؟ بن ایسترم .
افندی هایقیرر . آقشام اوزری پدرك کوستردیکی شوحدت — اوروجلو اولانلر اعتراف ایتملیدرلرکه — پك بجادر .
چوجوق کیرپیکلرینی ایندیرر . کوزلرندن بر قاچ داملا یاش دوشر . دوداقلرنده ، قلبندن عکس ایتمش بر ظلال کدر کورونور . پدر ، سیغاره سنك اوطه ایچنده خفیف بولوطلر تشکیل ایدن دومانلرینی صاووردیغی ، قهوه یی برسکونت کامله ایچنده ایچدیکی صیره ده ، اوغلنك ، اوطه نك برکوشه سنده ، بوینی بوکوك اولدیغی حالده ، محزونانه ایکیده بر کندیسنه باقمده اولدیغنی کورور . بابا یورکی ! مرحمتك اڭ طاتلیسی ، شفقتك اڭ رقیقی اوراده اعصاب قلبیه سنك اڭ خفی نقطه لرنده مختفیدر . بومعصومك کوکلنی آلمق ، اونی — هرنصل اولورسه اولسون — تلطیف ایتمك لازم . کلمات تلطیفیه یه باشلار باشلامز

ـ همان هر چوجوقده کورولدیکی کبی برقاچ داملا یاش کوزـ لرینڭ ایچنده دولاشیر . پدر ، محصول عمرینی اوقشـادقدن صوکره « اویونه‌می کیده‌جکسین ؟ » دیر . کوز یاشی بیتر . بوسؤال براذن دیمك دکلمیدر ؟ کیده‌جك یا ! بو آرالق پدر ، یاوروجغنه برده‌چاریك ویرر . کوزیاشلریله ایصلانان کرپیکلر ، دوداقلرندن عکس ایدن بر شـعلهٔ تبسمله پارلار . اویون ! بو باشـقه شیئه بکزرمی ؟ قره‌کوز ! باشقه چاره یوق ! بیوك قارداشی تیاترویه کیدییورمش . اورایه کیدوب‌ده‌نه یپاجقمش؟ قره‌کوزدن اعلا شیمی وار ؟

بونکله برابر ، اون یاشنده ایکن ینه اوروجی ، تراویحی هیچ اونوتمیور .

رمضان خلقةً مسعود اولانلرڭ سعادتلرینی تزیید ایله‌دیکی کبی بعض احوال متأسـفه‌دن دولایی ـ آز چوق ـ متأثر اولانلری‌ده ـ بحق ـ مسعود ایدییور .

برمثال عرض ایده‌لم :

ینه چولوقلی ، چوجوقلی برعائله تصورایدیکز . برعائله‌نڭ رئیسی ، برقطره‌زهردن شفا آرایان غافللر کبی ، عشرت‌دینیلن سم قاتلڭ پنچهٔ قهرنده ازیلیور . هیئت اجتماعیه بو آدمه سفیل نامنی ویره‌رك ، اونامڭ مرادفی اولان « سرخوش! . . . » کلمهٔ تحقیریه‌سیله خطاب ایدییور . ملك کبی برزوجه‌سی ، نور

طوپی کبی برقاچ چوجوغی وار . فقط بوزواللی زوجه ، رفیق بدمستنك حالندن دائما مضطرب ، هر زمان متشکی ! عقلنك ایردیکی قدر ویردیکی نصایحه مقابل برخندهٔ مستانه‌دن بشقه برشی کورمیور . آزاجق دها ایلری کیتسه ، نتیجه أبی قاچماز . بو زواللی قادینك باشی اوزرنده ، مسکراتك سوء تأثیراتندن لرزه‌ناك اولان بش پارماغك تشکیل ایتدیکی بر یومروق وار . کیجه ، ظلمت عمیقه‌سیله اطرافی احاطه‌ایتدیکی حالده ، سفره باشنده بوزواللی قادینله اوبیچاره چوجوقلر مضطربانه بکلرلر. اوآرالق‌اویودقلری‌ده اولور . قاپینك توقاغی کیجه‌نك سکوتی ایچنده طنین‌انداز‌اولدیغی وقت ، هپسی تترلر. مردیوه‌ندن صاللانه یوقاری چیقمقده اولان بریسنك بوزواللیلراوزرنده اجرا ایتدیکی‌تأثیری کورمه‌لی . مردیوه‌ندن چیقان او آدم ، کوزلری قان ایچنده قالمش اولدیغی حالده ، سفره‌یه‌اوتورور . برشیدن خبری اولمیان او معصوملری ، قاپلان باقیشی قدرمدهش‌برنظروحشتله تتره‌تیر . چوجوقلرك ، قادینك سکون مظلومانه‌سی آراسنده او سرخوشك صداسی کورلر . کاه بر چوجوق دوکولور ، کاه قادینك باشی یاریلیر . ایشته برعائله دها !

جمعیت بشریه‌ده بویله سیئات واردر . حالبوکه معنویات ، بوکبی سیئاتی بر ثانیه ایچنده حسناته تبدیل ایدییور . معنویاته

عرض افتقـار ایتمك ایستەمەینلر اعتماد ایتسونلرکه کندیلرنجه فقط نجه ــ الحمدلله ــ معلوم بر قوهٔ معنویه‌ه‌ اوغافلی ده اویاندیریور.

ایشته اثباتی :

رمضانك شعشعهٔ نورانیسی بو آدمكده قلبنی حصه‌یاب نور عبادت ایدەرك تهذیب اخلاقنه بادی اولور . از جمله اوینه‌کیجه عودت ایتمکی اعتیاد ایتمش ایکن رمضانك ایلك کونی پك بیوك براستراحت وجدان ایله ساعت اون بر بچقده آشیانهٔ سعادتنده بولنور .

بر قادینی بر سفره باشنده یانی باشـنده ایکی اوچ محصول عمری اولدیغی حالده افطار زماننه منتظر کورمك بر رئیس عائله ایچون پك بیوك بر سعادت دکلمیدر ؟

شمدی‌یه قدر ایچلرنده یالکز کندیسی یوقدی . بو کیجه اوده ایچلرینه قاریشدی . اوخ بو سرور ! تأهل ایتدیکی کوندن بری عائله‌سیله آقشام یمکلرینی پك نادر یەدیکنی تصور ایدن بو آدم تك سعاد احتساسـات مسرورانه‌سنه مستغرق اولور . رفیقهٔ حیاتنك تنویر استقبال ایچون اویاندردیغی مشعلهٔ هدایتك بر شهراه منور ارائه ایتدیکنی کورور . چوجوقلرینـك تبسم معصومانه‌لرینك قیمتنی بو کیجه تقدیر ایدر . بر پرتو جاودانی او فکلم روحی یواش یواش تنویر ایدەرك، موحدلره مخصوص اولان فضیلت حقیقیه‌نك پك سویملی بر خصلت اولدیغنی آکلار .

یمکدن صوکره هپ برلکده اوتوریلیر . مسعودانه سوزلر تکلم ایدیلیر .

بواثنــاده او زمانه قدر کرداب ضلالتده پویان اولان بر غفلت پرست ، دیدهٔ انتبــاهی آچدیره‌جق خالصــانه مکالمه‌لر اولدیغنه اطمئنان تام حاصل ایدر .

اکثریسی های‌وهوی مستانه (!) آراسنده آکلاشیلماز بردرجه‌یه کلن او بارد ، او حقیقتدن عاری صاچمه‌لری عائله نك هرجمله‌سی طوغریدن طوغری‌یه روحی اوقشــایان مکالمــات صافیانه‌لریله مقایسه ایتمکه اوتانیر .

سحور یمکی ینه اوسعادت ایچنده ینیر .

براز صوکره کیجه‌نك سکونت مطلقه‌سی ایچنده ، هربری برکلشن معنوینك بلبل خوش‌الحانی اولان مؤذنلرك مناره‌لردن سمایه ، سمادن قلوب مؤمنینه عکس انداز اولان نغمات محرقه‌لری، قلوب بشریه‌یی ، ارواح مقدسه‌یی عظمتی کبریانك پیش الوهیتنده سجده آور شکران ایدر .

او وقت ، بوعائله صاحبی قلبنده غریب برصورتده حکمفرما اولان برحس معنوی‌یه قارشی مبهوت قالیر .

متعاقباً « الله اکبر » صداسیله اعلان وحدانیت اولنور .

زوج ، زوجه ، چوجوقلر نمازه باشلارلر .

رئیس عائله صولك رکعتی اکمال ، دعاسنی اتمام ایتدکدن صوکره

منبعنك نه‌قدر عالی اولدیغی تقدیرایدیله‌مین تأثیر قدسینك مستعد ضلال اولان روحی ایچنده شعشعه نثاراولدیغنی حس ایلر . سجده‌یه قاپانیر . اوراده‌ایشته شمدی بك حقیقی برندامت کلیه‌یی احتوا ایدن ایکی داملا کوز یاشی دوکر . سجده‌یه مضطربانه قاپاندیغی حالده مسعودانه قالقار. طرز معیشتی هدایت ربانی ایله تقرر ایتمش ، بوعائله ایچون مسعودیت باشلامشدر .

مادةً ده‌بویله دکلمیدر ؟ اعتیاد دکشیور . کیجه ساعت اوچده شایان تأسف برحالده اوینه عودت ایلمکی اعتیاداتمش اولان بو زواللی ، شمدی ساعت اونبرده اوینه کلمکی ، آبدست آلمغی ، نماز قلمغی ، عائله‌سنك ادامهٔ سعادتی ایچون دعا ایتمکی ، قرآن عظیم الشان اوقومغی اعتیاد ایتدی . بو حیات جدیده‌نك لذائذ معنویه‌سنی آکلادقدن صکره نشئه‌سی بر ساعت سورمین طرز حیات قدیمه‌سنه قارشی نفرت کوسترمکه باشلادی .

ازلی برنشوه موقت برنشئه‌یه غلبه ایدر . بوبك طبیعی برحقیقتدر . ایش مظهر هدایت اولمه‌ده !

(محمدجلال بك افندی)

— قامت بشرك تحولی —

کونك ساعتلرینه کوره انسانك قامتی تحول ایتمکده‌در . آز حرکت ایدن برشخصك قامتی جزئی تحول ایدر . بالعکس

بدناً زیاده فعالیتده بولنوب یوریلانلرك قامتی اقشـام اوزری اوچ میلیمترودن بش میلیمترویه قدروبلکه دها زیاده قیصالدیغی کوریلور. آیاقده طورمق،یورومك،قوشمق دخی فرق اولنه‌جق درجه‌ده بویك قصالمسنه سبب اولور .

بوحالده انسانك صباحکی قامتی اقشامکی بویندن اوزوندر .

اکرعظیم وجود یورغونلقلرینه ایچه بر اویقوسزلق دخی منضم اولور ایسه قامتك تناقصی دها عیان اولور . حتی فرانسه‌ده خدمت عسکریه‌یه داخل اوله‌جق قرعه نفراتنك بویلری نظامك تعیین ایلدیکی قامتك حداصغرندن بر قاچ سانتیمترو یوکسك اولمینجه عسکرلکه قبول اولنه‌مزلر . بویلرینك صوك درجه‌ده قصـالدیغنی کوروب آکا کوره قبول ویاعدم قبوللرینه قرار ویرلك اوزره قرعـه نفراتنی برقاچ کون اویقوسز براقوب صرتلرینه آغیر یوکلر تحمیل ایله ایچه بر مسافه قطع ایتدیرمك فرانسه‌ده قرعه مجلسنك تشکلندن مقدم اختیار اولنمش براصول ایدی که شو مجبوریت تحتنه کیرن نفرلرك بویلری بر قاچ کون مروزنده ٢ ویا ٣ وبعض دفعه ٤ سـانتیمترو قدر قیصالدیغی کوریلور ایدی .

انسانك یومی واحوال عارضه‌ومجبره‌یه قارشو اولان تحول قامتندن بشـقه بتون مدت عمرنده دخی قامتنك تحول ایلدیکی معلومدر . سن صباوت وشبابتده تزاید ایتمکده اولان قامت

سن كمالده مستقر قالوب فن حفظ صحتجه بوسنك منتهاسى ديمك اولان اللى بش آلتمش ياشلرينه طوغرى ياواش ياواش چوككه باشلار كه بوتناقص قامتك اوچ بش وحتى يدى سانتيمترو قدر برفرق كوستردیكى نادر دكلدر . امادور انحطاطك بو نقطه سنه وصولدن صكره وجود حالا تناقص قامتده دوام ايده جك اولسه بيله آرتق انسان ايكى قات اولمغه يوز طوتوب وجود علياسى ايله سفلاسى آره سنده تشكيل ايليه جكى زاويه نك درجه لرينى كوندن كونه تنقيصه باشلار .

بر درجه يه كلير كه اوك طرفه طوغرى ميل ايدن وجودى انسان ضعف پيرى حسبيله اوضعيف مائلده بولنديرمغه مقتدر اوله میوب نهايت النه بر دكنك آلمغه مجبوريت حس ايدر !

(مصطفى رفيق بك افندى)

— اقوام وحشيه نك غرائب عاداتندن بر نبذه —

خديويت مصريه طرفندن ايالت جنوبيه اداره سنه مأمور بيوريلان امين پاشا نك تدقيق موقع واهالى مأموريتيله مصر جنوبى يه اعزام اولنان ستانله يك قونغو و آرروهيمى اهاليسى حقنده ويرديكى معلوماته كوره بونلرك امثالنه نسبةً آك ذكى

وصنعتکار بولنان قسمی « بابانازی » دینلان قسمیدر. طپراقدن قاب اعمالی وتیمور ایله سائر معدنلرك قابل استعمال اوله‌جق درجه‌یه ایصالی خصوصنده تمیز ایتمشلردر. معمولات محلیه‌لرندن اولان اسلحهٔ حدیده اطراف ونواحی‌یه نقل ایله فروخت اولنور. مساکن اولدقجه منتظم وخصوصیله بولوبو قریه‌سنده مزین صورتده انشا ایدیلور.

موسیقی‌یه فوق العاده مراق اثری کوستررلر. اقوام وحشیه میاننده مستعمل اولان آلات موسیقیه‌نك أڭ مکمللری کندی یدلرنده کورینور.

بوکبی مدنیته مشابه اولان احواله مقابل حیفا که جالب نفرت استکراه اوله‌جق عادات واجرا آت ظالمانه‌لری‌ده مع التأسف کورلمکده‌در.

خصوصیله ایچلرندن بر رئیسك وفاتیله برابر کافهٔ منسوبیننك اعدامی فکرینه تبعیتلری پك وحشیانه‌در.

بوکونه حرکت غدارانه‌یی انتاج ایدن شی ایسه رئیس کیده‌جکی یرده دخی دبدبهٔ دنیویه‌سنی غائب ایتمامك واسرا وزوجاتنك کافه‌سیله برابر شانلی ارتحال ایتمك آرزوی بی‌معناسیدر!

مقتولینك باشلری بر قازغه‌ربط اولنه‌رق آلچی‌دن مخروطی شکلنده یاپیلان و اوزرینه بعض نقوش وتصاویر رسم ایدیلان لحد رئیسك اطرافنه دیزیلور وبو لحد اوزرینه بزده یغموردن

اسلانمامق اساسنه مستنداً قوللانیلان شمسیه‌لره مشابه برسپر — آچیق اوله‌رق — تعلیق ایدیلور .

رئیسك قادینلری آغاج داللرینه آصیله‌رق ترك جان ایدرلر !
بونلرك صوڭ کونلری دیمك اولان اویوم مدهشده کوستردکلری واویلایی اهالی آلقشلرله قارشیلارلر . دوشونمزلرکه نه‌زمان اولسه کندیلرینڭ ده بوبلایه دوچاراوله‌جقلری تحت احتمالده‌در .
ارککلره کلنجه : بونلر برنوع قالین آغاج اوزرینه اوتوررلر.
قوللری، آیاقلری، بدنلری حرکتدن محروم براغلمق اوزره قائماً یره صاپلانیلان دالره باغلنمشدر . بوینه صاریلان قامشڭ متعدد نقطه‌لرینه قورداله‌لر صارلمشدر که بونلر محکومڭ باشنی احاطه‌ایده‌رك تپه‌سنده برعقده‌تشکیل ایدر. بوقاعد قوی‌والاستیقی برآغاجڭ رأسنه مربوط اولان ایپ ایله برلشور. کوزی باغلی اولان بوبیچاره‌نڭ بوینی هانکی نقطه‌دن کسمك اقضا ایدرسه اوراسی تباشیر ایله اشارت اولنور . چالغی چالنمه‌یه باشلادیغی صره‌ده جلاد دخی وظیفه‌سنی ایفا ایلر !
شورایه قدر روایاتنی اجمال ایتدیکمز سنانله‌ی بروجه آتی معلوماتی دخی علاوه ایلیور :
«اجراآت قاتلانه‌یه ختام ویریلنجه باشلری قایناتدیلر. بوده قفادن اعصاب وعضلاتی تفریق ایله یالکز کمیکلرینی مزار اطرافنه دیکمك ایچون ایدی . بدنلر قونغو صوینه آتلدی‌وقان

ایله مشبوع اولان طپراق رئیس قبیله‌نك اولوسنی دفن ایچون آیرلدی . » شوصوتله عرض ایتدیکمز اجراآت خانه‌نك منعنه قونغو حکومتی طرفندن چاروناچار تشبث اولنه‌جغی خارجاً ایدیلان تضییقاتدن مأمول ایمش .

(سعی رساله‌سی)

— والده‌م اویویورمی ؟ —

زواللی باغجی آجی برضربه‌یه تصادف ایتدی .

بهارك شن، شطارتپرور بر کونندە، بر اوزوم کوتوکنك اوستنه اکیلمش ، برشی دوشنیوردی ، کوزل زوجه‌سی ایکی آیدن بری حزین برقولوبه (کلبه) ایچنده خسته یاتیوردی . کندیسنك یومیه‌سیله اوغلنك چوبانلقدن تدارك ایتدیکی آیلق ، بوزواللی قادینه برپارچه أت احضار ایده بیلیور ایدی . ایشته تام ایکی آی اولمشدی . فقط بوکون اوقادین دهامضطرب :

بوزواللی باغجی بردن بره تفکراتنه خاتمه چکدی . شدتله دوغرولدی . یوزکلری طیرمالایه‌جق برچیغلق ،اوحقیر قولوبه‌دن بوزواللینك تاقلبنه‌عکس ایتمشدی . روحنك ایچنده ، قلبنك أك درین، أك نازك برنقطه‌سنده اوآجی فریادطنین انداز اولیوردی .

نه اولمشدی ؟

قدری تسمیه اولنان بوباغجی قولوبه‌یه قوشـدی . ایچری کیردیکی وقت تیز بر چیغلق قوپاردی .

او رطوبتلی طوپراق اوستنه سریلمش اسمریاتاقده ، کوزل، سویملی زوجه‌سی مضطرب ایدی. آلتون صاچلرله‌مزین اولان باشی آرقه‌یه‌دوشمش ، دوداقلری ، یاناقلری بم‌بیاض‌اولمشدی .

بیاض آلنی ، کوکلنده‌کی احتساسات ساده دلانه‌نك مرآت انعطافی کسلمشدی . سماقدر صاف اولان بوجبین تابنا کك اوستنده‌کی بلیرسزصورتده — مقوس صاری قاشلری ایکی هلال زرّین تشکیل ایدیوردی . قدری اولدیغی یرده‌قالدی . بر آدیم آتمغه مقتدر اوله‌مادی .

قادینك زیاده آچیلمش اولان ایری، مائی کوزلری یاواش یاواش قاپانمغه‌باشلادی . آره‌لق‌قالدی . دست باردموت بوکوزل کوزلری یاواش یاواش قاپیوردی .

مائیلره برونن برسفیدك ، اکثیبوك یلکنلری قوش قنادی قدر کوسترەن اوزاق . . . یك اوزاق افقی اوسـتنده صیرمه صاچلی کونش ، صوك شعاعیله‌استانبولك اکثیوکسك مناره‌لرینه حزین برر لمعه صاچارق ، دالغه‌لر آره‌سنده غروب ایدیورکبی کورونورکن ، یاتاق ایچنده برکوزل قادین صـوك دقیقه‌لری کچیریوردی .

قولوبه‌نك پنجره‌سنه طوغری اوزانان برلیلاق‌دالی اوستنده

قانادلرینك رنكنی شفقدن اقتباس ایدن بر قوش اوتدی . بر کلبك، ساکتانه قانادلرینی تحریك ایده‌رك ، بر منکشه‌نك اوستنه قوندی . بو شایان استماع سکوتی اوزاقدن اوزاغه کلن بر قاوال صداسی اخلال ایتدی . بو صدا اوزرینه خسته‌نك دوداقلرنده روحنك صوك شعاعندن سرپلمش صوك بر تبسم بلیردی . متعاقباً غائب اولدی .

اقشامك او مجهول حزنی ، او عمیق سکوتی آره‌سنده خسته‌نك قوللری یانـنه دوشدی . تنفس شدتلنمکه باشلادی . او کوزل کوکس شدتله اینوب قالقیوردی . اوراده طوران قدری شدتلی بر نظرله زوجه‌سنه باقیوردی . صوکره بر خیرلتی ایشیدلدی .

آه ! ناکهانی بر صدمه ، او کوزل آیاقلری اوشوتدی ، نفس کسلدی . قدری اوراده ، او اولونك قارشیسنده طونمش ، بیننك اوغوشدیغنی حس ایتمشدی ، بو زوجه اولدی ، بو زوج حرکت ایده‌مه‌یور . باقیشلری او حزین چهره‌نك اوستنده ثابت اولدیغی حالده یالکز تیتره‌یوردی .

بردن‌بره ایکی کوچك أل ایکی ألنه صارلدی.

باقدی : بری اوغلی ، دیکری قیزی ایدی . اون بش یاشنده تخمین اولونه بیلن اوغلی ساکتانه آغلیوردی .

سکز یاشنده‌کی قیزی حیرت ایچنده ایدی . باباسنك تأثیرینه، قارداشنك کوز یاشلرینه دقت ایتمه‌دن بر نظر معصومانه ایله والده‌سنه

باقدی . صوکره ؛ پنبه صدفلردن دها لطیف اولان طیرناقلرله نهایت بولان اللری صوایله طولو کوچك طوپراق دستی یی یره براقدی . باباسنه دیدی‌که :

— بابا !

باباسی بوغوق برسسله ؛

— نه‌وار یاوروم ؟

جوابنی‌ویردی .

یاوروجق ، کوچك پرماغنی والده‌سنه دوغری اوزاتدی . صوکره محترزانه ، خفیف برصدا ایله :

— والده‌م اویویورمی ؟

دیه صوردی .

(محمد جلال بك افندی)

— اوروپایی بکنه‌لمی —

یوقسه

— نفرتمی ایده‌لم —

انسان بیلمدیکی شیدن اکثریا قورقار . بر آلکتریق ماکنه‌سنك طوتمق ایچون یاپیلمش اولان قبضه‌سنی ایلك دفعه اوله‌رق آووجی ایچنه آلمسی تکلیف اولنان آدم مطلقا احتراز

ایدر . انسان بیلمدیکی شیئه بعضاً ده جسارت ایدر . الکتریق ترامواینك ناقل سیال تلنی آووجلامغه جسارتله یلدیرم ایله اورلمشجه‌سنه هلاك اولور . بیلمه‌مزلك اساس اوزرینه مبنی اولدیغی حالده نه‌قورقونك حکمی اولور نه‌جسارتك ! بیله‌رك اورسه انسان اوقوهٔ برقیه‌یی اڭ چالشقان خدمتکاری کبی تهلکه‌سزجه وکمال موفقیتله استخدام ایدر نصل‌که برحاذق طبیب صیچان اوتی کبی تهلکه‌لی برزهری اڭ ضعیف خسته‌لرك تشفیه‌سنده استعمال ایتدیکی حالده بیلمیان برآدم آنك غبارینی تنفس ایله بیله هلاك اولور .

اوروپا حقنده بزده‌کی افکار اوته‌دنبری منقسمدر . برقسممز اوروپایی بکنیرز . پك بکنیرز . بعضاً ده بکنمکده افراطه قدر واریرز . برقسممز دخی بکنمیز . هیچ بکنمیز . بکنمه‌مکده تفریطه قدر واریرز . عجبا هانکی قسممز حقلیدر ؟ . .

هرایکی قسم حقلیدر . یاخود هر ایکی قسم حقسزدر .

اوروپایی بکنه‌لمی یوقسه اوروپادن نفرتمی ایده‌لم ؟ . .

اوّل باوّل اوبکنه‌جکمز ویاخود نفرت ایده‌جکمز اوروپانك هانکی اوروپا اولدیغنی تعیین ایتمکسزین برحکم ویره‌جك اولور ایسه‌ك طبقی الکتریق مثالمزده بیان ایتدیکمز شیئی یاپمش اولورز . بیلمدیکمز برشی قارشوسنده بولنمش اولورزکه بکنسه‌ك ده خطا اولور بکنمسه‌کده ! . . .

بزم علی الاطلاق « اوروپا » دیدیکمز شیده‌ینه اوروپالیلرك کندی تعبیرلرنجه بر « اوروپای دینی » واردر ، بر « اوروپای سیاسی »، بر « اوروپای علمی »،« ادبی »،« صناعی »، «تجاری»، « عسکری» سائره وسائره! چوق ! هانکی اوروپایی بکنه‌جکز ؟ . هانکی اوروپادن نفرت ایده‌جکز ؟ . .

اوروپاده بعضی اویله بر اوروپا واردرکه آندن اوروپالیلر دخی نفرت ایدرلر. « ئوروب آنارشیست » یعنی « اوروپای فترتی » کبی ! شمدی اوروپالینك دخی بکنمدیکی بو اوروپایی بکنه‌بیلیرمی‌یز ؟ . .حال بوکه اوراده علمی ، صناعی ، تجاری ، مالی کبی بر چوق اوروپالر دخی واردرکه آثارینه ایمرنوب طوریورز. نصل ایمرنمیه‌لم ؟ . . مدهش سلاحلری، طاغ کبی کمیلری، تللی تلسز تلغرافلری ، تلفونلری ، دمیر یوللری ، اوتوموبیللری ، ثقلت هوادن دها خفیف ویاخود دها آغر طیران ماکنه‌لری کبی بیك درلو بدایعنه مشترك ویا مالك اولمق شویله طورسون عقل بیله ایردیره میورز . بز کندیمز دخی اوروپالی اولدیغمز حالده بونلره غبطه ایتمیه‌جك اولورایسه‌ك طوغری برشی یاپمش اولورمی‌یز؟. .اوراده اویله بر حال عمومی ٔ مدنی کوریورزکه علملری ایله، قانونلری ایله ، اصول اقتصادیه‌لری ایله تعاون وتناصرلری ایله بوتون بو عقللرمزه حیرت ویرن آثار موفقیتنی میدانه قویمشدر . او مدنیتدن محرومیتمزی تصویب ایلیه‌بیلیرمی‌یز ؟

ایشته‌سزه بر اوروپا که بکنمامك ؛ اقتفا وامتثال ایتمامك قابل اوله‌مز . اومدنیتك ایزلرینه امتثال ایده‌جك اولسه‌ق یکرمی سنه کچمز المزده‌کی ملك عثمانیده لااقل آلتمش ملیون نفوس پیدا اوله‌جغنی ، واردات عمومیه‌سی ایکی یوز ملیون لیرایی کچه‌جکنی احوال دول اوزرینه یوروتیله‌جك عادی بر حساب قیاسی اثبات ایدر . اوایزلره امتثال ایتمیه‌جك اولور ایسه‌ك اونلردن باشقه هانکی یولدن بویله بر هدف کماله واصل اوله‌بیله‌جکز ؟ . ایشته بوطریق دیکری ارائه وتعیین ایتملیدرکه شو فاضل اوروپایه ایمرنمکی ترك ایده‌لم .

اوروپادن نفرت ایده‌لم ! بونده دخی‌یردن کوکه‌قدر حقمز واردر . اوروپامی ! . اوشایسته نفرت اولان اوروپادن اوروپا عقلاسی دخی نفرت ایدییورلر . برکره دین یوق ؟ الله یوق ! بونلر همان اونوتلمق منزله‌سنه ایتمشلر . عائله دخی کتدکجه یوق حکمنه کیرییور . پارس بلدیه استاتستیقلری هر هفته اعلان ایدییورلرکه مرکز مدنیت جهان اولان اوشهر عظیمده تولداتك تمام بر ثلثی اولاد غیر مشروعه ، یعنی پیچدرلر . ابویندن محروم وآنه بابا اوجاغندن مهجور اولان بوزواللیلرده قرداش ، قیز قرداش ، خاله ، عموجه ، تیزه ، طایی وسائر اقربا محبتی نصل بولنه بیلیر ؟ . . برعجیب و غریب تربیهٔ فلسفیه نتیجه‌سنده وطن وملت دخی یوق کویا

یریوزی آنلرك وطنی ونوع بشر ملتی ایمش بشریت حاضره‌دن هنوز نه‌قدر بعید بر خیال ! شرف مسالك اولان عسكرلكی « یوهاجلادلر ! » دیه تحقیر ایدییورلرعاروحیا كتدكجه آزالمش و آزالیور . معابدن حیاایدنلری صافدرونلق ایله استهزا ایدییورلر. جهانده هیچ بر كیمسه‌یه رحم وشفقتلری یوق ، كندی نفسلرینه بیله ! ینه نفس پارس شهرنده انتحارلر همانده یكرمیدن آشاغی دوشمیورلر .

هپ پارسی مثال كتیریشمز اورانك مطبوعاتیله متوغل اولدیغمزدندر سائر شهرلرك دخی آز چوق اویله اولدیغنی قیاس برامر مشكل دكلدر .

شمدی شو اوروپایی بكنه بیله‌جك برعاقل تصور ایدیله بیلیرمی ؟ ایشته شوتمهیدات مجمله ومختصره‌مز بزه یولك طوغریسنی كوستردی بونی بن یكرمی سنه‌قدر مقدمده كورمش ایدم . « اوروپاده بر جولان » سرنامه‌لی سیاحتنامه‌مده بوحقایقی موضحاً كوسترمش ایدم : بزاوروپایی ایكی‌یه تقسیم ایده‌جكز . بریسنه « اوروپای مادی » دیه‌جكزكه ایمرندیكمز شیلرك كافه‌سنی او اوروپاده بولوب ، حرف بحرف تقلید ایده‌جكز . ایش كورمه‌نك اول باول محتاج اولدیغی تجاربی آنلر ایتمشلر وطریق موفقیتی قطعیاً تعیین ایلمشلردر . اویوله كیده‌جكز « من جرب المجرب حلت به‌الندامه » بلاهتنه

دوشمكدن كندیمزی محافظه ایده‌جكز . دیكرینه « اوروپای معنوی » دیه‌جكزكه ایكرندیكمز شیلركده كافه‌سنی او اوروپاده بوله‌جغز . آندن تماميله نفرت وتباعد ایده‌جكز، بزم‌معنویاتمز دین مقدسمزله تعیین اولنمشدر . « حكمتی ، علمی نره‌ده بولورسه‌كز، ولوكه دياركفر اولان چیندن بیله آلكز» امرینی دینمزدن آلوب‌اوحكمتدن، اوعلمدن مقصد ایشته شوایمرندیكمز ترقیات مادیه‌یی تولید ایتمش اولان شیلر اولدقلری ایچون هپ آنلری آله‌جغز . معنویات جهتنه كلنجه الله ورسولنك اوامر واخلاقیله تخلق ایده‌رك ایكی جهانده مدار فوز ونجاتمز اولان معنویاتمزدن قیل اوجی قدر بیله تباعد ایتمیه‌جكز .

شو طریق حكمته سالك اولور ایسه‌ك اوروپای فاضلك تحسین وآفرینی وامور ترقی پرستیده مظاهرت ومعاونتی بزم ایچون تحت تأمینده‌در . یقیندن خبرلر آلییورزكه اوروپاده بالخاصه فرانسه وانكلتره‌ده بر چوق سرمایه صاحبلری ارباب صنایع وزراعت مملكتمزه‌كلوب ایش یاپمق ایچون داخلی وخارجی سیاسیاتمزك سكون كسب ایتمسنه منتظر بولنیورلر ، شو ارباب جهد ومساعینك بزم حقمزده‌كی توجه وامنیتلری بریجك مدار سلامتمزدر. آنلر بزه متوجه‌اولورلر. قریم محاربه‌سنی‌اونوتمیه‌لم! قریمی كمی وعسكر ایله طولدرمق لزومنه حكم ایدنلر دولتلرك

قابینه‌لرندن اوّل ملتلرك افکار عمومیه‌سی‌ایدی. الیوم او افکار عمومیه مقدمهٔ توجهی قازانلمشدر . آنی غیب ایتملی‌یز .

یوق اوروپایی بکنمك ویاخود اوروپادن نفرت ایتمك لزومنه بیله برصورت معقوله‌ده قرار ویره‌میه‌رك بویله متخالفانه برقرارسزلقدن کندیمزی قورتاره‌مز ایسه‌ك وای حالمزه ! . . خارجدن مملکتمزه اعدای مستولیه دخولنه نه حاجت ؟ . . ذاتاً قرق سنه‌دن بری روسیه حکمت سیاسیه‌سنك حکم ایتمش اولدیغی وجهله بزی کندی حالمزه ترك ایدی ویره‌جك‌اولسه‌لر فقر مادیمز فقر معنویمزی دخی اتمام ایده‌رك کندی کندیمزه محو اولور کیده‌رز فقرالدمه دوچار اولمش بیچاره‌لرك جزؤی بر صوغوق ونمی روزکار ایله یقیلوب کیدی ویردکلری کبی ، بز دخی اختلالات داخلیه روزکارلریله محو اولوب کیده‌رز . روما انقراضی کوزمزك اوکنده بیوك وباهر بر مثال ایسه‌ده او قدر اوزاغه کیتمکه نه حاجت ؟ . . کندی تاریخمزك صوك یوز اللی سنه‌لك قسمی دخی بو حقیقتی اثبات ایده‌جك بر بداهتدر . خون حمیتك غلیانیله بلکه برچوق طبیعتلره خوش کلیه‌جك شیلر سویلنمشدر . خوشلرینه کیتمیانلرك عفولرینی رجا ایله برابر تکرار وتأمین ایدرزکه شو مختصر تمام قرق بش سنه‌لك تتبعات وتأملاتك نتیجهٔ حاصله‌سی اولمغله بزجه حقیقت محضه حکمنده‌در . بکنمیانلره بز اعتراض ایده‌میه‌جکمز کبی ،

آنلر دخی بزه بیهوده یره اعتراض بیورمسونلر . چونکه بو حکم ، بزجه برحکم قطعیدر .

(احمد مدحت افندی)

— بر نطق —

عالمده علم معرفت کبی بر شرف ومزیت اولەماز ومطالب انسانیەنك اسباب تحصیلیەسی صنایع ومعارفدن بشقه بر شیله حصول بولەماز وهر نەیه دائر اولورسه اولسون وهر نرەده بولنورسه بولنسون هنر ومعرفتك قدر وقیمتی انکار اولنەماز.

« هل یستوی . . . . » [*]

بوکوردیکمز سامان وانتظام احوال انام وحسن معاشرت خواص وعوام هپ هنر ومعرفتله حصوله کلمش برائر دکلمیدر؟ ومشهودیمز اولان بونجه محاسن امور وصورت آسایش وحضورك نظر امعان ایله باقیلوب میزان دقت حقیقت شناسی‌یه اورلدقده دانش ومعارفدن بشقه برسببی وارمیدر؟ بونك ایچون فتح ابواب علم وحکمت وترتیب اسباب هنر ومعرفت ایله تربیهٔ عمومیه قضیهٔ خیریەسنك اشتهار وانتشارینه صرف همت ایلین دولتلرك

[*] مآل آیت کریمه : بیلنلر ایله بیلمینلر مساوی اولورلرمی؟ یعنی، البته مساوی دکلدرلر .

جریدهٔ حاللری شیرازه‌کیر سلك انتظام ورعایاسنك مسئلهٔ آسایش باللری صورت‌پذیر بقا ودوام اوله‌کلدیکی بحث واشتباه قبول ایدر موادن دکلدر . وانسانك ماهیتی حیوان ناطق اولدیغندن ایکی جهتلی اولوب حیاتنك امر محافظه‌سی و حس وحیاتی حسبیله احتیاجات جسمانیه‌سنك حصوله کلمسی وسائلنك استحصالنده ومدنی الطبع اولدیغندن امر تمدنجه ضروری الاحتیاج اولان اسباب تسهیلیه‌نك استکمالنده فنون طبیعیه وریاضیه‌یه محتاجدر . جهت روحانیه‌سی ، یعنی ناطق وکلیات اموری مدرك اولمسی حسبیله دخی استیفای لذائذ روحانیه‌سیچون بالطبع مسائل حکمت آلهیه‌یه مائل وسالك وغدای روحانیسی مثابه‌سنده واقع اولان شعر وانشا ونکت ومزایا استماعنه پك آشوری راغب ومتهالك اوله کلمشدر .

بونك ایچون فن حکمت آلهیه‌یه دائر بر چوق کتب مأثر یازلدیغی کبی ادبیاتدن دخی حسابه کلمز بونجه آثار ومجلدات کشیدهٔ رشتهٔ تحریرات قلنمش وتزیین وتهذیب ایچون فوق ـ العاده وسائر فنون لازمه‌دن زیاده بذل جل اهتمام اولنمشدر .

یا برسوز ایچون بوقدر امك صرف ایلك عبث ایله اشتغال دیمك اولمازمی دینلمسون! زیرا بوعالم مظاهرده سوز قدر نفس ناطقهٔ انسانیه‌یه مؤثر برشی یوقدر .

بوسببدن ناشی میدان معرکه وپرخاشده جان وباش تلاشنده

ایکن برسوزایله غیرته کلهرك نجهیز بیك آدم موقع فداکاریده ثابت قدم اولوب عندندهأك عزیز ولذیذ اولان حیاتی برسو زه دکشدیکی وبرسوز ایله روح انسانی فوق مایتصور وبیك جهانه دکر شوق وشادمانی کسب ایدهکلدیکی پك چوقدر .

مرحوم رشید پاشا

سوزك رفعت قدری نصل انکار اولنه بیلیر؟ انسانك حیوانات سائرهدن مابهالامتیازی اولان صفت مادحهسی وترجمان القلب ودلال عالم غیب اولان زبانك اولانجه بضاعه وسرمایهسی سوز دکلیدر؟ وسوز کبی عالمده پایدارومتین براثر وارمیدر ؟ ایام ماضیهده کلوب

کچمش وجمیع آثاری مندرس اولوب‌دار ودیاری اونودلمش نیجه صاحب کمال وفنون آدملرك آدینی یاد ایتدیرن وبونجه اصحاب دانش وعرفانك نامنی انجمن عالمده داستان ایدن سوز دکلمی ؟ وطوفانزه‌دهٔ فنا اولان امم سالفه‌نك اختراع ایتمش اولدقلری بونجه صنایع غریبه و آثار عجیبه بتون بتون محو اولوب کیتمشیکن اول وقتلر برشاعرك سویلدیکی سوز محواولمیه‌رق بوقدر امواج حوادث ایچنده یووارلنوب کلیور ؛ سوزك بیوکلکنه بوندن بیوك دلیل ایسترمی؟

آنجق سوزك دخی قدر وقیمتی‌سویلینك معلومات ومعرفتنه کوره‌در . زیرا سوزکارکاه درونده طوقونمش برقماش بوقلمون رنك اولدیغندن آب وتاب طروانی وچارسوی قابلیتده قیمتی قوهٔ عاقله‌نك تردستیٔ تربیه‌سنه کوره اولور . بو جهتله سوزك کرك بویله دلدوز وجکرسوز اولمسی وکرك دامن حشره قدر پایدار اوله‌جق درجه‌ده بولنمسی دخی علم وکماله متوقفدر . وهر لسانه شرف ویرن شامل اولدیغی فنون ومعارفدر . وفنون معارفی حاوی اولمیان هر نه قدر ذاتاً مکمل ومنتظم اولسه بیله آثار اعماردن بری اولان اراضیٔ خالیه کبی عد اولنور . نته‌کیم اراضینك حدودی تعیین اولنوب‌ده کدیمین ایله نوع نوع طرحلر آچلمدقچه دلنشین ومعمور اوله‌ماز ایسه لسان دخی تحدید اولنوب اونك اوزرینه اعمال فکر مدید ایله دیوانلر

وفنون متنوعه‌دن کتابلر یازلمدقجه معتبر ومشهور اوله‌ماز . بو سببدن محضا لسانك تربیه‌سی وسوزك طرز بلاغت اوزره اولمسی ایچون علوم ادبیه‌دن السنهٔ عدیده اوزره بو قدر کتابلر تألیف اولنمشدر .

والحاصل انسانك کرك حوایج جسمانیه‌سی وکرك مطالب روحانیه‌سی حسبیله تحصیل علم ومعرفته محتاج ایدوکی وارستهٔ کلفت احتجاجدر .

(مرحوم رشید پاشا)

— متعصب بر قیز —

١

ابدیت تجسم ایتمش ده
آکا برفکر لایموت اولمش
احدیت تبسم ایتمش ده
شانلی برچهرهٔ ثبوت اولمش
قیزمیدر؟ حسلی برحقیقتمی
نور جوال سرمد یتمی ؟

٢

سافلینی اسیر ایدن کوزلر
منعطف برق‌وش سمواته .

سافل = آشاغی ، آلچاق

کاملینی خوش ایدن سوزلر
هپسی مصروف اخرویاته .
کوزدکل، بر صفای نامعدود
سوزدکل، بر فضای نامحدود

۳

نه صحیحمیدر ! ایلسه‌م تصویر
خالقه عاشقانه طاعتنی .
اعتقاداتی ایلمش تسخیر
فکرینی، ذکرینی، محبتنی ،
ماقبلنه آنڭ تنزلی یوق .
هیچ بر فردده تمایلی یوق .

٤

سوراللهنی ــ ثباتی کبی ــ
خارق العاده بر متانتله .
سرعت انتقالی ، ذاتی کبی
فکری ده کنج بر مکانتله
کائناتی تجسس ایله‌مه‌ده
سانحاتی تفرس ایله‌مه‌ده

٥

بارلایور خضرت الٓهیات
او مشکل جبین پاکنده .

عکس فردوس ، جلوهٔ حضرات
کورینور وضع دردنا کنده .
هر کلامنده بیك سکوت نهان !
هر سکوتنده بیك کلام عیان !

٦

اتحاد ایلمش‌ده قلبنده
طاعت خانمان وحب وطن
زَهْرَه‌کاهی‌شوسوز پرا کنده ـ
آتیلیر ناکهان دهانندن :
« آچ وطن سینه‌کی آلهکه آچ! »
«شهداکی چیقارده اورته‌یه صاچ.»

٧

طولی کوکلنده آرزوی ممات !
حسرت مشهد ، اشتیاق ازل .
ایلمکده قدرله جنك وجدل
ایده‌رك بویله جستجوی ممات !
دیرکه: یارب! نه‌وار اولسه‌م فوت ؟
بیلیرم چونکه « بعث بعدالموت ».

٨

دوکیویرمش سیاه صاچلرینی

غافلانه — بیاض خلعتنه .
صالیویرمش نکاه رهبرینی
عالمك شاهراه خلقتنه .
هر شکوفه‌یله آیری الفت ایله
حسبحال ایلیور طبیعت ایله

٩

قونیشور هرورقله بر دیلدن
صانکه تفتیش سروحدت ایدر
فکر ایت ! ایلرکن اهتزار چمن
طیور آنلر ایله عبادت ایدر !
آغلار، آغلار—نه‌در بوحسیات!
بونه یار ؟ تلافیٔ مافات !

(مرحوم علی فرح بك)

— وجدان —

وجدان نه‌در؟ جناب حقك نوع بشره ألڭ بیوك براحسانی اولمق اوزره کویاکه مرکزروحمزه وضع اولنمش برقوهٔ منوره‌درکه استقصای حقایقنده عقولمرك عاجز وقاصر قالدیغی شیلرك حق وباطلنی ، نیك وبدینی بزه تفریق وتمیز ایتدیرر .

— وجدانمله حس ایدیورم‌که جهان بی‌بقادر، موجودات

فانی، بشر هالکدر، هوسات ظل زائل، جهان برکون بیتر، الله بر بقادر . بدن بر کون چورر ، اما روح سرمدیدر .

— اوت . . بدن چورویجیدر ، سیآت متعفن ، روح سرمدیدر ، حسنات مصون الزوال . نه بدبختدر او نفس که سیئاته مقروندر . نه مسعوددر او روح که حسنات ایله شعشعه نمونددر .

— روح برجوهردر، حسنات اونك صیقلی. حسناته مقارن اولدقجه روح جلا بولور . روح جلا بولدقجه وجدان صفا بولور . دریغ او روحه که سیئات ایله پاص طوتمشدر! یازق او وجدانه که ظلمات کدورت ایچنده قالمشدر !

— کونش افقده ظاهر اولنجه عالمك یوزی کولر. مغموم بلوطلر ایچنده قالیرسه صانکه جهان آغلار ! انسانده سوء اهمال — که مظلم بلوطلردر — روحی پرده‌دار ایدنجه وجدانده آغلار . وجدان اغلانجه انسان نه یاپار !

— سیئات — که لا تحصادر — الك اشنعی وفایه خیانتله مقابله‌در . یازق او بدبخته که بو شناعتی مرتکب اولور . دریغ او روحه که بویله برشناعتك تأثیریله متأثر ومضطرب اولور !..

— وفا — که برخصلت علویه‌در — تشخص ایتسه پاکیزه ومعصوم برملك اولور . وفایه خیانتله مقابله بردنائت سفلیه‌در، تجسم ایتسه برابلیس اولور . حسد حسد اوکا که وفاسیله عالم

بالای صفایه تصاعد ایدر . اسف اسف اوکا که وفایه قارشی خیانتی ارتکاب ایله اسفل سافلین جحیم اضطرابه آتیلیر !

— جحیم اضطراب — که وجداندن کنایه‌در — آتش روحی اریدر، حرارتی فکری یاقار. کرچك یازق اوکناهکاره‌که کندی کندیسنك زبانیسیدر، کندی کندیسنی جهنمه آتار .

— انسان خالقنه عصیان ایدر . . مرتکب کبائر اولور. لکن کوزلرندن آقان یاشلر ایچنده حس ندامتی کوکه آغدقجه بلکه کناهی ده کیدر ، قلبی ظاهر اولور . وفایه خیانتله مقابله ایدنی الله‌ده عفو ایتمز . . مکرکه خیانته اوغرایان وفا صاحبنك رضاسی اوله.

وفا . . او معصوم ملك قلب ایچنده کیزلنیر . وفایی خیانت خنجریله زخمدار ایتمك مکین اولدیغی قلبی ییقمقله حاصل اولور. یا بویله قلب ییقانك حالی هم دنیاده هم عقباده نه‌مشکل اولور. .

(اکرم بك افندی)

— بر چوجغك فریادی —

١

یوریـوب اوستمه حریصانه
یارامزلر قوپاردیلر اودمی
حـقلی‌یم باشـلامقده افغـانه
دوکمه‌دم بن یا ! دوکدیلر سودمی

٢

وارمیدر بویله کورك ایچنده ملك
بکنیر هر کورن اوکر کدیمی
بردها سوت دوکرمیسین ؟ دیه‌رك
قورقارم والده‌م دوکر کدیمی .

٣

سن کتیردك طاووقلری هادی کیت
ایسته‌مم کلمه ، کل خروس بکا !
صویه‌طال، بشقه یرده‌وار ذوقایت
شاشقین‌اوردك! بوایش‌دوشرمی‌سکا

٤

سودمی ایستك ایدرسکز هپکز ؟
کیدیکز، شمدی نره‌ده واریغما ؟
بر اورشده کیدرسکز هپکز
قاشغم وار أمده باقسه‌کز آ !

٥

نره‌سین آنه ! یوقمی امدادك ؟
ییه‌جکلر بنی بو ملعونلر .
اولمیور هیچ نفعی فریادك
اوممامجی اولماسون صاقین بونلر ؟

٦

کلیورلر ، نصل فرار ایده‌یم ؟
قاچه‌جق بر آرار ایسه‌م یریدر .
آچ که آغوشنی قرار ایده‌یم
چوجغك ملتجاسی مادریدر .

(مرحوم معلم ناجی افندی)

— علم ایله جهل —

آدمك انسان کامل عد اولنمق ایچون بهره‌مند علم اولمسی الزمدر ، بوحالده بنی آدمه تحصیل بر امر اهمدر . چونکه : علم ، انسانی کوشهٔ سعادته ایصال ، جهل ایسه دائما حقیر وشرمسار ایدر . علم برحامی‌درکه سعادت حال آنك وجودینه توقف ایدر .

جهلك أك باشلیجه سببی عطالتدر؛ بوده باعث خجالتدر .

علم ، بر خزینهٔ سعادتدرکه صرف اولندقجه چوغالور ، چوغالدقجه مدنیتك طریق ترقیده خطوه ، خطوه ایلرولمسنه سببیت ویرر . انسانك روحی حیاتی ، سعادتی هپ علمیدر . بوندن کندینی محروم ایتمك‌ده نفسه ظلمدر .

علم ، بروالدهٔ ثروتدر ؛ دائما تولید ایدر . عالم ، انسانم دیر

کزر ؛ جاهلی ، بار خجالت ازر . بری ناس ایچنده جمیل ؛ دیکری هر یرده خجیل. عالم علمیله فخر ایدر ؛ جاهلی فلاکت قهر ایدر. عالم بر مرتبهٔ علیا بولور ؛ جاهل بر میت متحرك اولور. جهل خرابیت بشریه‌نك مسببی ؛ علم ، او خرابه‌نك معماریدر.

معرفت ، آنی استصحاب ایدنلر ایچون بیوك مفخرت ، سعادتدرکه آنکله دائمی برصورتده شیرینکام اولورلر .

جهانك منشأ نور سعادتی ، نیر معرفتدر ، او ، هر خرابه زاری آباد ایدر . خلاصه : علم ومعرفت ، نهایتی ریاض جناندن نمونه اوله‌بیله‌جك برکلستاندر . اویله ایسه چالیشه‌لم .

(خلیل ابراهیم کمال افندی)

— صنفدن دوشمش بر افندی —

وار ایدی بر افندی تن پرور
درسنه ایلمزدی عطف نظر

کزر اویناز ایدی سرسری واری
هیچ دوشونمزدی آخرکاهی

کلدی تاکه زمان استجواب
اولدی تن‌پرور اویله خانه خراب

که‌بتون کون دوشوندی فکر ایتدی
فکر ایله تاب وطاقتی بیتدی

آزجق اولمغله عار وناموس
اعتیاد ایتدی آه وافسوس
ویردی کارك نهایتنده قرار
کندینك انتحارینه ناچار
چیقمامقله بلایه باق انجام
ظلم طالع ایله بوفق مرام
دونه‌رك یعنی امتحانندن
ایتدی اکراه او دمده جانندن
بیك ندامتله انتحار ایتدی
حیف بیچاره محو اولوب کیتدی
ایکی کون ایلك ایچون راحت
کنج ایکن ویردی عمرینه غایت
(منمنلی زاده مرحوم طاهر بك)

—قالیپسو نك تلماقی حسن قبول ایله عرض محبت ایلمسی—

قالیپسو بو سنده بر آدمك درایت وحکایتنه وحسن جمال ولطافتنه دقت وبرمدت ساکت وصامت اقامت ایتدکدن صکره « پدرکزك سرکذشتی اوزون اولوب سزده یورغون اولدیغکزدن استراحتکز اقتضا ایتمکله اولدیغم یره بیورکز شوحال وحدتمده

کمال سرعتله دائر وبعضیسی یواش یواش طولاشه طولاشه صانکه تارك وفارغ اولەمدیغی منبع قدیمی سمتنه سائل وسائر اولوب جهت آخردن کوریئان جبال وتلال ونظرك آرزو ایلدیکی صورتده بر حلاوتلی افق ارائەسیله جبال قریبه صـالقملری یپراقلری آرالرندن نمایان اولور باغلر وسـائر انجیر وزیتون وفستق کبی محصولدار آغاجلر ایله مزین ومعمور دیدهٔ ارباب تماشایه باغ جسیم صبا مقیم کورینور ایدی .

ایشته قالیپسو بومواقع طبیعیه‌یی کوستردکدن وتلماقه حیرت الویردکدنصکره « براز راحت ایدیکز تبدیل البسه بیورکزینه کوریشور وقلبکزك متأثر اولدیغی حکایه‌یی سویلشورز» دیوب ایکیسنی برابر ایچرودن ایچرو کندو مغاره‌سنك جوارنده برغاره ادخال ایلدی. اوراده پری قزلری نشر رائحهٔ لطیفه ایدرشجردن آتش یاقمشلر وجامه والبسه حاضر ایتمشلر داخل اولملریله تلماق کندوسـنه مخصوص ومهیا اولان قاردن بیاض پیراهن ایله خفتان حریر زرّین تاری کوروب بویله آلایشلی لباسـدن ذوقیاب اولان چوجقلر کبی شادمان اولنجه منتور « بو مقوله شیلرسزی مشغول ایتمملیدر. پدریکزك طریق ادب وتربیه‌سنه سـالك وهوا وهوسه غلبه ایله نفسکزه مالك اوللیسکز زیرا نسا آسا کندوسنی زیب وزینته فریفته ایدن کنج آدم صاحب عقل وافتخار ستایشنه سزاوار اوله‌میوب آنجق مفخرت ذاتیهٔ

انسانیه‌مشقتی اختیار وتن‌پرورلکی نظر اعتبارایدنلره مخصوصدر»
دیدکده تملاق بر آه سرد چکه‌رك « هوا وهوس قلبمی استیعاب
ایتمکدن ایسه جناب حقدن تمنیٔ موت ایدرم » دیمکله منتور
« یوق یوق هواجس نفسانیه سزی آواره ومغلوب ایده‌مز .»
دیمسنی متعاقب « بو نه احسان آلهیدرکه دوچار اولدیغمز چار
موجهٔ اضطرابك اوزرینه بویله بر پری بزی مسکن ومأواسنده
ضرورت احتیاجدن بری ایلدی . لکن سفینه‌یی کسر ایدن
قیالردن زیاده بونك معاملهٔ کاذبهٔ التفاتنـدن خوف واحتراز
اولنملیدر . چونکه غرقك نتیجه‌سی هلاك ایسه بوحالك غایتی
فضیلت انسانیه‌یی محو ایده‌جکنه بناءً قالیپسونك صورت ظاهرده
خوش آینده وحلاوتنما اولوب حقیقتده ازهار چمنزار آلتنده
سورینور مار هلاهل نثار مثال حکایات وافاداتنه کندوسنی
هرشیئه قادردر ظنیله سهل الاغفال وسریع الاعتماد اولان حالت
شبابت بلاسیله اینانمیوب زهر ماردن نفسکزی صاقنوب دائما
نصیحته قولاق ویرملیسکز » دیدی .

بعده ملاقات وصحبتلرینه انتظار ایدن قالیپسونك غارینه
واروب کیسوی عنبر بولری پریشان وسراپا البسهٔ سفید صفا
بخش ایله چار جهته نور افشـان اولان دختران مهوشـانك
آتدقلری اوقلر ایله اوردقلری وحوش وقوردقلری طوزاقلر
ایله طوتدقلری قوشلردن یاپلمش درلو درلو کباب وموسم ربیعك

تهیئه ایدوب وقت حریفك بذل ایلدیكی میوه‌لرله شیم دستیلردن چیچكلرله بزنمش آلتون طاسلره اساله اولنور شراب ناب اكل وشرب اولندیغی صره‌ده دختران خواندكان عشـق ومحبته وموجد شرابك مدحنه وایام ماضیه‌ده وقوع بولان كارزارلرك اوصافنه متعلق شعرلر اوقیوب توروا شهرنده اولیسك ایتدیكی محاربه‌نك توصیف وستایشنه باشلدقلرنده تلماقك نركس چشمانندن دوحهٔ عارض ملاحت فلاحتنه سیلان ایدن اشك تأثر وتحسری قالیپسو كوروب طعام ایده‌میه‌جكنی بیلدیكندن خوانـده‌لره اشارت ایله سائر جنك وحربه دائر شرقیلر سویلتدردی .

هنكام طعام رسیدهٔ انجام اولدقده قالیپسو تلماقه متوجهاً « بن پری اولدیغمدن جزیره‌مه پا نهادهٔ دخول اولان انسـان دست قدرمدن قورتیله‌مز ایكن سزی نه‌صورتله تلقی واحترام ایلدیكم منظورڭز اولدیكه ذاتڭزه میل ومحبتم اولمسـه غرق ونابدید اولمڭز بیله آتش دریا سوز غضبمدن صیانت ایده‌مز ایدی پدرڭزده شو نائل اولدیغڭز حرمت ورعایته مظهر اولمش ایدیسه‌ده چه فائده قدروقیمتنی بیلوب بنمله برابر مؤبداً برحیات ذوق وآسایش اولمغله ویردیكی سـوزدن دونه‌رك ترك وفدا ایلدیكندن امد مدیددریاده بی نشان ونابدید اولمسیله كوره‌میه‌جك واتا كیه‌ده حكومت ایده‌میه‌جك اولدیغڭزدن بوراده آرام واجرای مرام ایتمليسڭز » افادات سحارانه‌سندن سر مست

بادهٔ نوازش واکرام اولان تلماق آییلوب منتورك ایتدیکی نصایحده اصابتنی جزم ایله « کرم ایدیکز بنی حالمه ترك ایلیکز تعریف ایتدیککز آسایش حال بلکه بوندن صکره استحصال اولنور شمدی پدرم ایچون آغلیه‌جق وقتمدر » دیمکله قالیپسو زیاده اوزرینه وارمدیغندن ماعدا ماتمنده وجه مشارکت کوستره‌رك غرق حالتنی وبو ساحللره دوشملرینك سبب وحکمتنی سؤالنه جوابده تلماق « اوزوندر » دیو اعتذار ایلدیسه‌ده پرده پرده ابرام والحاحی آرتدردیغندن مقاومت ایده‌میوب حکایهٔ ماضی مامضایه شو وجهله ابتدار ایلدی . . . .

(ترجمهٔ تلماق — مرحوم یوسف کامل پاشا)

— بر یتیمك مزار مادرینی زیارتی —

بیچاره اوکسز ! . بر دنبره الندن چیقاردیغی ونره‌یه کیتدیکنه دائر برقاچ آیلر خبر آله‌مدیغی ننه‌جکنی آرایه آرایه عاقبت کلدی مزارینی بولدی . زواللی اوکسز ! . . چوجق اما والده‌سی اولدکدن صکره خیالندن قورقان ، مزارینك اوکندن کچمك ایسته‌میان چوجقلردن دکل . هله کوکلی پك بیوك ! . . کوکلنك بیوکلکنه دلیل دکلمیدرکه بروقتلر قوجاغنی دوشك ، قوللرینی یاصدق ایتدیکی مادر مهربانك هر آقشام بوینینه صاریله‌رق

صاچلرینی اوپه‌رك ـ ذاتاً پك جزئی اوْلان کونده‌لکی مقابلنده ـ آلدیغی یمشلردن آییردیغی حصه‌یی وقیزلردن طوپلادیغی کوزل کوزل چیچکلری آناجغنك دامن استغناسنه جوانمردانه نثار ایله حسیات شکران ومحبتی اظهار ایتدیکی کبی شمدی‌ده یعنی والده‌سنك حجره کزین زیر وزمین اولدیغی زمانده دخی مزارینك طوپراغنی کوزلرندن آقتدیغی تحسر یاشلریله ترطیب ایدرك ملکلری رقتله عالم بالادن کل افشان تبسم ایده‌جك بر وضع غریبانه‌ده ایفای وظیفهٔ وفا کاری‌یه چالیشیور ! . . .

آه ! ، علی العموم اوکسزلرك سرائر احوال غریبانه‌سی اینجنده جکرلری خون ایده‌جك پك چوق شیلر بولنورسه‌ده بویله فطرةً ذکی اولوبده فقط وجود وعدم وحیات وممات حقنده حسب السن ذهنلری هنوز متردد ایکن آنالرینی غائب ایتمش اولان یتیملرك حرکات واقعه‌لری ، تصورات فکریه‌لری ، تأثرات قلبیه‌لری تفتیش وتحقیق اولنه‌جق اولسه انسانی صحیحاً دنیادن تنفر ایتدیره‌جك قدر مؤثر حاللر مشاهده اولنور!.. ایشته بوزواللی اوکسز آناسنك مزارینی آرایه آرایه کلوب بولدیغی وقت کندیسنه تکرار قاوشمش کبی طفلانه بر هیجان سرور کوستردی. لکن بوحال مسروریت والده‌سی اولان مرحومه‌نك باش وآیاق اوجنده همان طوپراغه کومولیویرمش ودومدوز صولوق بر یشیل رنکه بویانمش وباش طرفنده‌کینك اوزرنده

« قره‌طاغده شهید دوشن یوز باشی حسین افندینك حلیله‌سی راسمه خانمك روحیچون . . . » عباره‌سی محکوك بولنمش اولان سنك مزارینی بر کره کوزدن کچیروبده (راسمه) کلمه‌سنی هجالیه‌رك چیقارنجیه قدر مدت (که بر دقیقه‌دن عبارت زمان دیمکدر) دوام ایتدی . آندن صکره کویا سوکیلی آناجغنك بیاض کفنلرده بورونوب‌ده قره طوپراقلر آلتنده سس‌سزجه وغریبانه یاتیشنی یاقیشدیره‌مامش ویاخود اودقیقه‌یه قدر وفاتنه احتمال ویره‌میورمش‌ده شمدی اینانمش کبی بردن بره قاره کوزلرینی حلقه‌لندیران یاش بیچاره‌نك هجرانله صرارمش اولان یناقلرندن آشاغی آقمغه باشلادی . ودرحال مزارك یاننه دیز چوکه‌رك بیلمم کیمدن ونیچون حجاب ایتدی‌ده آغلادیغنی کیمسه‌کورمسون دیه‌خرقه‌سنك‌یاقه‌سیله‌یوزینی‌قپادی . هیهات!.. زواللی اوکسوز ! . . کوزلرکك آغلادیغنی خرقه‌کله ستراید‌ه‌بیلورسك اما او واویلای طفلانه‌کی نه ایله کیزله‌لیه‌جکسین ؟ . .

زواللی اوکسزك اوحالده براز وقت زار زار آغلایشنی برسکوت وسکون تعقیب ایدوب بواثناده چوجق قبارمش خاك مزاره باشنی قویدی . وآرتق کندیسنده هیچ‌برحرکت حس اولنمز اولدی . بو حالی نه ظن ایدرسکز ؟ . (ملك‌الموت بویله یاشده‌کوچوك ، حسیاتده بیوك‌برمعصوم بیکسك شوحال‌ووضع غریبانه‌سندن متأثر اولدی‌ده بیچاره‌یی آناجغنه قاوشدیرمق

ایده‌جك بر حال ایچنده برصبی بیکس وبیچاره‌نك قوش قدر یورکنه مایه بخش قوت ومتانت اولدی ! . . .

حاصلی زواللی اوکسز اوسوزلری متعاقب مزاره بر صوك نکاه ایده‌رك فتورسزجه قوشه قوشه کیتمکه باشلادی . نره‌یه ! بریره‌که اوراده نه آنا وار ؛ . . . نه بابا وار ! . . نه قرداش وار ! . عجبا بوکا کیم باقه‌جق ؟ . . آیا بونی کیم ایصیده‌جق ؟ . کیم تربیه‌ایده‌جك ؟ . . اوخداوندکریم‌ورحیم‌که ذات اجل واعلاسی واقف جمیع احوال وبی منت اولان‌لطفه وعنایت ومرحمتنك آثارمحسنه‌سی‌بویله اوکسزلر ، کیمسه‌سزلر حقنده جلوه‌ریزظهوراولمق‌ایچون‌مستغنئ تضرع وابتهالدر !..

(اکرم بك افندی)

— کول —

تاکه بوشتاب هر کناره
هیچ مدکه یوقیدر نهایه

یلدای ازلده سرسریسن
آرام ورجوعدن بریسن

بر دم اوله‌مزمی عمر ناساز
عمان دهره لنکرانداز

ای کوزل نظرایتکه بر بیل اقدم
یارمدی بکا بویرده همدم

بو طاشکه بوس ایدر میاهك
آرا مکهی ایکن او ماهك

شمدی بکا بر نشیمن حیف
مهجوره مدار شیون حیف

بویله ینه ایکلیور طورردك
باچیق قیالره باش اورردك

یوزلر سوررایدی کف مشتاق
اول پایه که قبله کاه عشاق

یادکده‌می بر کیجه او آفت
اول حسنی ملك پری قیافت

چیقمشیدی بنمله ماهتابه
بر صندال ایچنده سیر آبه

اولمشدم آنکله دوش بر دوش
عشق عالمی ایچره مست مدهوش

ذوق دم ماهتاب ایدردك
تنهاجه صفای آب ایدردك

سس کلمز ایکن سما ومادن
خالی ایکن هر طرف صدادن

صنداجیلرك کورك صداسی
بو خلوتك ایدی خوش نواسی

آهنکله چکرلر ایدی بردن
بوشوق ایله موجه زن ایدك سن

ناکاه چیقوب حزین بر سس
امثلن ایشیتمامشدی هیچ کس

عکس ایله اولدیلردی خیره
اطراف و سواحلی بحیره

یعنی که او کلفم خوش آواز
فریاده شو یولده ایتدی آغاز :

ای چرخ توقف ایت زمان ویر
ای ساعت سعد امان امان ویر

بر کام آلهیم شو بخت نودن
بو لیل نشاط تیز رودن

بخشسز بو جهانده وار خیلی
موت آنلره طاتلی بر تمنی

بوزمره‌یه دردك ایله تخصیص
اهلاك ایله درددن ایله تخلیص

مسعودلری ایله کل فراموش
بردمده که عیشدر آنلره نوش

بیهوده طلب امان زماندر
قابلمی وفا او بی اماندر

سرعتله قاچار زمان بندن
آهسته‌رو اول بن اکا دیرکن

فجر ایتدی کلام لیلی تاراج
مشکل کش مهر صفحهٔ عاج

فوت اولمیه فرصت ایده‌لم ذوق
بر بزم وصاله ویره‌لم شوق

یوق آدمه بوجهانده مرسا
یوق دهره کنار هیچ حیفا

طورمز کچرز چو ظل زائل
دهر ایسه مثال نهر سائل

ای دهر حسود بو حالت سکر
مستعسد دست عشق بر مکر

هر حال سکون وشدتکده
اطراف بسیم صورتکده
اشجار حزین ادالرکده
آویخته سر قیالرکده
لرزان اسوب کچن صباده
اطرافدن عکس ایدن صداده
سیمین جبین اولان قمرده
کیم عکس یوزکده نور پرده
دور ایتمه بو مجلس خیالدن
لله صیانت ایت زوالدن
ایتدکجه ریاح بورده سیران
اطرافده‌کی نیستانی نالان
الطاف روایح نسیمك
اکناف وحوالیٔ بسیمك
حاصل بوراده نه ایسه مأنوس
سمع وبصر ومشاقه محسوس
نقل ایلیه‌لرکه بورده بر کون
هم بزم صفادی ایکی دوشکون

(مرحوم سعدالله پاشا)

— قوشلردن —

وفا بکلەر سحرلردن ، اومار امدادقوشلردن،
بوتون کون ایله رم مشجرده استمداد قوشلردن،
افقدن آی طوغار ساکت ، چمندن‌چای آقار راکد ،
اینر اغنام طاغلردن ، چیقار فریاد قوشلردن .
بو نخسلتان فانیده هوایه رامدر هر فرد ،
ناصل ممکن اولور اولمق بری آزاد قوشلردن ؟
بو یرلردن نیجه بهزاد فن رسمی اوکرنمش ،
فغان مشق ایله‌یوب کیتمش نیجه فرهاد قوشلردن .
نیجه شاعر، نیجه خواننده قوشلردن سبق خواندر ،
دکل البته مستبعد بو استعداد قوشلردن .
جوارندن کچرکن سن بو موقع ، سودیکم درحال
چیچکلردن بر آهنك اولدی ، عطر آباد قوشلردن !
بو صوت دلکشکله سن که صیاد القلوب اولدك ،
شکاری سن اولوردك اولسه بر صیاد قوشلردن .
لیال تارده ، ای ماه ، اویورکن نازلرله سن
سماواته ایدر بر قسمی نطق ایراد قوشلردن .

بو یرلرده سنی یاد ایله‌دم ، فریادلر ایتدم ؛
هزاران عندلیبی ایله‌رم اشهاد قوشلردن .

قورولمش نامنه بزم طرب گلشنده ، ای غنچه ،
تشکل ایله‌مش ارکانی بر معتاد قوشلردن !

نصل صید طیوره میل ایدر بیلمم که انسانلر
اولورکن روحلر خندان ، گوکللر شاد قوشلردن !

اوچار ازهار گویا توده توده ساحهٔ جوده ؛
سفر بردر او فوجافوج افراد قوشلردن .

بهار وصیفی تعقیباً گزرلر هپ اقالیمی ؛
ایدلمه‌زمی سیاحت فکری استبعاد قوشلردن ؟

بتون اورمانلری ، عمانلری زیر وزبر ایله‌ر ؛
قیشین خالی قالنجه پر غضبدر یاد قوشلردن .

طیورك نامنه منظومه یازدم حین فوتمده
بری جائز بنی قبرمده ایتسه یاد قوشلردن !

(مرحوم اسماعیل صفا بك)

مکتب

۱

مکتب که فیض بخشیدر ابنای امتك
مکتب که جمله کاهیدر ابکار فکرتك
مکتب که مهد رفعتیدر هر جماعتك
مکتب که قصر شوکتیدر ملك وملتك
مکتب که رحله کاهیدر آیات نصرتك
مکتب که أك مهمیدر اسباب ثروتك
مکتب که سایه صالدیغی یردر حقیقتك
مکتب که جلوه کاهیدر اسرار خلقتك
سرمایهٔ سعادتیدر دین ودولتك
بو مدّعا مسلمیدر شرع وحکمتك

۲

مکتب دیوب کچمه که قدسیدر اول مقام
سکاننه مؤسسنه ایله احترام
بیت الشرف سزادر آ کا اولسه ایدی نام
ناقص کلنلر آنده اولور لاجرم تمام
لایق دکلمی دینسه آ کا قبلهٔ انام
مقصود ایسه اکر سکا بر کعبهٔ مرام

اول جانب مبارکه وقتیله ایت خرام
کسب کماله صبح ومسا ایله اهتمام
اما مزاج عصره موافقده اولملی
هم احتیاج خلقه مطابقده اولملی

٣

معموره‌لرده بر نیجه عالی بنا اولور
داخللری مزین اولور دلکشا اولور
سکانی علم ومعرفته آشنا اولور
هم سعی واستقامت ایله اغنیا اولور
امن ورفاه شامل بای وکدا اولور
هر شیده انتظام اثری رونما اولور
کورنلر ضیای حکمت ایله روشنا اولور
دیللر همیشه مصدر شکر وثنا اولور
مکتب دکلده یا نه‌در اسبابی بونلرك
قابلمی اهل جهل اوله اربابی بونلرك

٤

آچ دیدهٔ بصیرتی آفاقه قیل نظر
بردر زمانمزده عجایبله سربسر
هم نوعمز بو نسخهٔ کبری اولان بشر
شمشك کبی بر آفتی امرینه رام ایدر

سیر سریع ایله جولانگاهی بحر وبر
جوّ هوایه چیقمه‌ده شاهین تیز پر
بحر محیط قعرینه‌ده قوقورسز اینر
یارب دها نه‌لر یاپه‌جقدر دها نه‌لر
مکتب دکلمی منشأی هپ بوبدایعك
اهل کماله ایشته مکافاتی صانعك

۵

ایسترمیسك که ایلیه‌سك بورجکی ادا
بورجك نه‌در سنك آنی کل اوکرن ابتدا
اوّل جناب حقه اولو الامره ثانیا
ایت صدق ایله اطاعت واخلاص ایله دعا
برده چالش که بزده اولان مختلف قوی
دائم ایده مراتب اعلایه ارتقا
ایتمز ایسه‌ك بوکا کرکی کبی اعتنا
صدق وخلوص وسعیك اولور جملهٔ هبا
برچوق دها وظائفی وارنوع آدمك
مکتبده اوکره‌دیر سکا استاد اکرمك

۶

سن صانما کیم بو سوزلری حاشا فسانه‌در
یا مقتضای داعیهٔ شاعرانه‌در

یاخود که جرّ منفعته بر بهانه‌در
دیرسه‌ك اکر که بویله دکلدرده یانه‌در
اخلاص وصدق وحب وطندن نشانه‌در
تسلیم کردهٔ عقلای زمانه‌در
خلقك یازیق که رغبتی نام ونشانه‌در
بیلمز جهانده مایهٔ عزّ وعلانه‌در
مکتب بیوك خزینه‌سیدرجمله نعمتك
مفتاحی سعی ووقتی اهل ذکاوتك

٧

لایق دکلی روح الامین اولسه کاتبی
کرّ وبیان عرش برین اولسه صاحبی
شاهنشهان روی زمینده مراقبی
عمری فزون اوله که بو ملکك ده صاحبی
تقدیر ایدر علوّ مقام مکاتبی
معروفدر همیشه بوکا فکر ثاقبی
مشهور هم مسلم آنك رای صائبی
یاربّی حشره‌دك اوله تختنده برقرار
وار ایسه دشمنی اوله‌مقهور وتارومار
(مرحوم منیف پاشا)

— مرحمت —

مرحمت بر موهبهٔ فطرت ، بر حس طبیعیدر . انسانده خود بینلك ونفسنه محبت حسلرینی تعدیل ایدر وبالعکس بتون ابنای جنسنه محبت ایتدیرر . رحیم انسان بلا تأمل زخمدار وفلاکتزده اولانلرك امدادینه شتاب ایدر . مرحمت بر حس طبیعی اولدیغی حالده صاحبنی قوانیندن ، اخلاق وعاداتدن ، بالجمله فضائل مکتسبه‌دن دها زیاده ایولکه سوق ایدر . حس مرحمتله آچ بروحشی بیله عاجز برچوجغك درمانده براختیارك قوت لایموتنی مقدس کوریر طوقنمز .

« سائرلرندن نه معامله کورمك ایسترسه‌ك سنده سائرلرینه او معامله‌یی ایت » دیرلر . بو قاعده عقل وحکمته وعدالته مطابقدر . فقط حس مرحمت بو قاعده‌یی « سائرلرینه الدن کلدیکی قدر ایولك ایت » شکلنه قویمشدر .

مرحمت بر حس روحانیدر . سائرلرینك زخم وکدرندن بزی متأثر وآنلری تسلیه‌یه سوق ایدر . مرحمت قلب بشرده مکنوز حسیات عالیه‌نك بالا تری وبتون فضائلك منبعیدر . متجسس قلبلی اولانلر علی‌الاکثر رحیم اولورلر . چونکه بونلر برزخم وکدردن دها چابوق متأثر اولور .

« مرحمت صورت عمومیه‌ده منفعت ذاتیه‌دن قطعیاً مجرد

برحسدر » دنیله‌مز. بلکه برمقایسهٔ نفسیه مرحمت تولیدایدر.

بردرین یاره کوریرسه‌ك متأثر اولورز مجروح عضوه‌مقابل بزده بدنمزك او قسمنده نوعاًما بر آجی دویار ویاره‌یی فکراً کندیمزه نقل ایدرز. بومقایسه‌اوزرینه حس مرحمتله مجروحك امدادینه قوشارز . معنویاتده‌ده بویله‌در . سائقهٔ مرحمتله یکانه امیدی‌اولان اولادینی‌ابدیاً غائب ایتمش بروالده‌نك‌یرنده‌کندیمزی فرض ایدوب اوبیچاره‌نك عذاب الیمنی بزده حس ایدروآنکله برلکده آغلارز .

جمعیت ایچنده کندی درجه‌مزده بر ذاتی زبون ایدن فلاکتلری استماعله ــ مرتبه‌مز ایجابی بویله فلاکتلره دوچار اوله‌جغمزی‌تفکر ایدرزــ مرحمتمز دها چابوق تحریك‌اولنور کندیمزك کوچ تصادف ایده‌جکمز فلاکتلرك حکایه‌سی ایسه بزی اوقدر مرحمته کتیره‌مز. مع مافیه مرحمت أك عالی قلبلرك خصائلندندر . حسیات عالیجنابانه‌نك محرکی عد اولنه بیلور .

اکر انسانلرك قلبنده هیچ مرحمت بولنمسه‌یدی برر اژدر کسیلیرلردی . بوخصلت عالیه بتون فضائلی‌تولید ایدیور.قلبدن ضعفایه، بیچارکانه، عموماً نوع بشره مرحمت‌حسی‌قالقسه‌یدی‌علوّ جناب ، سماحت کبی فضائل انسانیه نره‌ده قالیردی ؟

خیر خواهلق ، دوستلق بیله تعمیق اولنورسه خاصةً بر شی اوزرینه معطوف برحس مرحمتك دوام وثباتی کوریلور.

برانسانك زخم وكدردن برى اولمسنى استمك آنك بختيار اولمسنى آرزو ايتمكدن بشقه برشيميدر ؟ يعنى دوستلق ايتمك رحيم وشفيق اولمق دكلميدر ؟

(لا ادرى)

— تنبللك —

تنبللك جسم وروحى استيلا ايدن بر رخاوتدر. آرزولرك حصولنه غيرتدن ، ايفاى وظيفه‌يه دقتدن انسانى منع ايدر. حالده اجراسى الزم اولان شيئى استقباله تعليق ايتديرر . انسانى سوء احواله سوق ، وخيم عاقبتلر احضار ايدر .

بتون عالم طبيعت بر فعاليت دائمه‌ده‌در . بقاى عالم سعى وورزشله‌در . بالخاصه آدم شرف وحيثيتى ، ابناى جنسنك حسن حال وسعادتى ايچون چالشمق وظيفهٔ مقدسه‌سيله مكلفدر. جسماً وعقلاً ايفا ايديله‌جك خدمت وكوستريله‌جك سعى وغيرته تنبللك برمانع قويدر، ديمك حيثيت وشرفنه برسديدر. بناءً عليه تنبل انسانك نه نفسنه ونه‌ده ابناى جنسنه فائده‌سى واردر .

تنبللك وجودده كسيكلك وكيوشكلك حاصل ايدر . انسانى فعل وحركاته غير مقتدر قيلار . على العموم وظائف دينيه ودنيويه‌يى ايفايه حائل اولور. تنبللك راحت وحضورى موجب

اوله‌جق یرده بالعکس اضطراب درونه سببیت ویرر . تنبل نصل بر حال وموقعده بولنورسه بولنسون راحت دکلدر . معذور وشایان عفو کورلمز .

تنبللك مضر صحتدر. تحصیل معلوماته واجرای حسناته مانعدر . اکثریا نافع ومفید تصوراتك بر موفقیت حسنه انتاج ایتمامسنه سبب تشبثاتده تأخرات یعنی تنبللکدر .

تنبللك بتون قصور وقبایحك اشنعیدر . چونکه انسان جاهل قالیر . حتی مکتسباتنی بیله غائب ایدر . جهالتك ایجاباتی اولان بالجمله فلاکت تنبل انسانی‌ده مقهور ایلر .

تنبل ایچ صیقنتیسندن بیزاردر . سببی تنبللکی اولدیغنی تفرس ایده‌مز .

دفع غم ایتمك وفرح قلب بولمق ایچون اذواق نفسانیه‌یه، ارزوی شهوانی‌یه میدان ویرر. یواش یواش کندیسنی بسبتون بونلره ترك ایدر .

صره ایله طبیعتسز ، زینت پرست ، اخلاقسز ، الچق ، رذیل ، سفیه وسفیل اولور . بو صفتلر کندینه کلدکجه ثروت وسامانی خراب وصحت وعافیتی اخلال وبرباد ایدر . نهایت فقر وضرورت ، انواع علل وامراض ایچنده جان ویرر کیدر .

(لا ادری)

— اندلسده بر عرب سیاحی — [*]

ای اندلس مجاوری نخل وطن جدا ،
غربتده بن حضورکه جان آتدم ابتدا ؛
کلدمده سایه کاهکه مغموم اغتراب ،
دوشدم تراب پاککه دلخسته ، جان خراب ،
دوشدم تراب پاککه یوزم سوردم آغلارم ؛
هجران اونده یار وفا کوردم آغلارم !
طویمقده‌یم شمیم وطن شمدی یرده بن ،
بولدم هله مزارمی اللهه کیتمه‌دن !
کل دیکله حسبحالمی ای مونس فؤاد ،
ایله مخاطبه‌که سنك روحم ازدیاد :
بر صبحدمکه کوك یوزی پر اغبرار ایدی
کوکلم کبی سماده او دم زار زار ایلدی :
بر صرصر حیاتك اوکنده شکسته بال ،
— دوشمکده غیر مقتدر،اوچمقده بی‌مجال —

[*] بر عرب شاعرینك اندلسده کوردیکی خرما آغاجنه خطاباً بر منظومه انشاد ایتدیکنی پدرم مرحوم‌بکا چوجوقلغمده حکایه ایتمش‌ایدی. منظومه‌یی کوردم . شو شعر ناچیز تا او زمان کوکلمده اویانان حسیاته کویا شیمدی ترجمان اولیور .

چیقدم وطندن ، ایلدم اندیشهٔ سفر ؛
آفاقی قاپلامشدی لیالی سحابه‌لر .

قلبمده سسسز آغلایان اندوه‌جان کبی ،
روحمده کیزلی ناله ایدن بر فغان کبی

سسسز اسردی بادیه‌یه یاد ناله پر ،
مخفی دوشردی خاکه قطیرات گریه‌ور .

باقدقجه بن دونوب دونوب آرامگاهمه ،
بیـك چهرهٔ الم کورونوردی نگاهمه ؛

هپ کولکه‌لر ایچنده کریزان لقابیوت ؛
کیتدکجه پرده‌دار ظلام خفابیوت ؛

مشحون خواب دیدهٔ مخموره‌یی ضیا ،
کاهی باقار کبی بکا بر روزن خفا ؛

بر یانده بر عمود سحر بر مناره وار ،
اوستنده بر هلال غم آلود زهره وار ؛

آلتنده قبه ظل وجودی دلیك دشیك ،
بر پاره سحاب ایله مستور ذروه‌جك ؛

بر یانده مقبره او درین مهبط حیات ،
اجدادمه نشیمن اولان بقعهٔ ممات ،

احجـاری حزن لیل ایله آلودهٔ ظـلال ،
اشجـاری نور صبح ایله تابندهٔ خیال ؛
مخمـور بر صـدا ایله بر طـائر حزین
ایصال ایدردی کوشمه هجرانلی برانین . . .
طـالدقچه جبر نفس ایله بن بحر غربته ،
روحم دونردی صـانکه او مأوای جنته .
چوق سورمه‌دن کوزمدن آییردم او یرلری ،
کومدم مزار قلبمه اذواق معشری ؛
طوپراقده تك یاتان اولولر بختیـاردر ،
آسـودهٔ سـكون سـیاه مزاردر .
دنیـاده تك قالان دیریلر ، عاشق مزار ،
شهد ممـاته تشنهٔ جان ایلر انتظـار .
کچدم جبالی ، قیرلری ، اورمانلری بتون ،
کوردم بلادی ، مختلف انسـانلری بتون ،
دوشـدم ظلام قعرینه بیك شهر ظلمتك ،
باقـدم ظلال قلبنه بیـك مرد محنتك ؛
هر طویدیغم ترانه‌یی روحمـله دیکله‌دم ،
هر بلبلك اینی ایله بن‌ده ایکله‌دم ؛

دنیـایه لمعه دوشر حسـن آسمان ،
هپ خنده خندهطوپلانیر ازهار خاکدان ؛

هرکون صباح اولور کولر اشیایه آفتاب ،
هراقشام ایلر آغلایه‌رق کوزدن اغتراب ؛

کاهی شفقده هـالهٔ خونین کبی هـلال ،
کاهی قمر صباحه قدر عرض ایدر جمـال ؛

بر زور روزکار ایله امواج خدشه خیز ،
تأثیر باد صبح ایله ازهـار نغمه ریز ؛

قوشلراوتر ، صباح آچیلیر ، آسمان کولر ،
یاغمور یاغار ، بولوت‌یاییلیر ، کلستان کولر ،

هپ بونلرك محـاسننه باقدم آغلادم ،
هجران بوجاقلرنده اولوم رنکی باغلادم !

ایواه ، بولمایوردی بکا مونس حیات ،
محشرقدر مخوف ایدی فکرمجه کائنات !

بیکانه ، تك فیافیٔ غربتده بی نصیب ،
مأیوس ایدم غریب وطن ، تارك جیب .

سن جیقدك ایشته قارشیمه پرنور احتشام .
ای هیکل عرب سکا حرمتله السلام !

سن سن فقط نصل براقوب آشیانکی
طبع بلند وصافکه شایان مکانکی ،

دوشدك بو لیل غربته مهجور انجلا ؟
ایندك بوغور ظلمته مأیوس اعتلا ؟

یاد ایتمه‌یورمیسك او بیابان جنتی ،
بر شعلهٔ شموس اولان آفاق حمرتی ؟

یاد ایتمه‌یورمیسك او منوّر جهانلری ،
فوقکده لمعه لمعه کولن آسمانلری ؟

هیچ کلمه‌یورمی یادکه یاران الفتك ،
پایکده طوپلانان او دلاور عشیرتك ؟

اثمار خوشکوارکی ایثار ایدوبده سن
بر آتلی‌یی کچیرمز ایدك تحفه ویرمه‌دن .

یاد ایتمه‌یورمیسك اوشفق یوزلی قیزلری ،
جیلان باقیشلی زهرهٔ آن کوزلی قیزلری ؟

سایه‌کده دسته دسته اولوب لیلهٔ بهار ،
اخترلره طوتارلر ایدی شعلهٔ عذار .

هیچ طویمایورمیسك اسدك بانك زورینی ؟
جیلانلرك ترانهٔ مسرور دورینی ؟

هیچ کلمه‌یورمی کوشکه آوازهٔ جرس ،
طاغلرده بر موال اوقویان نیم پرده سس

یاد ایتمه‌یورمیسك هله بر قبر عصمتی ،
سایه‌کده متبسم او کوزل طرح جنتی ؟

آه ای رفیق محتشم ، ای نخل بی‌زمان
اولماز بکاء بیله سکا غربتده ترجمان !

پابسته‌سك یازیق ، ابداً خاك محنته
محکومسك سکوت ایله فریاد غربته !

بن دوشدم ایشته پایکه یوز سوردم آغلارم
هجران أونده یار وفا کوردم آغلارم !

* * *

دیو دیوبده غلا خیاله مستغرق ،
صاریلدی حب وطنله درخته مست اوله‌رق ؛

رفیق غربتی صارصلدی کوشهٔ جاندن :
قوغوقلرنده قالان ماء صاف باراندن

دوکوب برر ایکیشر قطرهٔ حزین باشنه
آغاچده کوز یاشی قاتدی جلیسنك باشنه !

(مرحوم کمال بك زاده محمد اکرم بك افندی)

— حیواناتده اثر ذکا وتمدن —

بعض ارباب علوم حیوانات ایله بشر آره‌سنه مروری غیر قابل برسد چکیورلر . حیواناتده کوریلان وکوستریلان آثار ذکایی ینه برسوق طبیعی‌یه حمل ایده‌رك انسانلرك حال وحشت وبدویتده یشایانلرنده بیله بالطبع مرکوز اولان حس عدالت وتمدننك ومرحمت وفضیلت کبی خصائل انسانیه‌نك حیواناتده کاملاً مفقود اولدیغنی وبرحیوانك هیچ برزمان مرور زمانی وانسانلر کبی قوهٔ طبیعیه‌سنی تزیید ایچون آلات وادوات استعمالنی تعقل ایده‌میه‌جکنی ادعا ایتمکده‌درلر .

بو ادعالر وبو نظریات شبهه‌سز انسانلرك حیوانات سائره‌یه رجحان وتفوقی اساسندن منشعبدر وکائناتده برموقع عالی احراز ایدن انسانده مشهود خصائل وامتیازك حیواناتده اصلا بولنه‌میه‌جغنه اوّلجه قرار قطعی ویرمکدن منبعثدر .

جنــاب حق بشری اشرف مخلوقات اولمق اوزره خلق بیورمشدر . هیچ برزمان حیوانات بشریت مرتبه‌سنه چیقاریله‌مز مع مافیه حیواناتده‌ده قوت وقدرت الٓهیه‌دن اوله‌رق ذکاوتمدنه — بولندقلری مرتبه نسبتنده — برمیلان اولدیغنی‌ده انکار ایدیله‌مز. حیواناتده اثر ذکا امثال متعدده‌سیله اثبات ایدلمشدر.

حیواناتده اثر تمدّن بعض متفننلرك بالمشاهده ضبط ایتدكلری وقوعات آتیه ایله ارائه اولنه‌بیلیر .

ترەنی بكلیان بر كوپك

رومادە اقامت ایدن بر رسام برایش ضمننده بر قاچ كون بورادن مباعدت ایدر وبو اثناده كوپكنی دوستلرندن برینك خانه‌سنه امانةً براقیر . رسامك رومادن انفكاكی زمانی دوستی وكوپكی شمندوفر ستاسیوننه قدر كندیسنی تشییع ایدرلر . كوپك هركون برقاچ ساعت كیدوب ستاسیونده دولاشمغه باشلار . فقط بر قاچ كون مروردن صكره ترنلرك مواصلتنی او قدر كوزل تعیین ایدركه سائر وقتلر اوده استراحت ایدوب تام ترنك مواصلتنه برایكی دقیقه قاله موقفه كلیر . بو وقعه شبهه‌سز كوپكده ذكا ایله برابر تعیین اوقاته استعدادینی ارائه ایدر .

باستون قوللانان بر مركب

حیواناتی آلات وادوات استعماله قابلیتسز كورن ارباب فنونه‌ده شو مثاللر كوستریله بیلیر . دكز كنارلرنده متعیش میمونلرك طوتدقلری استریدیه‌لری آچوب ایچنی یمك ایچون قوللاندقلری كوچك وسیوری طاش پارچه‌لرینی دكمه انسان بوقدر مهارتله قوللانه‌مز ، بوبرشی دكل . اصل شایان دقت بر كویلی‌نك (اوسته آلیبورون) دیه یاد اولنان بر مركبنك

ذکاسیدر . عموماً قابلیتسز طانیلان مرکبلری اوسته آلیبورون بردرجه بوسوء شهرتدن قورتارییور . کویلی بو مرکبله برده بوغاسنی علی الاکثر بر آره‌ده بولندیررمش فقط قوتنه مغرور اولان بو بیچاره اوسته آلیبورونی ضرب وتحقیره دوچار ایدر ودائم ارلك میدانی کندینه قالیرمش . نصلسه برکون مرکبك زیاده‌جه جانی یاناروپردن ایریجه برصوپایی دیشلریله اورته‌سندن طوته‌رق اڭ طرفنی کندینه صنعی بر بوینوز تشکیل ایتدکدن صکره بوغایه قارشو مدافعهٔ نفس ایدر . مرکبك صوپاسندن غایتله اورکن بوغابردها اوزرینه هجوم ایده‌مز . بو وقعه مشاهده ایله ثابت ومرکبك آلت استعماله استعدادینی مثبتدر .

فاره

تدقیقات ومشاهداتده ایلرو کیدلدکجه وانسان کندندن دون مرتبه‌ده بولنان مخلوقاتی اصغر کورمك وآنلری هر بر قابلیت انسانیه، فضائل بشریه‌دن مبرا عدایتمك درجه‌سنه واران انانیت وغروورینی ترك ایدرك نظر عبرت وانتباهی آچارسه سلسلهٔ حیواناتده دها نیجه آثار استعداد تمدنه مطلع اولیور . اشته بعضاً بویله غباوته مثال اولان بر مرکبك ذکاسی نظره چارپیور . بعضاً‌ده بر فاره کندیسنه بیوك بر نمونهٔ مرحمت کوستریور .

چفتلك صاحبی برذاتك کوکرجین بسلمکه مراقی وارمش.

هر صباح بالذات وقت معینده کوکرجینلرینه کندیسی یم ویررمش. بوذات لاقید وحیواناته قارشو مرحمتکار اولدیغندن دعوتسز کله‌رك کوکرجینلرك یملرینه اشتراك ایدن سرچه‌لره وبر ایکی‌ده جسور فاره‌یه سس چیقارمز . بودعوتسز مسافرلردن بربیوك فاره‌نك حالی برکون بوذاتك نظر دقتنی ومراقنی جلب ایدر . بوفاره آله‌بیلدیکی قدر آغزینی یمله دولدیروب برطرفه سرعتله کیدر وتکرار کلوب ینه دولدیرر قاچار وبو حرکتنی یعنی علنی سرقتی دفعاتله اجرا ایدر. بو ذات سارق فاره‌یی یواشجه تعقیب ایدرك فاره‌نك آغزنده‌کی یمی آخورك بر کوشه‌سنه بوزلمش، حرکته بیمجال برخسته کوکرجینك اوکنه صاچدیغنی وبو بیچاره حیوان شو مرحمتلی فاره‌کبی برصادق دوستدن محروم اولسه‌یدی بر ایکی کون ایچنده آجلقدن اولوب کیده‌جکنی عبرتله کورر .

لیلکلر

حیوانات بر فلاکته دوچار اولان یقیننه وعموماً ضعفایه قارشو امداد ومعاونت ایتمك قاعدهٔ اخلاقنه واقف اولمق واجرا ایتمکله‌ده قالمیورلر . کرك جمعیت بشریه وکرك جمعیات حیوانیه ایچنده معاشرت وانتظامك بقاسی ایچون هرحالده قوهٔ عمومیه‌نك استعمالی وشیرازهٔ جمعیتی بوزانلرك بوقوتله تأدیبی لازم کلدیکی قاعدهٔ حقوقیه‌سنه‌ده واقف کورینیورلر .

ایکی لیلك براوجاغه یووا یاپمشلر . محصول عمرلری اولان تك یمورطه‌دن یاوروچیقارمغه چالشیورلر . یمورطه‌یه کوزلرینك ببکی کبی باقیورلر . أو صاحبی طیورك احوالنی تدقیق ایله مشغول علم حیوانات علماسندن برذات ایدی . لاجل التجربه ایکی لیلکك یوواده بولنمدقلری برکون یمورطه‌یی آلیر ویرینه بر قاز یمورطه‌سی قویار . دیشی لیلك بونی فرق ایتمیه‌رك قاز یمورطه‌سی اوزرینه اوطورور نهایت برقازپلازی میدانه چیقار. عالم ذات لیلکلره نظر دقتله نکران . ارکك لیلك بو حالدن پك زیاده منفعل اولدیغنی کوستریر برحشمله آشیانهٔ زوجه‌دن اوچار کیدر .

بر ایکی آی صکره بش یوز قدر لیلکله عودت ایدر . بو لیلکلر جوار ترلاده عقد مجلس مشورت ایدر ومتهمه‌یه دائر برقرار اعطاسیله اشتغال ایدرلر . بوواقعه‌نك برلین جوارنده جریان ایتدیکی محققدر . لیلك سوریسی بومذاکره‌نك ختامنده یاوروسنك اوزرینه قنادینی آچمش اولان دیشی لیلکك اوزرینه هجوم ایدوب کندینی ده یاورویی ده پاره‌لرلر ، بوحال ینه عالم مدققك پیش انظارنده وقوع بولور . حیله وتجربه‌سنه بیچاره لیلکك فدا اولدیغنی کوریر .

حیواناتده حس عدالت موجود اولدیغنه دها بیوك برهانمی استنلیور ؟

قارغه‌لر

قارغه‌لر ، قوزغونلر ، ليلكلرده بر قوهٔ جزائيه بولنديغنی مشاهدات مرتبهٔ ثبوته واردیرمشدر ، فقط بو قانون جزا بو حيواناتك نوعلرينه كوره متبدلدر . بعضاً متهم بر تكديرله اكتفا اولنور بعضاً ده مطلق اولوم جزاسنه چارپيلير .

دوقتور اومونسون اسمنده برذاتك روايتنه نظراً شتلاند آطه‌لرنده قارغه‌لر معين زمانلرده معين محلده عقد اجتماع ايدرلر وايچلرندن محكوم اولدقلری مسكنتندن ظاهر اولان بر قاچ قارغه‌يی اولديررلرمش .

شمبازه‌لر (برنوع ميمون) آره‌سنده‌ده مرعی الاجرا قوانين عدليه بولنديغنی بعض مدققين مشاهده وتصديق ايلمشلردر . فقط ميمونلر سفك دمه ميال اولمدقلرندن متهملری ايوجه ضرب ايتمك ويومروقلامقله اكتفا ايديور .

انسانلر ايله حيوانات آره‌سنه مروری غير ممكن بر سد چكمك استيان حكما احوال بشريه ايله معيشت حيوانيه‌يی تطبيق ومقايسه‌دن صكره اعطای قرار ايتمكده‌درلر . حالبوكه بونلرك حيوانات ايله مقايسه‌سنی روا كوردكلری عصرلردن بری تمدن ايتمش وطريق ترقی وتكمله ايلرولمش قولاقلرينه آوازهٔ هدايت ايرشمش اولان انسانلردر . شبهه‌سز بونلرله حيوانات آره‌سنده برنسبت بولنمز . فقط مقايسه‌يی هنوز عالم وحشتده پويان اولان

اقوام آره‌سندن انتخاب اولنه‌جق انسانلرله یوروتملیدر . آفریقانك بعض اقوام وحشیه‌سی آره‌سنده‌کی اصول عدلیه ازان جمله قبیله‌سندن برقادین قتل ایدن بر جانی‌نك بو جنایتنه دیت اولمق اوزره بیوك والده‌سنك اعدامنی محکمه‌دن طلبی ومحکمه‌نك بونی قبولی قارغه‌لرك ومیمونلرك اصول جزائیه‌سنك فوقنده عد اولنه‌مز . خلاصه حیوانات بعض فرضیات حکما کبی حسدن وذکادن وتمدنه میلدن کاملاً محروم دکلدر .

(لاادری)

— هوس —

انسانلری طریق سلامته، کلشن سعادته سوق ایدن ومرتبهٔ بالایه ایصال ایلیان خصائص ممتازه‌نك بری‌ده هوسدر !

هوس سرمایهٔ فوز ونجاتدر وهوس اولمزسه ترقی ممکن دکلدر . هوسسز انسانلر « عطالت » دینلان علت مهلکه‌یه مبتلا اولانلردر . آنلری او علت مدهشه‌دن قورتاره‌بیله‌جك — سعیك مادری ، غیرتك منشأی اولان « هوس » دن بشقه علاج یوقدر .

بر انسانده هوس اولدیمی ! او آدم هانکی آرزوسنه خدمت ایدرسه آنده موفقیت حصولی طبیعی ، فقط حصول موفقیت

او هوسك كتدكجه آرتمسی وهيچ اولمزسه دوامی ایله ممكن اوله‌جغی بديهيدر .

بر پدر، برمادر اولادينی نصل سورسه هوسپرست بر محررده آثارينی اویله سور . چونكه آثارينی سودكجه هوسی آرته‌جق، هوس آرتدقجه‌ده وجوده كتيره‌جكدر .

هوس : انسانی حريص شهرت ايده‌رك سعيه دوشوريور، مفتون حقيقت ايليه‌رك غيرته كتيريور !

سعی وغيرت ذاتاً فضيلتك ايكی ركن اعظميدركه ساعی وغيرتلی اولان آدملرك احراز فضيلت ايتمسنه سبب اولور !

باقکز ! هوس نه قيمتلی موهبه‌در !

مينی مينی مسعود بر چوجق صباحلين يك اركن وكمال اشتياقله درسلرينی دوشونه‌رك مكتبه كيديور : بو بختيار چوجق اویله تكدير ، طاياق اجباری دكل ، سائقهٔ هوسله حديقهٔ علم ومعرفته قدم نهاده اوليور. كتدكجه هوس آرته‌جق، شهراه ترقيده ايلريليه‌جكدر . يا بونده او هوس اولمايدی كيم بيلير هانكی مزبله‌ده « آشق » اويناردی ؟

بر هوس دها !

بری كتابه ويرديكی پاره‌يه آجيماز . كتاب آلير! كتبخانه‌سنی كتاب ایله طولديرر ، اكثر اوقاتنی مطالعه‌يه حصر ايدر .

ایشته بوکا مطالعه هوسی دینلیرکه مادی ومعنوی بونده‌کی استفاده تماميله يازيله‌جق اولورسه قوجه برکتاب طولدیرر .

برسویملی هوس دها وار ؟

دیکر بری کنج یاشندنبری نشر آثارله مشغول اوله‌رق کتبخانه‌لر طولدیره‌جق قدر آثار کزیده تألیف ونشر ایتدیکی واویله چالیشه چالیشه صقالی آغاردیغی حالده اسکی هوسنی غیب ایتمیه‌رك وذره قدر کندینه اوصانچ کلمیه‌رك او خدمت مقدسه‌یی ینه درعهده وایفا ایلیور .

هوس بو آدمك صانکه روحیدر . حیاتی دائم اولدقجه هوسده آنده قائم اوله‌جق: هوس اولورسه بویله اوللی! تعداده نه حاجت ؟ محیر العقول بو قدر مخترعات بشریه‌نك برر هوسله وجوده کتیرلدیکنی آکلامغه ادنا برملاحظه کافلدر !

حاصلی هوس حلال مشکلات امور، مع مافیه نو جوان بر پهلوان مشهوردر . هر کیم هوسنی یکدیسه عشق اولسون !

(محمد سعید افندی)

— کنعان —

اون بش سنه اول شو کوچوك خانه‌ده ، سسز ،

بر کویلو قادین ، برده اونك یاوروجغیله

مركبجكی ساكندی . . . چوجوق ، صیسقه وعاجز ،
لرزان حركاتیله ، مقوس باجاغیله
اقراننه اكلنجه اولور ، خیرپالانیردی ؛
خلقك نظرندن قاچینیردی ، اوطانیردی .

كنعان . . . بوصولوق چهره ، بواعجوبهٔ فطرت ،
شكلنده‌كی نقصان ایله دوننده جهانك ،
قلبنده‌كی جوهرله فقط ، جوهر غیرت ،
هپ كندینی تزییف ایله ممنون جهلانك
فوقنده ایدی ؛ صانكه بولوب جسمنی شانسز
انسانلغی طوپلانمش ایدی روحنه یالکز .

كنعان بویودی ، خیلی‌ده كور بوزله‌دی ، لكن
حالا اوكا معطوف ایدی اوّلكی نظرلر .
بیچاره كزر تك باشنه ساكت وساكن ؛
آنك مشكلی ، قزلرده كوررلردی محقر .
هپ شرم وحقارت طولاشیردی اوزرنده .
بر غنچه آچلمازدی زمین كذرنده .

حرب اولدی . بوتون كویده‌كی شبان حمیت
سرحده شتاب ایلدی . . . كنعان‌ده برابر .
بركون پوصوده بر آووج ارباب جلادت

بر فرقه خراب ایلدی . . . کنعانده برابر .
کنعان کوینه یاره‌لی دونمش کلیوردی ،
پیشنده بر آوازهٔ شان یوکسلیوردی .
(توفیق فکرت بك افندی)

— باغچه‌مك منظرهٔ طبیعیه‌سی —

عالمده ـ مدار تسلی بیلدیکم ـ اوفه‌جق بر باغچه‌یه مالکم. فقط صانعهٔ قدرتله مجهز اولان بر آووج طوپراق ، بکا شعشعه نثار اولان مواقع سائره‌دن زیاده انشراح ویرییور .

ایام مسعوده‌می ، آنك ایچنده چبالامقله ، آیقلامقله ، آغاجلری بودامقله ، والحاصل آنلری تنظیم ایتمکله کچیرییورم. هله ایلك بهارك لطافت وظرافتیله ویاخود آفتاب عالمتابك شعاعات زرّینیله ، بر عروس نازنین ادا تزیین اولندیغنی کوردیکم زمانلر کندمدن بختیارهیچ برکیمسه تصور ایده‌میورم. چونکه چیره دست طبیعتك کوج حال ایله ترتیبنه موفق اولدیغی او ظریف چارداق ، هر دقیقه حیاتمی تجدید ، سعادتمی تمدید ایدییور .

لکن، طبیعتك ـ صوك بهارده‌موسمنده‌کی حزین منظره‌سنی ایلك بهارك منظرهٔ دلرباسندن دها اعلا بولیورم . ایشته بو

آیلرده‌درکه منکشف اولان درلو درلو چیچکلر حسیات بشری اوخشیورلر .

چیچکلرم ایسه، آچیله‌رق صاچیله‌رق ، اوراق لطیفه‌سیله باغچه‌مك ظرافت موجوده‌سنی اتمام ایدییور . اشجارمثمره‌نك دالارینه ید قدرت صمدانیه ایله تعلیق ایدیلن المالر ، آرمودلر جزئی برزمانده اولوب کماله ایره‌جکلرینی لسان حاللریله بکا وعد ایدییورلر . بو نه قدر بختیارلق هنوز یه‌دن باقه لذتنه طویدیغم شفتالی آغاجلری ــ رنکلرینی قدیفه‌دن اقتباس ایدن ــ میوه‌لرینی تقدیمه مهیا بولنیورلر . تبریکه شایان دکلمی‌یم ؟ بر قاچ کون صوکره غایت لذیذ شیره‌سیله متلذذ اوله‌جق اولدیغم اوزوم صالقملری، آصمه یپراقلری آراسندن برخندۀ لطیف ایله کوکلی تازه‌لیورلر ، نه‌در بوکشایش قلب !

شورادە بورادە کوزیمه ایلیشن دوماتس فدانلری ، نه‌ده کوزل وضعیتده بولنمش ! رنکلری منکشه رنکنه مودل اولان بادلیجانلر هر نه قدر سیاه یپراقلرندن دلکیر بولنیورلرسه‌ده نشئه ولطافتلرینه اصلا خلل کلمامش ! بر طرفدن‌ده — قوپارلمسندن صرف نظر ایتدیکم ــ انکنارلرك ایکیسی ، اوچی بر آرایه کله‌رك لطافتنه طویلماز برطاقم اورمانجقلر تشکیل ایتمشلر. شبهه‌سزدرکه بونلر هپ بدایع قدرتدن بر نمونه‌در ! صحته نافع اولدیغی قدرده لذیذ اولان پتاتسلرمی برزمان صکره عاجزانه

طوپلیه‌جغم . آرتق بنم ایچون یشامقدن باشقه نه اوله بیلیر ! طبیعتك بو ثروت وسامانی ایچنده شهرك، کورولتیدن عبارت، ذوق وصفاسنه اولان نائرهٔ میل وانهما کمك بتون انطفا پذیر اولدیغنی حس ایدییورم . باغچه‌جکم بنم ایچون برجنتدر. شونك ایچون که طاش وطوپراغی مایهٔ شطارتله مخمر بر تراب معمردر .

(علی کمال زاده محمود راغب بك)

— وصف سعد آباد —

سحری دونکی کون اولدقده جهان نورانی
روشن ایتدی سحرك حالتی چشم جانی .
بر عجب نشئه طلوع ایتدی درونمـدن کیم
بلبل شوق ونشـاط ایتدی دل نالانی .
واردم اول شـوق ایله بر مجلس عالیشـانه
نیجه مجلس که اونك مجد وعلا ارکانی .
ناکهان ایلدی بو بنـدهٔ ناچیزه خطـاب
مجلسك صاحبی اول جود ومکارم کانی .
دیدی که : « ای هـنر اموز ظهیر وعرفی
نه طوررسك أله آل خامهٔ سحر افشانی !

طاتلی سوزلرله یازوب وصفنی سعد آبادڭ
ایله شیرین ینه کل ذائقهٔ عرفانی .
آنده ایجاد اولان آثار جمیلڭ یك یك
نامنی یاد قیلوب شوقه کتیر یارانی . »
بنده اول امر شریف اوزره آلوب أله قلم
بویله وصف ایلدم اول نوائر ذیشانی :
نه مناسب یره طورمش او طوانلی کوپری ،
جمله کوزدن کچیرر سیره کلن خوبانی .
یك صفا کسب ایدهجك تکیه هله خیر آباد
جمله ذوق اهلی اونڭ زمرهٔ درویشانی .
کورمین آدمه الحق نه قدر وصف ایتسهم
نیجه تعبیر اولنور چاغلایانڭ سیرانی ؟
یوق بودنیاده هله قصر جنانڭ مثلی ؛
بیلمزم وارمی جنان ایچره دخی اقرانی .
چشمهٔ نور ایسه نور آیتن ایلر تفسیر ،
جدول سیم ایله بولسه نوله زیب وشانی .
یك کوزل موقعنه دوشدی هله قصر نشاط ،
کرچه کندی کوچك اما که بیوکدر شانی .
یا او جسرڭ که آدی کندی کبی نو پیدا
شبهه‌سز بوقدر اوکا ملك جهانده ثانی .

فرقداندر آدی اوستنده اولان قصرلرڭ
که ایدرلر ایکیسی عالمه نور افشانی .
خرم آباده قریب اولدیغیچون جسر سرور
ایتمه‌ده خرم ومسرور دل نالانی .
قد خوبانمیدر آیا اوستون بالا .
که تماشاسنڭ اولمقده جهان حیرانی ؟

(مرحوم شاعر ندیم افندی)

— تفکر —

بر صباح قلبم بر طاقم تفکرات ایله مالامال اولدیغی حالده اوطه‌نڭ برطرفنده‌اوطورمشیدم. قارشیمده غایت آچیق‌صاری بویالی ، صاری تللی بر قفس درونـنده ینه او رنکده فقط فوق‌العاده لطیف ، مستغرق نور بر قاناریا قوشی بولنیوردی. بنم اوزون اوزادی‌یه دوام ایدن تفکراتمی خیلیجه نظر دقتله مشاهده ایله‌مش اولمالی که تصوراتمی ایضاح ، یاخود تفکراتمه بعض ملاحظات ضم ایتمك ایچون بغتةً دهن کشای ترنم‌اولدی. مافی‌الضمیرینی اشعار ایچون بروقت جدی برشوق ایله‌اوتدکدن صکره بنم قارشیسنده متحیرانه باقوب طوردیغمی کوره‌رك ، کلامنی حقیله افاده ایده‌مه‌دیکی ظنه ذاهب اولدی‌ده تکرار دهان

معجزبیاننی آچەرق حزن ایله قاریشیق برصدای محرقله نغماتنی
أیجه تمدید ایتدی . فقط قابلیکه ترنماتنده مستتر اولان معانیٔ
خفیه آکلاشلسون ! بر زمان کمال ذوق ایله استماع ایتدم ، او
کوچك شاعرك نغمات شوق افزاسندن عادتا مست ومدهوش
اولدم . او ترابهٔ دلکشـا قلبمی اغلال المدن آزاده وانوار
مسرتله تنویر ایتدی . بر مدت دها سامعه‌می آنك او طاتلی
ترنمه وقف‌ایتدم. اومؤثرانه‌اوتدکجه بنده متأثرانه دیکله‌یوردم.
دیکله‌یه دیکله‌یه قلبمده غایت لذتلی برشوق وطرب حصوله‌کلیور؛
حصوله کلمکله‌ده اکتفا ایتمه‌یوب کیتدکجه تزاید ایله‌یور ؛ تزاید
ایده ایده اویله برحالت وجده واریپوردی‌که کندیمی ضبط ایده
بیلمك متعسرایدی. او متعسرلکك عاقبتی ألدن اختیارکیده‌رك
وجودم حرکته، لسانم وادیٔ غزلیاتده کزنمکه باشلامشیدی ·
برآز صکره درونمی عالی بر تفکر احاطه ایتـدی . او کوزل
نغمه‌لرك چیقدیغی او کوچك آغزی ، ترنمی مهرهٔ موسـیقی
شناسانی بیله حیرتده براقان او اوفاجق دیلی نغمه‌سیله متناسب
بوله‌مادیغیچون فکرم حیرتده قالدی . نصل قالماسون‌که هیچ‌بر
قوش آنك ترانه‌سـنده‌کی لطافتی بزه حس ایتدیره‌مه‌یور .
طبیعت انســانی‌یه او موسیقی شناس طبیعتك ترنمندن نه قدر
خوشلانیرسه جسماً کندیسندن پك‌بیوك اولان برطاقم طیورك
سسندن‌ده او قدر متنفر اولیور . قوشلر شویله طورسون ،

جمیع مخلوقات اوزرینه برشرف وامتیاز قازانمش ومهارت کامله‌سی سایه‌سنده درلو درلو چالغیلر، شرقیلر وجوده کتیرمش اولان انسان بیله او نغمه‌یی تقلیددن عاجز قالیور. دوشونمه‌یه‌یم‌می؟ بالطبع دوشوندکجه دوشونه‌جکم کلیور. نهایت بوتفکر، بوحیرت قدرت آلهیه‌سنك برجزء اقلنی‌ده بو کبی برجسم صغیرده اظهار و ارائه بیوران صانع بی زوال حضرتلرینی تقدیس ایله نتیجه پذیر اولیور.

(فهمی افندی)

مصادفهٔ رکاب همایون اوزرینه تقدیم اولنمش برتشکرنامه

برا ای آفتاب صبح امید،
که دردست شب هجران اسیرم!
بفریادم رس ای شاه جهانتاب،
بیك لحظه جوابم کن که پیرم!

رجا ومناجاتی نیجه ماه وسال ورد زبان بندهٔ اشکستهٔ بال ایدی. المنةلله، شمدی رسیدهٔ اجابتکاه اله اولدیغنه کواهدرکه کچن کون سوق عنایت سبحانی ایله چاملیجه شهراهندن کذرکاه قصر همایون شاهانه خیابانته احالهٔ کمیت مستمندانه ایدوب آهسته‌رو تماشا ایکن اطراف خیابانده امارات کروفر سلطنت نظرربای عین

بصیرت وساحهٔ دل وجان پذیرفتهٔ نورلذت مهابت اوله رق حیران حیران قدم جنبان ومطلع شمس آمال عالمیان اولان باب سعادت پناه قصرهمایون پیشکاهنه رسـان اولدم . باقدم که منتظران انفجار صباح عزت کروه روحانیان کبی صف بستهٔ آداب عبودیت اولوب دورمشلر ، اوحالده بوعبد حیرتزدهٔ آثار جمالیك خطوه تقدم وتأخره بی مجال اولوب قالدم وذکری سبقت ایدن مناجاتم ، که

« برا ای آفتاب صبح امید »

ایدی ، ظهورینه نکهدار اولدم . دران دم آفتاب صبح امیددن کنایه اولان جمال شهنشاه عالم اشعه فشان انوار حلاوت وبالخاصه بوذرهٔ خاکسـاره نکاه انداز نوازش ومرحمت روشن جان پرورشیله طالع ومقابل اولدقده حواس ومشـاعر عاجزانهم اهتزاز حال شبابله طربلندی، آواره کوکل شورش نوپیدا ایله مشربلندی ؛ بیلدم که

« بیك لحظه جوانم کن که پیرم »

دعاسی دخی آرایش دیوان قبول ، پیرایش ایوان حصول اولدی. حمداً لتلك النعم :

فتاد بر سر سـامی هوای چون توشهی ،
کمینـه خاك در درکه تو بودی کاج !

دیه رك برحالت وجدانکیز خطوات جنان ظل اللهی غبار فیض آثارینه پیرو وکمال مسرت وابتهاج ایله کأن سیارات عالم بالا کبی

اسماندو اولوب کیدردم ، ناکهان مانند نسیم صبا بر برید خجسته لقا نزد حقیرانه‌مه التقا ایله فتح دهان مشکین فشان ایدوب هم نفحهٔ جبریل تبلیغ سلام سلطان جلیل ایتدکده صحرای بدن کلزار بهار ورياض جان (جنات تجری من تحتها الانهار) اولدی .

این که می بینم به بیداریست، یارب ، یابخواب!
خویشتن را وچنین نعمت پس از چندین عذاب

آه بوحالت مستی وحیرتده قنغی‌زبان بدیع‌البیان ایله ادای تشکر وهانکی دهان سحبان پسند ایله دعای ولی‌نعمت تذکر اولنه بیلیر ؟

ای قدسیان امان بکا امداد وقتیدر !
بر حیرت آلدی ناطقه‌مك تاب‌وطاقتن.
لاتکافنی فانی فی‌الفنا ،
کلت افهامی فلا احصی ثنا ،
من چه کویم ، یك رکم هشیار نیست ،
شرح آن یاری که اورا یار نیست

امید وار لطف پروردکارم که هر طور وحالده اشکسته دلان محبت ، حاصان‌درکاه وحدت پیشوای دستیاری ونصرت اولوب فیوضات عصر همایون خلافتپناهیلریله عالم وعالمیان تابحد قیامت نائل خوشحالی وعمران اولور ، ازهار قلوب ملهوفان

زلال نظر مرحمتلريله شاداب وريان بيوريلور . اللهم متع الانام بطول حياته بحرمةالنبى ومعجزاته آمين .

(مرحوم سامى پاشا)

— عبرت —

تربيهٔنفس وتهذيباخلاق يولنده نمونه ودستورطوتيله‌جق اولان خصوصه اطلاق اولنور — عهدهٔ انسانيته ترتب ايدن صفات بهيه و وظائف اصليه‌دندر . خلاق جهانك مبدعات ومكوناته‌تعلق ايدن قدرت عظيمهٔ آلهيه‌سنه صرف افكار ودقت وكچمش وقوعات واحوال مخلوقاتدن اقتباس انوار عبرت ايدن ارباب كياست پسنديده سيرتك رتبهٔ عرفانى ترقيدار اولور .

من طرفالله عبرت آلمقله مأمورز — امم ماضيه‌احوالنك قرآن كريمده نقل وحكايه‌سندن مقصد دخى بوايدى‌لكن غافل انسان بونلرى وبلكه‌زمانندهوكوزى اوكنده‌كى وقوعاتوبلياتى آز وقت ايچنده اونودوب مألوف اولديغى فعل قبيح وامر فضيحى اجرايه اطالهٔ دست جرأت ايدر .

مشهوردركه ابن عمراللّيثى كوفه‌ده عبدالملك بن مروان ايله قصرالامارده اوتوررلركن (بن بوقصرده حسين بن على رضى الله عنهمانك سر سعادتنى عبدالله بن زيادك اوكنده قالقان

اوزرنده کوردم آندن صکره مرقوم عبدالله بن زیادك باشنی مختار بن ابی‌عبیدك اوکنده کذلك قالقان اوستنده وبرازصکره مختارك باشنی مصعبك اوکنده ومصعبك باشنی دخی کچن کون کوتورر ایکن مأمورك الٔنده کوردم) دیدی — (فاعتبروا یا اولی‌الالباب) انسان ایستر کندو نفسنه تعلق اولسون استر اولمسون هر کوردیکی وایشتدیکی شیئدن بر درلو اخذ عبرتله متنبه اولمق یولنی طوتمش اولسه بو سایه‌ده هر نوع دواهیٔ عظیمه‌دن امین‌اولور ایدی. عبرت آلوب متنبه اولمیان کیمسه‌نك ایسه سائرلره عبرت اوله‌جغی مستغنیٔ تحقیق وبیاندر .

(اکر نفسنجه دخلی یوقسه‌ده درپیش ایدر عاقل)
(جهانده حادثاتك هر بری بر کونه عبرتدر)
(احمد رفعت بك افندی)

— عبادت —

جناب حقه وحدانیت وکبریاسنی تصدیق وامرینه اطاعتله قوللق ایتمك معناسنه‌در .

الله تعالی وتقدس حضرتلری نوع بنی آدمی (وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون) نص جلیلندن دخی مستفاداولدیغی اوزره بو بدن خاکدانیده اکتساب کمال وکندوسنه عبادت ایچون خلق وایجاد بیورمشدر . بو آیت کریمه‌ده (لیعبدون)

کلمه‌سنی بعضلر (لیعرفون) وبعضلر (لیوحدون) ایله دخی تفسیر ایلدیلرکه بونده معرفت وتوحیدسز عبادت صحیح اولمدیغنه وعبادتدن مقصد توحید ومعرفت اولوب معرفت رب عبادت حقیقیه ایدوکنه اشارت واردر .

دیمك اولدی‌که انسانك ساحه پیمای وجود اولمسندن مقصد اصلی خالقنی بیلمك وطوعاً عبادت ایدوب رضاسنده بولنمق ایمش . بوحالده انسانك وظیفهٔ مقدسهٔ اصلیه‌سی اولان عبادتی کندو نفسیچون باعث سلامت وسعادت بیلوب خالق تعالی وتقدس حضرتلرینی عبادت عباددن مستغنی اعتقاد ایتمك لازم کلور. چونکه جناب حقه ایدیلان قوللق انسانلر آره‌سنده کوچکلرك بیوکلره ایتدیکی قوللقلره قیاس قبول ایتمز انسانلرك بیوکلری کوچکلرینه وکوچوکلری بیوکلرینه هر زمان محتاجدر جناب حق ایسه بویله احتیاجدن مستغنیدر .

بونك ایچوندرکه عابدك عبادتنه کوکنه‌رك بنم جناب حقه خدمتم سبقت ایتدی دیمسی خطای عظیم عد اولنور واول عابدك بو غرور ایله دوچار مصائب ومهالك اولمسندن قورقیلور .

علماء کرام حضراتی عباداتی درت قسمه تقسیم ایدرك برنجی قسمی (جنت وحور وغلمان آرزوسیله)، ایکنجی قسمی (عقوبات قورقوسیله)، اوچنجی قسمی (استحیا من الله)، دردنجی قسمی (محبة لوجه‌الله وطلباً لمرضاةالله) در دیوب برنجی قسمنه

(تاجران)، ایکنجیسنه (چاکران)، اوچنجیسنه (صادقان)، دردنجیسنه (عاشقان) تعبیر ایلدیلر .

جمله نك معلومی اولدیغی اوزر اسلامك شرطی بشدر — برنجیسی جناب حقك برلکنی وپیغمبرمز علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك عبد و رسول آلهی اولدیغنی قلب ولسانله اقرار وتصدیقدن عبارت اولان (کلمهٔشهادت)، ایکنجیسی پاك وطاهر اوله‌رق بش وقتده قبله‌یه متوجهاً حضور حقه طوروب رکوع وسجود ایله اظهار عجزوابراز عبودیتدن عبارت‌اولان(آبدست نماز)، اوچنجیسی تصفیهٔ قلبله استحصال‌منافع اخرویه‌دن بشقه (نوم وطعامده افراط اولمدیغی حالده) موجب صحت وعافیت اولان (صوم رمضان) ، دردنجیسی مالاً وبدناً اقتدار اولدیغی حالده اقلی عمرنده برکره بیت مکرم ورسول اکرمی زیارتدن عبارت‌اولان(حج). بشنجیسی هرغنینك احتیاجات حقیقیه‌سندن فضله مالك اولدیغی اموال ونقود وتجملاتك قیم حاصله‌سندن سنوی یوزده ایکی بچغنی جماعات اسلامیه آره‌سنده‌کی عجزه وبیچارکانه اعطادن عبارت اولان (زکاة) در .

بو تکالیف آلهیه‌یی کتابلرمزده مسطور اولان شرائط وآداب وارکانی اوزره اجرایه جملةً بورجلی‌یز بونلردن انبیا واولیایه وارنجه‌یه قدر هیچ بربالغ‌وصاحب‌عقل معفو طوتلدی.

ای دوشونه‌لم — بوتکلیفلرنده بزه حیاة وعقل واراده

ویروب بزلکمزی بیلدیرن ومحتاج اولدیغمز هر شیئی احسان ایدن حق تعالا نکدر. بشقه سنك دکل . او بزی براحتیاج اوزرینه خلق ایتمدی . آنجق کمال لطف وکرمندن خلق وایجاد ایلدی.

بویله بر خالق ذوالجلالك قدرتمز خارجنده اولمیان وفائده سی ینه بزم ترقیات معنویه مزه وسیله اولان شو بر قاچ تکلیفنی اجراده تکاسل روامیدر . بورادن واره جغمز ایکنجی قوناقده یعنی دار آخرتده جناب حق بزه (ای قولم بن دنیاده سنکله برابر ایدم سن کیمکله برابر ایدك) یعنی سکا حیاتکده تقدیر ایتدیکم عقل وعلم ورزق وامثالی نعمتلری بلا تأخیر احسان ایلمش ایدم. حمد وعبودیت بکا لایق ایکن سن بنی اونودوب کیملره عبودیت وعرض حاجت ایتدك دیه جك اولورسه او حضورده حاصل اولان آتش عار وحیایه نسبتله نارجحیم کلزار نعیمدر .

ای شمدی مصالح دنیادن بتون بتون الیمزی چکه لمی خیر — عبادات وطاعات امور دنیایه مانع دکلدر . بالعکس صورت مشروعه ده کسبله اشتغال وتسویهٔ اموردخی بشقه جه بر عبادت صاییلور .

(احمد رفعت بك افندی)

— آناطولی حصارنده برمزارلق —

بوسکوت بلیغ حزن فصیح ،
خطبهٔ بی مقال روحانی
صنعت قدرتی ایدر توضیح
بو نه علوی جهان نورانی
نه نشاط وصفای وجدانی !

بو نه دهشت ایچنده انسیت
بو نه ظلمت ایچنده نور بقا
بو فضای سماده بیك حیرت
نیجه بیك آفتاب فکرآرا
یاغدیرر نور هیئتنده صفا !

داش دکل کوردیکك او سنك خراب
شاعر معجز طبیعتدر
نه بلیغانه ایلکده خطاب
صانکه برنسخهٔ فصاحتدر
متحجر مثال عبرتدر .

هر کیاه زمینی بشقه زبان
هر آووج خاکی بر دکر عالم

هر ورق بیك كتاب ایله یكسان
بو فیوضاتی فكر ایدوب هردم
متحیرمی قالماسین آدم!

بوراده منزوی سكوت وادب
بوراده جانشین دیمك عظمت
ظاهر اولمش كمالِ قدرت رب
صانكه بر كائنات پر حیرت
برق اورر هر طرفدن حرّیت

اوغرادقجه صبا بو فردوسه
كچه‌مز درعقب صفاسندن
باشلایوب هر شكوفه‌یی لمسه
بر طراوت آلیر تماسندن
حصه آلمق دیلر هواسندن

نه قدر نازلی كیتمه‌ده‌در
هله بر عطف دقت ایت دره‌یه
اوده اعلان حیرت ایتمه‌ده‌در
صانكه مفتون كبی بر مقبره‌یه
كوكصو حسرت چكر بو مشجره‌یه!

سرولر اهتزاز ایتدکجه
نغمهٔ دلفریب اولور پیدا
ابدیت ایچنده کیتدکجه
غیب اولور موجزن اولوب اوصدا
او نه قدسی هوا، نه طاتلی نوا!

(نابی زاده مرحوم ناظم بك)

— مزارستان —

عقول اربابنه میدان عبرتدر مزارستان
فنای عالمه برهان قدرتدر مزارستان
کلنلر بیلمه‌مش دنیایی بیلمکده مشکلدر
بولنماز ساحلی عمان حیرتدر مزارستان
حقایق هرکسك ماهیت کیفنجه ظاهردر
حیات اهلی صانیر زندان محنتدر مزارستان
یاتیر دهشتلی آغوشنده بیك اولاد حریت
صانیرسك مادر شبان ملتدر مزارستان
بیلنمزسه مساوات بشر دوران فانیده
آنی تفریق ایچون میزان حکمتدر مزارستان

(هرسکلی مرحوم عارف حکمت بك)

— قادینلرده توتون ایچمك موداسی —

بکقوز پوسته موزعی اقشام اذانندن صکره اقامتکاهمه برمکتوب کتیردی . ظرفك اوستی برقادین یازیسی ایله یازلمش . نجه مجهول اولمایان بریازی . برمعتاد ظرفی یرتدق . ایچندن برفرانسزجه غزته مقطوعه‌سی چیقدی . بربیاض کاغده لف اولنمش . فقط کاغد دوز بیاض ! بر کلمه بیله یازلمش دکل .

ظرف اینجه اولسه‌ایدی بواینجه‌لك برشفافلق حاصل ایدرده ظرف ایچنده‌کی کاغدك یازیسی ظرفك طیشندن اوقونور دیه مقطوعه‌نك بوکاغده لف ایدلمش اولدیغنی حکم ایده‌بیلیر ایدك . خیر ! ظرفك کاغدی قالین . هیچ شفاف دکل . ولوکه اویله اولسون ، برفرنك غزته‌سنك براینجه کاغد آشیری بللی بلیرسز اوقونه‌بیلمه‌سنده نه محذور تصوز اوله بیله‌جك که ؟

مقطوعه‌ده مندرج اولان مقاله‌نك سرنامه‌سی‌ده «توتون ایچن قادینلر» جمله‌سندن عبارت ! . . .

آرتق هرشی آکلاشلدی .

*
* *

اوت ، آرتق هرشی آکلاشلدی . اوت آکلاشلدی که : بومقطوعه‌یی اوبیاض کاغده لف ایتمکدن مقصد« آکلایورسكیا؟ اختیار ! بوکاغد برمکتوب اوله‌جق ایدی . بومکتوبده سکا

خطاباً نه‌لر یازیله‌جق ایدی نه‌لر ؟ ســن‌که قادینلرك تراموای واغونلرنده ، واپورلرده فلانلرده سیغاره ایچمه‌لرینی بکنمه‌ین خویسز ، تیتیز بر اختیارسك ، ایشته باق ، کورکه اوروپاده، آمریقاده دخی قادینلر سیغاره ایچیورلر ایمش . بونی کورده نه‌قدر حقسز اولدیغکی سن کندیك آکلا . یازمق زحمتندن بنی قورتار » دیمك اولدیغی پك اعلا آکلاشلدی .

فقط دوشونجه‌نك برجهتی اکسیك براقلمش. بن‌دیرم‌که: « بوکاغد برقارت بلانشدر . آنك اوستنه نه‌یازمق ایستر ایسه‌م یازمقده مختار براقلمشم » بو مختاریت اوزرینه‌ده کاغدك اوستنه ایسته‌دیکمی یازارم .

فقط مخابرمك شو مینی‌مینی غفلتندن بوقدراستفاده ایتمك ایسته‌مه‌دم . ایلك آکلایشم ایله اکتفاایتدم. بوحالده‌مقطوعه‌نك مندرجاتنی اوّل باوّل شوراجقده ترجمه ایتملی‌یم :

***

مقطوعه‌ده دنیلیورکه :

« شرقلی قادینلرسیغاره ایچیورلر . طوغریدر . صاریشین سیغاره‌لردن کمال لطافتله چکدکلری دومانلری بوکلوم بوکلوم هوایه طوغری صاوورمقده زیاده مهارتله قدرده واریورلر . فقط بو صنعت نفیسه اوروپاده وحتی آمریقاده‌کی همشیره‌لری طرفندن‌ده اجرا اولنیور .

« بعدالظهر چای ، برصاوروتی توتون »

ایشـته کوچوجك برجمله‌که نیویورقك شیق خانملری طرفندن محبه‌لرینه کوندریلن جلالی قارتلر اوزرنده اوقونور . مانش دکزینك اوته طرفنـده ـ انکلتره‌ده ـ بومودا کیتدکجه تماله‌شیور . قویوجیلر آلتوندن یاپلمش وقیمتلی طاشلر ایله ترصیع اولنمش برطاقم سیغاره طبقه‌لری و آغزلقلری صاتیورلر . انکلتره‌ده اوقدر قادینلر سـیغاره‌یه آلشمشلردر که اڭ مهم شمندوفر قومپانیه‌لرندن بری اولان « لوندون اندنورت وه‌ستـه‌رن رایلوای » قومپانیه‌سی هر قطارنده برنجی صنفدن بربولمه‌یی « توتون ایچن خانملر » ایچون تخصیصه مجبور اولمشدر .

اوروپاده اڭ کبار عالمنه منسـوب اولان برچوق قادینلر سیغاره‌جقلری آنق استحقار ایتمه‌یورلر . حتی ملوك قادینلرینی بیله بوبابده سائر اخوانلرینه مثال کوستریورلر . ایتالیانك سابق قرالیچه‌سی مارغریت وروسیه‌نك سابق ایمپراطوریچه‌سی وپورتقال ملکهٔ سابقه‌سی آمه‌لی وقرالیچه ماری قریستین حضراتی توتون ایچن قادینلرڭ مشاهیری میاننده داخلدرلر .

ای ! صاریشین سیغاره‌لردن کمال لطافتله چکدکلری دومان بوکلوملرینی هوایه طوغری صاوردقلری ایچون شرقلی خانملرمزی تکدیر ایدیورلرها ؟

* * *

خانملرمزك دوستی كيم ودشمنی كيم اولديغنی كورديكزيا ؟ طبيعی بومقطوعه‌ده‌كی فقره‌يی يازان آنلرك دوستی ! بودعوانك معكوسنی التزام ايدنلردخی دشمنلری ! ازجمله بن !

أوت، بن دخی اودشمنلر ايچنده كورلديكم ايچون بومقطوعه بڭا كوندرلمش ، ديمك اوليوركه يايمی آلمشم . فقط بنم قباحتم اوقدر بيوك دكل ايدی . بونی تكرار اخطار ايتمليیم . بن تراموای واغونلرنده سيغاره ايچنلری بيكنه‌مه‌مش ايدم . يوقسه بزده قادينلر سلطان مرادك توتون ايچنلری قازيغه اوروديغی زماندن بری توتون ايچه‌جكلر ادعا اولنور ايسه نه‌سندله مدافعه ايده‌جكز ؟ قادين ننه‌لرمزك ايچدكلرينی كورديكمز كبی خانه‌لرمزده حالا تازه‌لرك بيله ايچدكلرينی كوروب طورييورز . فقط . . .

ايشـك ايچنده برده « فقط » وار . كوزل خانم قزلرمی تكرار طارلته‌جغم ديه جسارتم قيريليور ايسه‌ده سكوتی‌ده وظيفهٔ نازكه مه مغاير بوليورم . مطلقا سويله‌مك ، يازمق لازم كليور . هايدی يازه‌يم :

*
* *

فقط بو مقطوعه‌ده‌كی فقره‌يی يازان محرر صانكه قادينلرك لهنده‌می يازمشدر ؟ او غيرتله يازمش ايسه نه‌دن اسمنی تصريح ايتمامش ؟ بن يازدقلرمه « احمد مدحت » ی باصی ويرديكم كبی اوده اسمنی نيچون تصريح ايتمامش. « او امضايه لزوم كورمامش»

دینـلەمز . زیرا لزوم کورمش اوچ دانه « X.X.X. ایقس»
قویمش . بونلردن یالکز بریسنك معناسی بیله « مجهول »
دیمکدر . اوچ حرف ایله بو معنایی اوچ دفعه تکرار وتأمین
ایتمش اولیور . بو آدم « اسمی یازمایەجغم ، یازمایەجغم ،
یازمایەجغم » دیه مثلاً مؤکد برسوز سویلمش اولیور .

ایشته ثابت اولیورکه قباحتنی بیلدیکی ایچون هویتنی ستر
ایدییور . مقصودی قادینلره یارانمق اولسه ایدی اسمنی تصریح
ایتدکدن ماعدا مخلصنی، آبا واجدادینك اسملرینی، شهرتلرینی،
حتی شاید بریسی طرفندن برآتشکره لایق کوریلورم دیه محل
اقامتنی بیله یازار ایدی .

* * *

أوت ، اوت ، بوزوزك حریف ، بوخبیث ، قادینلرك
دوستی دکل دشمنیدر . هم ده دشمنلکنی دوستلق صورتنده
یوروتور برسینسیدر. دقت بیورسه‌کز آ؟ اوروپاده، آمریقاده
قادینلرك سیغاره‌یه‌صاردیرقلری مراقی قدیم برشی کبی یازمایور.
حادث برشی کبی یازییور. برمودا اولدیغنی درمیان ایدییور.
کندیسی شاشدیغی کبی قارئلرینده حیرت ویرمك مقصدیله
یازییور . یازیشنده برشمهٔ جدیت کورییورمیسکز ؟
حتی اصل مقصودی بزم شرقلی خانملرمزی سیغاره کشلکده
کویا معذور کوسترمکدر. « اوروپاده ، آمریقاده بیله سیغاره

ایچمك مودا اولدیغی حالده شرق خانملرینی نه‌دن طولایی تکدیر ایدییورسکز » دییور . اکر مرادی اوروپا و آمریقا خانملرینی معذور کوسترمك اولسه ایدی « شرقده مسلمان خانملری بیله ایچیورلر. غربده دخی پرنسسلره ، قرالیچه‌لره، ایمپراطوریچه‌لره وارنجه‌یه‌قدر ایچمه‌لری نه‌دن استبعاداولنسون؟» یوللو برشیلر یازار ایدی .

***

بن ینه ایلك سوزمده‌یم . هرکس ذوقنده مختاردر . فقط « انظار عالم » دیدکلری برپیشگاه واردرکه اوراده کیمسه مختار اوله‌ماز . اوت ، « اوراده‌ده مختارم » دنیاده بیلیر. بزده آنلره « اویله ایسه بز دخی تعییبده مختارز» دیه مقابله ایدرز. اما بر زمان کله‌جك ایمش که بو مودا تعمم ایده‌جك ایمش . او زمان دخی التجا کاهمز « البلية اذا عامت طابت » فحواسندن عبارت قالیر .

(احمد مدحت افندی)

— تجلی یاخود تسلی —

سحر وقتیدی چیقدم   کچن کون کوهساره
که سس یوق برطرفده   سیس ایمشدی جواره

نما یاندی او یردن   دکز ، صحرا، خیابان
غریب الحال بر کوی   مصادف رهگذاره
خراب اولمش نه وارسه   تراب اولمش اوبر کوی
باشنده سنك مقبر   ایکی ویران مناره
ویوردی هپ چوجقلر   فقط قوشلر اویانمش
سونوب ییلدزلر امواج   ایدر صولت کناره
نه در بیلمم امینم   که بر شیلر صو اردم
صواردم جویباره   صواردم روزکاره
آغاچلردن ایدردم   تضرعلر ایچمدن
آغاچلر کیم صرارمش   تحسردن بهاره
صانیردم بادیدر بو   ورم بر دلربا نك
آقاردی جوی عمرم   دوچشممدن غباره
برنجی دفعه کوردم   او کون برسرو ابیض
قارانلق بر بیاضلق   که بکزردی مزاره
اولور ماضیسی کویا   او امواتك نمایان
چیقاردی سلویلکدن   بولوطلر پاره پاره
نه‌در — یاربی — دیردم   نیچون صولمش چیچکلر
باقاردم بر طرفدن   جبال ذی وقاره
هانی — دیردم — الٰهی   او سلطان ملائك
که ایتمشدك بکا سن   حیاتکدن اطاره

کونش طوغدی نهایت دویوب برحس تعظیم
قیام ایتدم او آنده کوزم وقف اولدی یاره
مکر جانات ایمش او اوت تمثال جانان
که بالای افقدن چیقار پروردکاره

(عبدالحق حامد بك افندی)

— ترکیب بنددن برپارچه —

بر قطره ایچن چشمهٔ پرخون فنادن
باشن آله‌ماز بر دخی باران بلادن
اسیرده اولم دیرسك اکر کله جهانه
میدانه دوشن قورتیله‌مز سنك قضادن
ثابت قدم اول مرکز مأمون رضاده
وارسته اولوب دائرهٔ خوف رجادن
طورسون کفه حکمکده ترازوی عدالت
خوفك وار ایسه محکمهٔ روز جزادن
هر کیم که آرار بوی وفا طبع بشرده
بکزر آکا کیم دولت اومار ظل همادن
بی‌بخت اولانك باغنه برقطره‌سی دوشمز
باران یرینه درّ وکهر یاغه سمادن

ارباب کمالی چکمز ناقص اولنلر
رغبتده اولور دیدهٔ خفاش ضیادن
هر عاقله بر درد بو عالمده مقرر
راحت یشامش وارمی کروه عقلادن

مرحوم ضیا پاشا

حل ایتمدیلر بو لغزك سرینی کمسه
بیك قافله کچدی حکمادن فضلادن
قیل صنعت استادی تحیرله تماشا
دم اورمه اکر عارف ایسك چون و چرادن

ادراك معالی بو كوچك عقله كرکمز
زیرا بو ترازو او قدر نقلتی چكمز
(مرحوم ضیا پاشا)

— ترجیع بندن بر پارچه —

یارب نه‌در بو دهرده هر مرد ذو فنون
اولمش بلای عقل ایله آرامدن مصون
یارب نیچون بر عرصه‌ده شخص عارفك
مقدار فضله كوره دردی اولور فزون
هر قنغی سویه عطف نكاه ایتسه بحضور
هر قنغی شیئه صرف خیال ایتسه عقلی دون
ممكنمیدر حقیقت اشیایی وزن ودرك
میزان عقله درهم تعدیل ایكن ظنون
كنجیدهٔ بصیرت اولورمی بو عجز ایله
حیثیت حوادث وكیفیت شئون
كویا كه بونجه محنت وغم آز كلوب اولور
برده تحكم جهلا ایله بغری خون
بیلمم كه مقتضای نظام جهانمیدر
دائم جهانده جاهل اولور مسعدت نمون

جاری جهان جهان اوله‌لیدر بو قاعده
بر احمق دنی‌یه اولور اهل دل زبون
نادان فراز عزّت وسعادتده سر فراز
دانا خفیض عجز ومذلتده سر نکون
نادانی کام پرور ایدر طالع بلند
اهل کمالی سائل ایدر بخت داژ کون
سبحان من تحیر فی صنعه العقول
سبحان من بقدرته یعجز الفحول
(مرحوم ضیا پاشا)

— دولت علیهٔ عثمانیه‌نك خلاصهٔ احوال جغرافیاسی —

جغرافیا اعتبارنجه دولت علیهٔ عثمانیه اوروپا قطعه‌سنده بولنان ممالکك جنوب شرقیسنده ، آسیاده بولنان ممالکك غربنده‌در. چین وروسیه الکالرندن صوکره ممالك عثمانیه أك واسع بر الکا اولدیغندن جغرافیا مؤلفلرندن بعضلری دولت علیه‌دن بحث ایتدکلری صیره‌ده « دنیانك أك واسع دولتلرندن بری » دیه توصیف ایدرلر .

ممالك عثمانیه طبیعةً « اوروپای عثمانی » - « آسیای عثمانی — « آفریقای عثمانی »ناملریله اوچ قطعه‌یه منقسمدر.

اوروپا و آسیا قطعه‌سنجه شمال طرفندن روسیه و بحر سیاه، شمال وغرب طرفلرندن آوستریا و آدریاتیك یعنی ونديك دكيزيله یونانستان ، آق دكيز ، فاس — آفریقا و آسیاجه جنوب طرفندن صحرای کبیر ، عمان دكيزی ، بصره کورفزی — آسیاجه شرق طرفندن ایران وروسیه‌نك کورجستان ایالتیله محاط ومحدوددر .

شو الکا اون اوچ درجه عرض شمالیدن قرق آلتی، قرق یدی درجه عرض شمالی‌یه قدر ممتداولدیغی جهتله ممالك حاره‌نك صیجاقلرینه مقابل کله‌بیله‌جك صیجاق یرلری واقطار منجمده‌نك برودتنه مقابل عداولنه‌بیله‌جك صوغوق یرلری‌ده حاوی‌اولدیغندن کرك‌حیوانات،کرك‌نباتات ومعدنیاتجه دنیانك هرطرفنده موجود اولان‌شیلرك کافه‌سی بوقطعه‌ده‌یاموجود ، یاخود قابل وجوددر. بوجهتله علمای فن جغرافیا بوقطعه‌یی مستقل بر عالم وباشلی باشنه برجهان عد ایتمك درجه‌سنده اهمیتله تلقی ایتمشلردر .

ممالك مذکوره‌نك سواحلنی ثلثه نسبتله ثلثان درجه‌سنده دكيزلر احاطه ایتمشدرکه بونلرك اکثری قره‌دكيز ، مرمره ، جزایر یونان ، آدریاتیك ، بحر احمر ، بصره کورفزی کبی بحار داخلیه‌دن‌اوله‌رق کرك‌مراسلات عسکریه ، کرك‌مراسلات تجاریه ایچون أك قولای وامین یوللر دیمکدر .

یالکز اصل آق دكيزك سواحل آفریقیه‌سی ایله عمان

دکیزی بحار واسعه‌دن معدود اولوب آنجق کرك بونلرك کرك بحار داخلیه‌نك سواحلنده او قدر کوزل لیمانلر موجوددرکه جهانك هیچ بر طرفنه‌مقیس دکلدردینلسه مبالغه‌یه‌حمل اولنه‌ماز.

بو لیمانلر میاننده سلانیك ، ازمیر ، اسکندریه ، بصره وبالخاصه استانبول لیمانلری جداً روی ارضده امثالی نادر لیمانلردر .

بودکیزلردن ماعدا برطاقم انهار جسیمه بو قطعهٔ مبارکه‌نك ایچریلرندن کله‌رك دکیزلره منصب اولورکه بونلرك اکثری سیر سفائنه قابل اولدقلرندن هر بری داخل ممالك‌ایله واسطهٔ مخابره ومراسله اولمق امرنده الڭ کوزل شهراهلر یرینه قائم اولور .

انهار مذکوره میاننده طونه ، صاوا ، مریچ ، ایرماق ، فرات، دجله نیل‌نهرلری برنجیلردن اولوب بونلردن ماعداکرك بونهرلره کرك دکیزلره منصب اولان یوزلرجه ایکنجی،اوچنجی درجه‌ده نهرلر دخی برطاقمی قایقلر سیر وحرکتنه قابل اولمق وهمان‌کافه‌سی‌سقی‌واروای‌اراضی‌ایله‌زراعته خدمت‌ایتمك‌صورتلریله مستقلاً برر نعمت‌الٓهیه عد اولنمغه شایاندر .

بوملك واسعك هیچ بر طرفنده آفریقای وسطی ، آسیای وسطی چوللری کبی چوللر یوقدرکه زراعته قابل اولماسون . هر طرفی منبت ومحصولدار اولوب عقللره حیرت‌ویرن وسعت عظیمه‌سیله برابر یکپاره‌برچفتلك ، یکپاره برباغ اولمغه صالحدر.

آنجق وسعت ارضیه‌یه نسبتله نفوس اهالیسی آز اولدیغندن زراعتجه ترقی ایتمش یرلری دخی آز اولوب بر چوق یرلری پك اعلی قابل زراعت اولدیغی حالده اهالیدن خالی بولنمق حسبیله زراعتدن دخی محرومدر .

ممالك عثمانیه سکنه‌سنی اوروپا جغرافیونی اوتوز آلتی ملیون اولمق اوزره تخمین ایده‌رك بونك اون بش ملیونی اوروپا قطعه‌سنده ، یگرمی بر ملیونی دخی آسیا و آفریقای عثمانیده بولندیغنی روایت ایدرلر .

اوروپای عثمانیده بولنان نفوسك مقدارینه طوغرو نظریله باقیله بیلیرسه‌ده آسیا و آفریقای عثمانی نفوسی هنوز تحریر اولنمامش اولدیغی جهتله اوروپا ستاتستقلری طرفندن ایدیلن تخمین پك ناقصدر .

هرنه ایسه نفوس مذکوره ملیت و قومیت واحده‌یه منسوب اولمادیغی کبی دیانت واحده ایله متدین دخی دکللردر .

هیئت متحدهٔ عثمانیه ترك ، عرب ، کرد ، لاز ، بوشناق ، پوماق ، چتاق ، آرناود ، چرکس ، تاتار ، مونغای ، کورجی ، اولمق اوزره باشلیجه اون ایکی مسلمان قومدن متشکل اولوب بوندن ماعدا کذلك عرب ، کورجی ، روم ، ارمنی بلغار ، آرناود ، اولاح ، یهودی اولمق اوزره باشلیجه سکز قوم غیر مسلم دخی واردر . بونلرك جمله‌سی (عثمانلی) نام جلیلی آلتنده متحد و متعیشدرلر .

بونلردن‌ده ماعدا اقوام عثمانیه میاننده اوفاق تفك قوملر دخی داخل اولوب بوحسابجه قومیت ودیانت فرقلری یکرمی‌یه قدر بالغ اولمقده وهمان او مقدارده لسان تکلم ایدلمکده‌در. آنجق بونلر میاننده عن‌اصل‌السنهٔ ترکیه‌دن معدود اولان (عثمانلی) لسانی برلسان عمومی اولدیغی کبی اسلامیت واو میانده مذهب جلیل (حنفی) اکثریت اوزره حکمی جاری اولان دیانت ومذهبدر .

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك پای تختی بلدهٔ طیبهٔ (قسطنطنیه) اولوب بوراده فرمان فرمای حکومت اولان ذات شوکت سمات عموم عثمانلیلرك پادشاهی وسلطانی اولدیغی کبی خلافت وامامت جلیله حسبیله بتون دنیا یوزنده بولنان ایکی‌یوز ملیون قدر اهل اسلامك مرجع مقدسیدر .

(رشاد بك افندی)

— امام اعظم حضرتلری —

امام اعظم حضرتلرینك اسملری (نعمان بن ثابت) ، کنیه‌لری (ابوحنیفه‌در) . امام‌اعظم حضرتلری هجرت نبویه‌نك سکسانجی سنه‌سی رجبنده عالم‌دنیایی تشریف ایتمشلردر . نسب شریفلری شدالانصاری (رضی‌الله عنه) حضرتلرینه‌منتهی

اولور . کندیلری صبی ایکن والده‌لرینی امام جعفر صادق (رضی الله عنه) حضرتلری تزویج ایتدیکندن حضرت امام مشارالیهك تربیه‌سیله پرورشیاب اولدیغی کبی بدایت علومی‌ده مشارالیهدن تحصیل ایتمشلردر . صوکره‌لری‌ده علامهٔ زمان (حماد) دن اکمال تحصیل ایله‌مشلردر .

امام اعظم حضرتلری صحابهٔ کرامدن برحیات بولنان درت ذات ایله ملاقات ایده‌رك تابعینلك شرفنی‌ده احراز ایتمشلردی. امام اعظم حضرتلری صبی بولندیغی برزمانده بر دهریٔ رومی کلوب — حماددن باشقه — علماء اسلامی بعض سؤاللر ایرادیله افحام ایتمشیدی . بو خصوصدن زیاده کدرنالک اولان حماد بر کیجه رؤیاده بر خنزیرك بر آغاجك کوکندن ماعدا داللرینی ییدیکنی وبالآخره کوکدن برکوچك آرسلان چیقه‌رق خنزیری اولدوردیکنی کورر . اسکی کدرینه بوعجیب رؤیانك اندیشه‌سی‌ده منضم اولوب متفکر بولندیغی صره‌ده امام اعظم حضرتلری کلوب مشارالیهك ناصیه‌سندن آکلاشیلان کدرینك سببنی صورملریله حضرت حماده کدرینك دهرینك علماء اسلامی حبط ایتمسیله کیجه‌کی کوردیکی رؤیادن ایلری کلدیکنی سویلر. امام اعظم حضرتلری رؤیاده کوریلن خنزیر دهرهٔ رومی ، ییدیکی داللر ایسه اسکات ایتدیکی علماء اسلام ، باقی قالان کوك حضرت حماد ، کوکدن چیقان کوچك آرسلان ایسه کندیلری

اولوب دهری‌یی اسکات ایده‌جکلرینی جناب حماده بیان ایلمرپله برلکده محل مباحثه اولان جامع شریفه کیدرلر .

دهری منبره چیقوب بر مباحث ایسته‌مسیله امام اعظم حضرتلری مقابله ایدر ، مشارالیهك سننك کوچوکلکنی نظر اعتباره آلان دهری تحقیره قالقیشیرسه ده حضرت امام اداب دائره‌سنده سؤاللرینی ایراد ایلمسنی اخطار ایدرلر، دهری برنجی سؤال اوله‌رق « اولی ، آخری اولمیان برشی نصل تصور اولنه‌بیلیر؟» سؤالنی ایراد ایدر . حضرت امام ایسه دهری‌یه خطاباً « عدد نه اولدیغنی بیلیرمیسك ؟ » دیوب « بیلیرم » جوابنی آلدقدن صوکره اویله ایسه « (بر) ك اولی نه‌دز ! » سـؤالنی ایراد بویوررلر . دهری « بر اعدادك مبدأیدر . آندن اول برشی یوقدر . »دیمسیله جناب نعمان « واحد مجازی اولان (بر) ك اولی تصور اولنه‌مدیغی حالده واحد حقیقی اولان جناب حقك اولنه بیلیر ؟» دیه دهری‌یی محجوب ایدرلر . دهری ایکنجی سؤال اوله‌رق « هربرشی جهتدن خالی اوله‌میه‌جغندن جناب حق هانکی جهتده‌در ؟ » سؤالنی صورار . حضرت امام « مومی باقدیغك وقت آنك ضیاسی هانکی جهته منحصردر وهانکی جهت آنك نورندن خالیدر ؟ » بویوروب دهریدن « مومك ضیاسی بر جهته منحصر دکلدر ، هرطرفده واردر » جوابنی آلمسی اوزرینه « مادامکه اویله‌در جناب حقك برجهتده اولدیغنی

نصل قائل اولیور وهر یرده حاضر وناظر اولدیغنی نصل انکار ایدییورسك ؟ » کلام مسکتانه‌سیله اسکات ایدرلر . دهری اوچنجی سؤال اوله‌رق « هر بر وجوده بر مکان لازم اولدیغندن جناب حقك مکانی نره‌سیدر ؟ » سؤالنی صورار . حضرت امام برمقدار یوغورت احضاریله « بو یوغوردك یاغی نره‌ده‌در ؟ » دییوب « یوغوردك یاغنه مکان تعیین اولنه‌ماز، یوغوردك هر یرنده واردر» جوابنی آلمسی اوزرینه « اویله اولدیغنی سویلیورسك‌ده نصل اولوبده جناب حقه مکان معین تخصیص ایتمك ایستیورسك ؟ » دیه بوسؤالده‌ده مرقومی اسکات ایدرلر . دهر دردنجی سؤال اوله‌رق « جناب حق نه ایله مشغولدر » سؤال صورار ، امام اعظم حضرتلری ایسه « بوقدر سؤاللری سن منبرده ، بن آشاغیده بولندیغم حالده صوردك بوسؤالده‌ده سن آشاغی این ، منبره چیقوب جواب ویره‌یم » بویورملریله دهری آشاغی اینر امام اعظم حضرتلری منبره چیقدقدن صوکره سؤالنه جواباً «جناب حق منبرده بولنان بر قوجه مشرکی آشاغی ایندیرر ، آشاغیده‌کی کوچك موحدی آنك یرینه چیقارر وبوکا مماثل نیجه نیجه حکمتلرینی اظهار ایدر» بویورمسیله دهری فوق العاده کدناك ومحجول اوله‌رق آز مدت کچمه‌دن بوکدرله مرد اولور.

ایشته شو وقعه امام اعظم حضرتلرینك دها ضباوتده ایکن نه درجه‌لرده ذکای مفرطه‌یه مالك اولدقلرینی تفهیمه کافیدر .

امام اعظم زهد وتقوا جهتیله‌ده محیرالعقول برمرتبهٔ والایه واصل اولمشدی . امام اعظم حضرتلری کیجه‌ده بر . کوندزده براولمق اوزره آیده آلتمش دفعه مصحف شریفی ختم ایدرلردی . مشارالیه حضرتلری قرق سنه یاتسو نمازی آبدستیله صباح نمازینی قیلمشلردر . امام اعظم حضرتلری اللی بش دفعه حج ایتمشدر وهپسنده زیارت فخرالمرسلین ایله مشرف اولمشلردی ، فقط هپسنده‌ده تأدباً ، دکل روضهٔ مطهره‌یه مدینهٔ منوره‌یه بیله کیرمزلر ، بارکاهلرینی مدینهٔ منوره‌یه یاریم ساعت برمسافه‌ده نصب ایده‌رك برقاچ کون عبادت وطاعات وروحانیت حضرت پیغمبریدن استمداد واستشفاع ایله اوقات گذار اولورلردی . اللی بشنجی زیارتلری اثناسنده ایدی‌که یدی بیك آلتون خسارزده اولمش وبویوزدن بتون ثروتنی غائب ایدرك مملکتنه عودت ایده‌مین بر تاجر شبکهٔ رسول اللهده ضایعاتنك عوضنی استرحام وتمنی ایتمکده ایدی . تاجر مومی الیه برکون قبرسعادتدن « ای تاجر فلان محله کیت . اوراده نعمان اسمنده بنم بر امتم وار ، آکا سلامی تبلیغ ایت وسنی حضرت پیغمبر استیور دی . مقصدك حاصل اولور » خطاب مستطابنی ایشیدنجه همان محل مشارالیهه بالعزیمه امام اعظمله ملاقاتنده « حضرت پیغمبر سزه سلام سویله‌دی سزی ایستیور » دیمه‌لریله امام اعظم حضرتلری مژده‌سنه مقابل بیك آلتون ویرر وتکرار « نه سویلیوردك » دیه

سؤال بیوررلر . تاجر اولکی سوزی تکرار ایدنجه بیك آلتون دها ویرر ، ینه سؤال ایدرلر . الحاصل یدی دفعه سؤال وهر جوابه بیك آلتون ــ که جمعاً یدی بیك آلتون ــ ویررلر . تاجرك مطلوبی ایسه یدی بیك آلتون اولدیغندن آرتق حضور امامدن آیریلیر ، فقط امام اعظم حضرتلری تاجره خطاباً « سنك تبشیرك اویله بر تبشیردرکه اگر یوزدفعه تکرار ایتمش اوله یدك یوز بیك آلتون ویرردم » بویوروب روضهٔ مطهره یه کیدرلر وصوللرنده حضرت پیغمبری (صلی الله علیه وسلم) حال حیاتلری کبی مشاهده ایتدکاری صره ده الهام اولنان «یاسیدالسادات جئتك قاصدا ، ارجوا رضاك واحتمی بحماكا » مطلعیله باشلایان قصیدهٔ غرّ الریله ترنمساز اولمغه باشلارلر که بو وقعه ده جناب امامك سخاوت بی نهایه سنه شاهد عادلدر .

امام اعظم حضرتلری هجرت سنیه نك یوز اللنجی سنه سی شعبانده یتمش یاشنده اولدقلری حالده بغدادده ارتحال داربقا ایلمش وشمدی بغدادك غرب جهتنده برساعتلك مسافه ده کائن کوزل برموقعده مدفون خاك غفران بولنمشدر .

(خواجه زاده احمد جودت افندی)

Jebriz - nüjde
....
terennümsaz - terennüm eden, şarkı söy...
adel - doğru

مشروطيت قرائتنك ايكنجى قسمنك فهرستى

صحيفه	ماده
١٧٩	افادهٔ مرام — (مرحوم ش. سامى بك)
١٨٣	هنر ودها — (ساقز اوخانس پاشا)
١٨٧	اديب — بليغ — (اكرم بك افندى)
١٨٨	خطبهٔ پيغمبرى — (مرحوم جودت پاشا)
١٩٠	مولانا جامى طرفندن حضرت فاتحه مكتوب — (مرحوم معلم ناجى افندى)
١٩٢	ابوبكر الصديق — (حاجى ذهنى افندى)
٢٠٠	آثار ادبيه‌ده كوزللك — (اكرم بك افندى)
٢٠٣	وفاايله صفابيننده مشاعره — (مرحوم معلم ناجى افندى)
٢٠٤	وفاايله صفابيننده مشاعره‌يه نظيره — (مرحوم اسماعيل صفا بك)
٢٠٧	أييلك — (محمد عطا بك افندى)
٢١٠	كوره‌نك — (مرحوم نامق كمال بك)
٢١٥	چفتجى (خليل اديب بك افندى)
٢١٦	غروب شمس — (سزايى بك افندى)
٢١٧	عائله — (مرحوم نامق كمال بك افندى)
٢٢٣	بر وصف خيالى — (مرحوم نامق كمال بك افندى)

ماده	صحیفه
عائله ایچنده رمضان — (محمد جلال بك افندی)	۲۲۹
قامت بشرك تحولی — (مصطفی رفیق بك افندی)	۲۴۰
اقوام وحشیه‌نك غرائب عاداتندن برنبذه — (سعی رساله‌سی)	۲۴۲
والده‌م اویویورمی ؟ - (محمد جلال بك افندی)	۲۴۵
اوروپایی بکنه‌لمی یوقسه نفرتمی ایده‌لم — (احمد مدحت افندی)	۲۴۸
برنطق — (مرحوم رشید پاشا)	۲۵۵
متعصب برقیز — (مرحوم علی فرح بك)	۲۵۹
وجدان - (اکرم بك افندی)	۲۶۲
برچوجغك فریادی — (مرحوم معلم ناجی افندی)	۲۶۴
علم ایله جهل — (خلیل ابراهیم کمال افندی)	۲۶۶
صدفدن دونمش برافندی — (منمنلی زاده مرحوم طاهر بك)	۲۶۷
قالیپسونك تلماقی قبول ایله عرض محبت ایلمسی — (مرحوم یوسف کمال پاشا)	۲۱۸
بریتیمك مزار مادرینی زیارتی — (اکرم بك افندی)	۲۷۴
کول — (مرحوم سعدالله پاشا)	۲۷۹
قوشلردن — (مرحوم اسماعیل صفا بك)	۲۸۶
مکتب — (مرحوم منیف پاشا)	۲۸۸
مرحمت — (لاادری)	۲۹۲

صحیفه	ماده
٢٩٤	تنبللك — (لاادری)
٢٩٦	اندلسده برعرب سیاحی — (مرحوم کمال بك زاده محمد اکرم بك افندی)
٣٠٢	حیواناتده اثر ذکاوتمدن (لاادری)
٣٠٨	هوس — (محمد سعید افندی)
٣١٠	کنعان — (توفیق فکری بك افندی)
٣١٢	باغچه‌مك منظرهٔ طبیعیه‌سی — (محمود راغب بك)
٣١٤	وصف سعد آباد — (مرحوم شاعر ندیم افندی)
٣١٦	تفکر — (فهمی افندی)
٣١٨	مصادفهٔ رکاب همایون اوزرینه تقدیم اولنمش برتشکرنامه — (مرحوم سامی پاشا)
٣٢١	عبرت — (احمد رفعت بك افندی)
٣٢٢	عبادت — (احمد رفعت بك افندی)
٣٢٦	آناطولی حصارنده بر مزارلق —(نابی زاده مرحوم ناظم بك)
٣٢٨	مزارستان —(هرسکلی مرحوم عارف حکمت بك)
٣٢٩	قادینلرده توتون ایچمك موداسی — (احمدمدحت افندی)
٣٣٤	تجلی یاخود تسلی — (عبدالحق حامد بك افندی)

مادّه	صحیفه
ترکیب بنددن بر پارچه — (مرحوم ضیا پاشا)	٣٣٦
ترجیع بنددن بر پارچه — (مرحوم ضیا پاشا)	٣٣٨
دولت علیهٔ عثمانیه‌نك خلاصهٔ احوال جغرافیاسی — (رشاد بك افندی)	٣٣٩
امام اعظم حضرتلری — (خواجه زاده جودت افندی)	٣٤٣
مشروطیت قرائتنك ایکنجی قسمنك فهرستی	٣٤٩

فیئاتی ٥ غروشدر

تفيض كتابخانه‌سنك نشر ايلديكى قرائت كتابلرندن بعضلرى

پاره	غروش	
	١	قرائت كتابى نسخ خطيله
	١	» » رقعه »
٢٠	١	» » نسخ رقعه خطيله
٢٠	١	معلومات مدنيه برنجى قسم
٢٠	٣	» » ايكنجى »
٢٠	١	مصور معلومات مدنيه برنجى قسم
٢٠	٣	» » » ايكنجى »
	١	كوچك قرائت
	٢	قرائت ابتدائيه
١٠	١	» تركيه برنجى قسم
٢٠	١	» » ايكنجى »
٢٠	١	» » ومدنيه
	٢	چوجقلره رهبر قرائت نسخ
	٢	» » » رقعه
	٣	» » » » نسخ رقعه
٢٠	٣	انجو كتاب
٢٠	٣	پرلانته كتاب
٢٠	٣	چوجقلره قرائت
	٣	ادمان برنجى قسم قرائت
٢٠	٣	» ايكنجى » »
	٥	» اوچنجى » »
٢٠	١	طرز نوين اخلاق رساله‌سى نسخ
٢٠	١	» » » » رقعه
٢٠	١	» » » » نسخ »

پاره	غروش	
	١	زبدة اخلاق
٢٠	١	سوأللى وجوابلى اخلاق درسلرى
٢٠	١	مبادئ علم اخلاق برنجى قسم
٢٠	١	» » ايكنجى »
	١	كلزار اخلاق
٢٠	٣	هديه ياخود قزلره مخصوص قرائت كتابى برنجى قسم
٢٠	٣	هديه ياخود قزلره مخصوص قرائت كتابى ايكنجى قسم
٢٠	٣	هديه ياخود قزلره مخصوص قرائت كتابى اوچنجى قسم
٢٠	٣	مينى مينى فريدن (قرائت)
	٣	» » يكتا
	٤	اون تموز (قرائت) برنجى قسم
	٤	» » ايكنجى »
	٥	حريت قرائتى
	٣	مصور رهنماى اطفال
	٣	قرائت خواجه‌سى
	٣	قرائت مفيده رقعه خطيله
	٣	قرائت الاناث
	١	ادارهٔ بيتيه
	٣	قرائت مفيده وزراعيه
	٢	رهبر اخلاق